

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

YENİLİK DOĞURAN HAKLARIN HUKUKİ
NİTELİKLERİ, ÖZELLİKLERİ VE BENZER
KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hamza ÇELİK

İstanbul
Ekim-2024

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

YENİLİK DOĞURAN HAKLARIN HUKUKİ NİTELİKLERİ,
ÖZELLİKLERİ VE BENZER KAVRAMLARLA
KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAMZA ÇELİK

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Müge ÜREM

İstanbul
Ekim-2024

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Özel Hukuk Anabilim Dalı, Özel Hukuk Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Müge ÜREM

Üye Doç. Dr. Gülşah VARDAR HAMAMCIOĞLU

Üye Dr. Öğr. Üyesi Mükerrerem Onur BAŞAR

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlamış olduğum “Yenilik Doğuran Hakların Hukuki Nitelikleri, Özellikleri ve Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etik kurallarına ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

HAMZA ÇELİK

ÖNSÖZ

Bu konunun ve çalışmanın her safhasında yol gösterici olan, bilgilerini ve desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Müge ÜREM hocama, gerek lisans gerekse de yüksek lisans eğitiminde bilgileriyle bizlere desteklerini esirgemeyen hocalarım Sayın Prof. Dr. Mustafa ATEŞ, Sayın Doç. Dr. Gülşah BOSTANCI BOZBAYINDIR, Sayın Prof. Dr. Hasan PULAŞLI hocalarıma ve üzerimde emeği geçen bütün hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmayı hazırlarken emekleriyle beni bugüne kadar getiren, tez zamanıyla sınırlandıramayacağım şekilde haklarını asla ödeyemeyeceğim, her zaman yanımda olan, manen huzurlu hissettiren, bunca koşuşturma arasında bir gün olsun hiçbir dediğime hayır demeyen annem Birsen Çelik'e ve emektar babam Mehmet Çelik'e minnettarım.

Her daim desteklerini ve öğütlerini esirgemeyen ağabeyim Adem Çelik'e, her zaman yanımda olan ve hiçbir zaman isteklerimi geri çevirmeyen, fedakar ve biricik ablalarım Ebru Çelik, Esra Çelik ve Büşra Çelik'e ve tek kız kardeşim, her anımda yanımda biten, huzur kaynağım Besranur Çelik'e yanımda oldukları için, destekleri ve emekleri adına ne kadar teşekkür etsem azdır.

Üniversite zamanından beri birlikte yol yürüdüğüm ve yüksek lisans döneminde de beraber yol yürüdüğüm, birbirimizi hep desteklediğimiz ve fikir alışverişleriyle birbirimize ışık olduğumuz değerli dostum ve meslektaşım Av. Tarık Halit Tiryakioğlu'na ve kıymetli nişanlısı, yüksek lisans tez döneminden çalışma arkadaşım olan aynı zamanda da meslektaşım olan Av. Afra Fırat'a destekleri ve arkadaşlıkları için teşekkürlerimi sunuyorum.

Avukatlık mesleğime başladığım süreçten bu yana çalışma arkadaşlarım, meslektaşlarım, dostlarım olan Av. Selin Vural ve Av. Ercan Sarı'ya destekleri ve güzel muhabbetleri için ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak yazmış olduğum bu çalışmanın hukuk dünyasına katkı sağlamasını temenni ediyor ve çok severek yaptığım mesleğim olan avukatlık mesleğimde ve akademik serüvenimde nice başarılarla adım atmayı gönülden diliyorum.

Hamza Çelik

İstanbul, 2024

ÖZET

YENİLİK DOĞURAN HAKLARIN HUKUKİ NİTELİKLERİ, ÖZELLİKLERİ VE BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

Hamza ÇELİK

Yüksek Lisans, Özel Hukuk

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Müge ÜREM

Ekim-2024, 126 Sayfa

Bu çalışmanın konusunu “Yenilik Doğuran Hakların Hukuki Nitelikleri, Özellikleri ve Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması” oluşturmaktadır. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde hak kavramının gelişimi yer almaktadır. Hakkın tanımı, hakka ilişkin görüşler, hakkın tasnifi, hak sahipliği, yine aynı şekilde asıl konumuz olan yenilik doğuran hakların tanımı ve tarihsel gelişimi anlatılacaktır. İkinci bölümünde yenilik doğuran hakların hukuki niteliği ile buna ilişkin görüşler ve yenilik doğuran hakların özellikleri detaylıca açıklanacaktır. Üçüncü bölümünde ise yenilik doğuran haklar ile yenilik doğuran haklara benzer kavramlarla karşılaştırılması ve bunların ilişkisi sorunu ele alınacaktır. Tezimizi oluştururken tez konusunda yayımlanmış eserlerden, yayımlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerinden, makalelerden ve Yargıtay ve Anayasa Mahkeme kararlarından yararlanılmıştır. Bunlardan yararlanırken tezimizin konusunun dışına çıkılmamaya özen gösterilmiştir. Tezimizin yazımında birden çok amaç bulunmaktadır. Çalışmamızda amaç, hakkın belirli şekilde yapılan tasnifi yapıldıktan sonra çalışmamızın asıl konusunu oluşturan yenilik doğuran hakların hakkın hangi tasnife konu edildiği ve yenilik doğuran hak kavramının ne şekilde ortaya çıktığı, bu kavramın Türk hukukunda kimler tarafından ele alındığı hususlarıdır. Yenilik doğuran hakların doktrinde nerede olduğu, Yargıtay’ın da yenilik doğuran haklarla ilgili görüşleri ele alınarak yenilik doğuran hakların hak kategorisinde nerede olduğu ve pratikte ne kadar önemli olduğu amaçlanmıştır. Bir diğer amaç ise yenilik doğuran hakların, kendisine benzer olduğunu düşündüğümüz kavramlarla olan hem farklılıkları hem de benzerliklerine değinmektir. Bu sayede yenilik doğuran hakların kendisine özgü

unsurların ne olduğunu, yenilik doğuran hakların önemini ve diğer kavramlardan farkının ne olduğunu açıkça görme fırsatı bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hak, hukuk, yenilik doğuran haklar, kurucu yenilik doğuran haklar, değiştirici yenilik doğuran haklar, bozucu yenilik doğuran haklar, yenilik doğuran davalar, muhatap, temsil, hukuki işlem.

ABSTRACT

THE LEGAL QUALIFICATIONS, THE CHARACTERISTICS AND COMPARISON OF FORMATIVE RIGHTS WITH SIMILAR CONCEPTS

Hamza ÇELİK

Master, Private Law

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Müge ÜREM

October-2024, 126 Pages

The subject of this study is the “The Legal Qualifications, The Characteristics And Comparison Of Formative Rights With Similar Concepts”. Our study consists of three parts. The first part of our study includes the definition and classification of the concept of right as well as the definition and historical development of the concept of right that creates formative. The definition of the right, views on the rights, the classification of rights and the definition and historical development of the rights that create formative, which is our main subject, will be explained. In the second part, the legal nature of rights, that create formative and the characteristics of rights that create formative will be explained in detail. In the third part, the problem of comparing formative rights with similar concepts and their relationship will be discussed. While creating our thesis, published world’s on the subject, published master’s and doctoral theses and Supreme Court decisions were used. While making use of these, care was taken not to go beyond the subject of our thesis. There are multiple purposes in writing our thesis. The aim of our study is to examine the classification of formative rights, which constitute the main subject of our study, after the classification of rights in a certain way, how the concept of formative rights emerged and by whom this concept is handled in Turkish law. By discussing where formative rights are in the doctrine, the Supreme Court’s views on formative rights, it is aimed to discuss where formative rights are the rights category and how important they are in practice. Another aim is to touch upon both the differences and similarities of formative rights with concepts that we think are similar to them. In this way, we will have the opportunity to clearly see what the unique elements of formative rights are and what their differences are from other concepts.

Keywords: Right, law, formative rights, founder formative rights, modifier formative rights, disruptive formative rights, formative cases, interlocutor, representation, legal action.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1.Hak Kavramı	6
1.2.Hak Kavramını Tanımlayan Görüşler	8
1.2.1.Menfaat Teorisi (Çıkar Teorisi).....	9
1.2.2.İrade Teorisi.....	10
1.2.3.Karma Teori.....	10
1.3.Hak Sahipliği.....	12
1.4.Hakkın Tasnifi.....	14
1.5.Yenilik Doğuran Hak Kavramının Esasları	17
1.5.1.Yenilik Doğuran Hakların Tarihsel Gelişimi	17
1.5.2.Yenilik Doğuran Hak Kavramının Tanımı	21
1.6.Yenilik Doğuran Hakların Tasnifi	25
1.6.1.Genel Olarak.....	25
1.6.2.Kurucu Yenilik Doğuran Haklar	27
1.6.3.Değiştirici Yenilik Doğuran Haklar	29
1.6.4.Bozucu Yenilik Doğuran Haklar	30

1.7.Yenilik Doğuran Haklarda Hak Sahipliği	33
1.7.1.Yenilik Doğuran Hak Sahibi	33
1.7.2.Muhatap	34
İKİNCİ BÖLÜM	36
YENİLİK DOĞURAN HAKLARIN HUKUKİ NİTELİKLERİ VE YENİLİK DOĞURAN HAKLARIN ÖZELLİKLERİ.....	36
2.1.Yenilik Doğuran Hakların Hukuki Nitelikleri	36
2.2.Yenilik Doğuran Hakların Özellikleri.....	42
2.2.1.Genel Olarak.....	42
2.2.2.Yenilik Doğuran Hakların Tek Taraflı İrade Beyanı İle Kullanılması Özelliği	43
2.2.3.Yenilik Doğuran Hakların Kullanılmasında Kural Olarak Herhangi Bir Şekle Tabi Olmaması Özelliği.....	45
2.2.4.Yenilik Doğuran Hakların İkincil Hak (Tali Hak) Niteliği Olma Özelliği ...	47
2.2.5.Yenilik Doğuran Hakların Usulüne Uygun Bir Defa Kullanılmakla Tükenerek Sona Erme Özelliği.....	48
2.2.6.Yenilik Doğuran Hakların Kullanıldıktan Sonra Geri Dönülememesi Özelliği	50
2.2.7.Yenilik Doğuran Hakların Kural Olarak Hak Düşürücü Süreye Bağlı Olması Özelliği	52
2.2.8.Yenilik Doğuran Hakların Kural Olarak Herhangi Bir Koşula Bağlanamama Özelliği	54
2.2.9.Yenilik Doğuran Hakların Dürüstlük Kuralına Uygun Olarak Kullanılması Özelliği	56
2.2.10.Yenilik Doğuran Haklar Kural Olarak Devredilemeyen Haklardan Olma Özelliği	57

2.2.10.1.Malvarlığında Görülen Yenilik Doğuran Hakların Devredilme Sorunu	58
2.2.10.2.Kişiye Sıkı Sıkıya Bağlı Haklarda Görülen Yenilik Doğuran Hakların Devredilme Sorunu	60
2.2.11. Yenilik Doğuran Hakların Kullanıldıktan Sonra Kendiliğinden İcra Edilen Haklar Olması Özelliği	61
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	65
YENİLİK DOĞURAN HAKLARIN BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI	65
3.1.Genel Olarak	65
3.2.Yenilik Doğuran Dava Kavramı İle Yenilik Doğuran Hak Kavramının Karşılaştırılması	66
3.3.Def'i Kavramı İle Yenilik Doğuran Hak Kavramının Karşılaştırılması	76
3.4.Temsil Yetkisi Kavramı ile Yenilik Doğuran Hak Kavramının Karşılaştırılması	84
3.5.Beklenen Hak Kavramı ile Yenilik Doğuran Hak Kavramının Karşılaştırılması	91
3.6.Tasarruf İşlemi Kavramı ile Yenilik Doğuran Hak Kavramının Karşılaştırılması	97
SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA	108
ÖZGEÇMİŞ.....	114

KISALTMALAR LİSTESİ

Aş.	: Aşağıda
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
C.	: Cilt
D.	: Daire
Der.	: Dergi
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
EMK	: 743 Sayılı Eski Medeni Kanunu
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: 1086 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu
K.	: Karar
md.	: Madde
N	: Sayfa kenar numarası (Nummer)
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu

TKHK : 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK : 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
Yarg. : Yargıtay
YHGK : Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YMK : Yeni Medeni Kanun
Yuk. : Yukarıda
yy : Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Hak kavramı, hukukun temel kavramlardan birisidir. Hak, esasen hukuk kavramının çoğuludur. Yani hukuk kelime anlamı bakımından hakları ifade eder. Hak ve hukuk köken itibariyle Arapça kelimelerdir.

Bazı yabancı hukuklarda hak ve hukuk kavramı aynıdır. Sadece bunları ayırt etmek için kelimelerin başına veya sonuna başka kelimeler kullanılır. Türkiye’de ise hak ve hukuk kelimeleri birbiriyle çok bağlantılı ise de kavram olarak birbirinden farklıdır. Türkiye’de bu sebeple hak ve hukuk kavramlarını ayırt edebilmek için başına veya sonuna başka kelimelerin kullanılmasına gerek yoktur.

Hakka ilişkin geçerli bir tanım yapılmamakla birlikte hakkın tanımını açıklayan farklı görüşler vardır. Bu görüşler genel itibariyle üç tanedir. Birinci görüş menfaati temel alan menfaat teorisi diğer adıyla çıkar teorisidir. İkinci görüş ise iradeyi esasa alan irade teorisidir. Üçüncü ise günümüzde de hâkim olan görüş olan karma teoridir. Hâkim olan görüşe göre, “Hak, hukuken korunmakta olan ve hak sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi tanıyan menfaattir.” Günümüzde hâkim olan, hakka ilişkin tanımda esas alınan görüş karma görüştür.

Netice itibariyle hukukun amacı tüm yönleriyle hakkı düzenlemektir. Hak çeşitli şekillerde tasnif edilmiştir. Bunlar; para ile ölçülen değeri bulunup bulunmaması açısından haklar, ileri sürülebileceği çevre açısından haklar, kullanılmasının etkisi bakımından haklar, kullanma yetkisi açısından haklar ve bağımsız olup olmama açısından haklar olarak tasnif edilmiştir.¹ Bu şekilde yapılan tasnif Oğuzman ve Barlas’a göre yapılan tasniftir.

Hatemi’ye göre yapılan tasnif ise hakların ana başlık altında topladığı birincil ve ikincil haklar olmak üzere yaptığı tasniftir.²

¹ M. Kemal Oğuzman ve Nami Barlas, *Medeni Hukuk*, 29.bs (İstanbul: On İki levha Yayıncılık, 2023) s.138 vd.

² Hüseyin Hatemi, *Medeni Hukuka Giriş*, Gözden Geçirilmiş 10.bs (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021) s.123 vd.

Esasen öğretide yazarlar farklı farklı sınıflandırmaya gitmiştir. Fakat bizim için önemli olan yenilik doğuran hakların nerede ve nasıl durduğudur. Asıl konumuz hak ve hakkın tasnifleri olmadığı için sadece genel itibarıyla hakkın tasniflerini ve buna ilişkin yazarların yaklaşımlarını ayrıntıya girmeden yazacağız.

Yenilik doğuran haklar ikincil yani tali haklar sınıfında yer almaktadır. Bunlara da tezimizin birinci bölümünde detaylı olarak yer vereceğiz.³

Tezimizin konusu olan ve hak sınıflandırmasında tali haklar sınıfında yer alan yenilik doğuran haklar, hak sahibinin karşı tarafa ulaşmak suretiyle tek taraflı irade beyanında bulunarak yeni bir hukuki ilişki kurma, kurulan hukuki ilişkiyi değiştirme veya kurulmuş olan hukuki bir ilişkiyi sona erdirmeye yetkisi vermiş haklar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım üzerinde öğretide görüş birliği vardır. Bunun yanında Yargıtay'da verdiği kararlar da bu tanıma benimsemiştir. Tezimizde elimizden geldiğince Yargıtay kararlarını da tarayıp yeri geldiğinde onlara da değineceğiz.

Yenilik doğuran hak kavramı, Alman hukukunda 19.yüzyılın sonunda 20.yüzyılın başında oluşturulmuş ve geliştirilmiş bir kavramdır. Bu kavramla ilgili gerek Alman hukukunda gerekse de Türk hukukunda oluşturulan eserler oldukça azdır.

Bu kavramın isim babası olan Emil Seckel, bu kavramı bilimsel anlamda incelemiş, bu kavramı üst başlık haline getirmiş ve kavramı detaylı şekilde incelemiş, kavram hakkında eserler yayınlamıştır.⁴

Hukukumuzda ise bu kavramı ilk olarak Hıfzi Veldet Velidedeoğlu incelemiştir. Velidedeoğlu tarafından Schwarz'ın 1935 tarihindeki Medeni Hukuk Dersleri eserinin tercümesi yapılmış ve yapılan tercümede yenilik doğuran haklar incelenmiştir.

Ancak Türk hukukunda tespit edebildiğimiz kadarıyla Vedat Buz, kapsamlı bir şekilde yenilik doğuran haklarla ilgili eser yayınlamıştır. Bu eserinin adı, Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar'dır. Yenilik doğuran haklara ilişkin yüksek lisans tezi ve doktora tezleri de yayınlanmıştır. Bunlardan önemli olanları Harun Demirbaş'ın,

³ Aşağıda bkz. Birinci Bölüm.

⁴ Vedat Buz, *Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar* (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2005) s.29; Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C:5/1, 1, bs.2 (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019) s.87.

Yenilik Doğuran Haklar adlı yüksek lisans tezi, Gaye Baycık'ın, İş Hukukunda Yenilik Doğuran Haklar adlı doktora tezleridir. Tabii diğer gerek haklarla ilgili gerekse de medeni hukuk kitaplarında yenilik doğuran haklarla ilgili konuya yer verilmiş ise de bu eserlerde yenilik doğuran haklara ayrıntılı olarak yer verilmemiştir. Spesifik olarak yenilik doğuran hakları inceleyen eserler tespit edebildiğimiz kadarıyla yukarıda açıkladığımız gibidir.

Yenilik doğuran haklar temel olarak üç sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar; kurucu, değiştirici ve bozucu yenilik doğuran haklardır.

Buz'a göre yenilik doğuran haklar beş sınıfa ayrılmaktadır.⁵ Yine başka yazarlarca yenilik doğuran hakları çeşitli şekilde tasnif etmişlerdir. Tezimizde bunlara da yer vermiş olmakla birlikte temel manada yenilik doğuran hakları üç sınıfa ayırarak inceleyip bu şekilde tanımlama yoluna gideceğiz. Tanımlama yaptıktan sonra da örnekler verip, vereceğimiz örneklerle ilgili de gerekli yerlerde Yargıtay kararlarına yer vereceğiz.

Yenilik doğuran hakların, hak olmaları nedeniyle diğer haklarda olduğu gibi bunların da belli başlı özellikleri vardır.

Yenilik doğuran haklar kural olarak varması gerekli tek taraflı irade beyanı ile kullanılır. Bu tek taraflı irade beyanı karşı tarafa ulaştığı anda yenilik doğuran hak sahibinin arzu ettiği hukuki sonuç doğacaktır. Bu hakkın kurulması için hakkın muhatabının iznine gerek bulunmamaktadır.

Bu haklar bir defa kullanılmakla tükenme özelliğine sahiptir. Yine bu haklar süre bakımından hak düşürücü süreye bağlı olan haklardandır. Yani bu haklar, söz konusu süreler geçtikten sonra artık kullanılamayacaktır. Gerçekten de Türk Medeni Kanunu⁶ madde 161/2⁷ örneklerin başında gelmek üzere bunun gibi yenilik doğuran haklar

⁵ Buz, s.183 vd.

⁶ 4721 sy. Türk Medeni Kanunu, RG. 08.12.2001, sy.24607 (<https://mevzuat.gov.tr>) (Mevzuat Bilgi Sistemi).

⁷ TMK md.161/2'ye göre, "Zina hukuki sebebine dayalı boşanma davalarında, dava hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her halde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer", demek suretiyle bozucu yenilik doğuran bir

belirli hak düşürücü sürelerle tabi tutulmuştur. Yenilik doğuran hakların başka bir özelliği de yenilik doğuran hakların kural olarak herhangi bir koşula bağlanamaması özelliğidir. Bununla beraber yenilik doğuran hak, hak sahibinin kullandığından sonra kural olarak geri alınamaz.

Yenilik doğuran haklar, genel itibariyle devredilebilen haklar olmakla birlikte bu hususu tezimizde ikiye ayırarak incelemeye çalışacağız.

Malvarlığına ilişkin yenilik doğuran hakların devri ve kişiye sıkı sıkıya bağlı yenilik doğuran hakların devri olarak ikiye ayırıp incelemek bizim için daha anlaşılır ve pratik olacaktır. Malvarlığına ilişkin yenilik doğuran haklar kural olarak devredilebilen haklardandır. Kişiye sıkı sıkıya bağlı olan yenilik doğuran haklar ise kural olarak devre müsait haklardan değildir.

Her hakkın bu kurala uygulanması gerektiği gibi yenilik doğuran haklarında dürüstlük kuralına uygun olarak kullanılması gerekmektedir. Nitekim TMK md.2'de de düzenlenen dürüstlük kuralı buna uygun davranılması gerektiğini belirtmiştir.

Yenilik doğuran hakların kullanılması kural olarak herhangi bir şekil koşuluna bağlı değildir. Ancak bu kuralın da birkaç istisnası vardır. Bunlara da gerekli yerde detaylıca bahsedeceğiz.

Yenilik doğuran haklar hukuki nitelikleri itibariyle hukuki işlemi niteliği taşır. Her ne kadar bu husus üzerinde tartışmalar olsa da genel kanı yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri itibariyle hukuki işlem niteliği taşıdığıdır. Tezimizde bu konu ile ilgili doktrinde belirtilen tartışmalara da değineceğiz.

Yenilik doğuran haklar ile benzer kavramlar arasında bazı benzerlikler bulunduğu gibi bu kavramlar ile aralarında bazı farklar da bulunmaktadır. Yenilik doğuran hakların yenilik doğuran davalar, def'i, temsil yetkisi, beklenen haklar, tasarruf işlemi gibi kavramlar arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da bulunmaktadır. Dolayısıyla karşılaştırma yaparak bu şekilde açıklamış olacağız.

Yenilik doğuran haklar kendisine has özellikleri olan ama her bir yenilik doğuran hak münferit olarak birbirinden farklı olan haklardır. Bu haklara hem kelime olarak benzeyen hem de pratikte hukuki nitelikleri farklı olan birtakım kelimeler vardır.

hak olan zina sebebiyle boşanma davasını kanun koyucu hak düşürücü süreye tabi tutmuştur.

Bunları tek tek inceleyip benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymuş olacağız. Bu benzerlik ya da ayırım pratik açıdan çok önemli değilse de teorik olarak büyük önem taşımaktadır. Örneğin, yenilik doğuran davalarla yenilik doğuran haklar birbirleriyle iç içe olan kavramlar olmanın yanı sıra hukuki olarak bu iki kavram açısından bazı farklılıklar vardır. Örneğin, yenilik doğuran davalarda sınırlı sayı ilkesi yani numerus clausus ilkesi mevcuttur. Bu tür davalar Hukuk Muhakemeleri Kanununda düzenlenmiş⁸ ve kanunda öngörülen türler dışında yenilik doğuran dava yaratılması mümkün değildir.⁹ Yenilik doğuran haklarda ise numerus clausus ilkesi geçerli değildir. Yenilik doğuran haklar sınırsızdır. Taraflar aralarında anlaşarak bile yenilik doğuran haklar oluşturabilirler. Yenilik doğuran haklara özel hukukun hemen hemen tüm alanlarında rastlanıldığı için tek tek belirtmek mümkün olmamaktadır. Çünkü bu haklar sınırsızdır. Bunlara çalışmamızın üçüncü bölümünde detaylı bir şekilde yer vereceğiz.

“Yenilik Doğuran Hakların Hukuki Nitelikleri, Özellikleri ve Benzer Kavramlarla Karşılaştırılması” adlı yüksek lisans tezimizde yenilik doğuran haklardan önce haliyle bilinmesi gerektiğini düşündüğümüz neticede yenilik doğuran hakların da hakkın bir alt sınıfı olduğu düşüncesiyle hakkın tanımını, bununla beraber hak sahipliğini, hakkın sahibinin kimler olabileceği ve hakkın alt türleri ile birlikte yenilik doğuran hakları tanımlayıp bu hakkın taraflarının kim, sahiplerinin de kimler olabileceğinden bahsettik. Bundan sonra yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri üzerinde durup, yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri ve özellikleri ile bu haklara benzer kavramlarla olan benzerliğinin ve farklılıklarını yazmayı amaç edindik. Bu amaçları edinirken de birden fazla çalışma metodu ve farklı kaynaklar kullandık.

Bunun yanında doktrinde belirtilen farklı görüşleri ve gerekli yerlerde Yargıtay kararlarına ve Anayasa Mahkemesi kararlarına da değindik.

Tezimizi üç bölüme ayırarak inceledik.

⁸ “İnşai dava ile mahkmeden yeni bir hukuki durum yaratılması ya da mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun kaldırılması talep edilir.” (HMK md.108/1).

⁹ Bir inşai hakkın, dava yoluyla kullanılmasının zorunlu olduğu hâllerde, inşai dava açılır (HMK md.108/2).

Birinci bölümde hakkın tanımı, hak üzerinde belirtilen görüşleri, hakkın sahibi ve hakkın alt türlerini, bununla birlikte yenilik doğuran hakkın tarihsel sürecini, tanımını ve yenilik doğuran hak sahipliğini ve yenilik doğuran hakların tasnifini inceleyeceğiz.

İkinci bölümde yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri ile yenilik doğuran hakların ortak özellikleri üzerinde durup bunları detaylıca açıklamaya çalışacağız.

Üçüncü bölümde ise yenilik doğuran haklar ile bu haklara benzer kavramların aralarındaki ilişkiyi inceleyeceğiz. Bu ilişkiyi hem benzer yönden hem de farklılıklar yönünden incelemeye çalışacağız. Bunun yanında bu kavramların yenilik doğuran hak olup olmadığı konusu da incelenecektir. Bu bağlamda doktrindeki görüşler de ele alıp birlikte incelenecektir.

1.1.Hak Kavramı

Hak kelimesi, gerçek olan, durağan bir şekilde ilerleyen ve doğru olmak, bir şeyi gerçekleştirebilmek gibi manaları taşımaktadır. Bununla beraber buyurmak, bir yasayla sabit hale getirmek, Tanrı'ya ya da şahıslara karşı sorumluluk, imtiyaz, hukuk manalarına da gelmektedir.¹⁰

Hak, hukukun temel kavramlarının başında gelmektedir. Aynı zamanda hak, Medeni Hukukun merkez kavramlarından birisidir.¹¹ Hukuk, hak kelimesinin çoğuludur.¹² Bu yönüyle de hukuk, haklar düzeni olarak ifade edilmektedir.¹³

¹⁰ Halil Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, Güncellenmiş 4.Baskı (Ankara: 2015, Seçkin Yayınevi) s.30.

¹¹ B.ilkay Engin/ Yeşim M.Atamer (Serozan), *Medeni Hukuk (Genel Bölüm, Kişiler Hukuku)* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık-2022) s.192.

¹² Kemal Gözler, *İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları*, 16.Baskı (Bursa: Ekin Basım, 2018) s.153-154.

¹³ Hüseyin Altaş, *Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri*, bs.2 (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2020) s.68; Mustafa Dural, *Türk Özel Hukuku, Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri*, 18.baskı, C:1 (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2023) s.86; Cem Baygın/ Ahmet Nar, *Medeni Hukuk Dersleri-1* (Ankara: 2021, Yetkin Yayınevi), s.135; Serozan, s.192; Gözler, s.153-154.

Hak ve hukuk kavramların ilişkisini de şu şekilde açıklayabilmek mümkün olacaktır. İlk olarak hukuk ve devletin olmaması durumunda hakkın olmayacağı bilinmelidir. Hukuk ilk başta hakkı tanımalıdır, diğer yandan da korumalıdır ki gerçek anlamda bir haktan bahsedilebilsin.¹⁴

Roma hukukunda hak, “*actio*” olarak ifade edilmekteydi. Başka bir deyişle bu dönemde hak, dava hakkı olarak kullanılmaktaydı. Bu hak sayesinde kişiler belirli bazı durumlarda haklarını dava açma yoluyla kullanmışlardır.¹⁵ O dönemde uyumsuzluklar hayatın ihtiyaçlarına uygun şekilde çözümlenmekteydi. Hukuk, Romalılar için bir bilim olarak görülmemiş, yargılama sanatı olarak görülmüştür.¹⁶ Bu sebeple Romalılar haklarını dava yoluyla kullanırlardı.

Yabancı hukukların bazılarında hakkı ifade eden kelime ile hukuku ifade eden kelime aynıdır. Bu kelime Fransızca’da “*droit*” olarak, Almanca’da “*recht*” olarak, İtalyanca’da “*diritto*” olarak kullanılmaktadır. Bu hukuklarda hak ile hukuk kavramlarının karışmalarını engellemek için farklı sözcüklere başvurulmuştur. Haktan söz edildiği zaman subjektif sözcüğü¹⁷, hukuktan söz edilmek istendiği zaman ise objektif sözcüğü¹⁸ kullanılmaktadır. Nihayet Türk hukukunda hak ve hukuk kavramı olarak iki farklı sözcük olduğundan hakkı ifade etmek için subjektif sözcüğünün, hukuku ifade etmek için ise objektif sözcüğünün ayrıca kullanılmasına gerek bulunmamaktadır.¹⁹

¹⁴ Serozan, s.192.

¹⁵ Metin İkizler ve Özlem Tüzüner, *Medeni Hukuk-1*, Güncellenmiş 2.baskı (İstanbul: Adalet Yayınevi, 2023) s.133.

¹⁶ Gaye Baycık, *İş Hukukunda Yenilik Doğuran Haklar*, (Ankara: Vedat Kitapçılık, 2011), s.26; İkizler ve Tüzüner, s.133.

¹⁷ Örneğin; Almanca’ da “*subjektives recht*”, Fransızca’ da “*droit subjectif*” sözcükleri hak kelimesinin tanımı için kullanılır.

¹⁸ Örneğin; Almanca’ da “*objektives recht*”, Fransızca’ da “*droit objectif*” sözcükleri hukuk kelimesinin tanımı için kullanılır.

¹⁹ Oğuzman ve Barlas, N:461,462; Mehmet Ayan ve Nurşen Ayan, *Medeni Hukuka Giriş*, 13.bs (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), s.121; Hasan Erman, *Medeni Hukuk Dersleri*, bs.9 (İstanbul: D&R Yayınları, 2023) s.83; Buz, s.21,22; Bilge Öztan, *Medeni Hukukun Temel*

Gerçekten Türk hukukunda hak ve hukuk kavramlarının her ne kadar iç içe geçmesi, aralarında ilişkilerinin olması ve birbirinin çoğulu olsa da hak ve hukuk kavramı hem kavram olarak birbirinden farklı olması hem de taşıdığı anlamların birbirinden farklı olmasından dolayı hak ve hukuk kavramının başına ya da sonuna sübjektif ve objektif sözcüğünün kullanılmasına gerek yoktur. Türk hukukunda hak kavramı, “*hak*” olarak kullanılmaktadır. Aynı şekilde hukuk kavramı da “*hukuk*” olarak kullanılmaktadır.

İngiliz hukukunda da Türk hukukunda olduğu gibi hak ve hukuk kavramları birbirinden farklı olduğu için sübjektif ve objektif sözcüklerinin ayrıca kullanılmasına gerek yoktur. İngiliz hukukunda hak kavramı için “*right*” sözcüğü, hukuk kavramı için ise “*law*” sözcüğü kullanılmaktadır.²⁰

1.2.Hak Kavramını Tanımlayan Görüşler

Hak kavramının tam anlamıyla Türk hukukunda tanımı yapılmamıştır. Her ne kadar kanunlarda haklardan söz edilmiş ise de hak kavramının tam olarak tanımı yapılmamıştır.²¹

Hak kavramının tam tanımı yapılmamış ise de hak kavramını açıklamak üzere birden fazla görüş ortaya atılmıştır. Bu görüşlerde de tam olarak bir birlik olmadığı söylenebilir. Fakat günümüzde benimsenen bir görüş bulunmaktadır. Bu görüşe göre hak kavramı tanımlanmakta ve kullanılmaktadır.

Bu kavramı açıklamak için birden fazla görüş ortaya atılmıştır. Bu bağlamda hakkı tanımlamaya çalışan üç farklı görüş ortaya atılmıştır. Bu görüşler, menfaat teorisi diğer adıyla çıkar teorisi, irade teorisi ve bunların bir arada kullanılmasıyla oluşmuş olan karma teoridir. Her ne kadar karma görüşten sonra başkaca görüşler ortaya atılmış ise de günümüzde hâkim olan görüş karma teorisi. Bu sebeplerle çalışmamızda sadece

Kavramları, 47.baskı (İstanbul: Yetkin Yayınevi, 2022) s.65; İkişler ve Tüzüner, s.133; Dural, s.86; Kemal Gözler, *İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları*, 16.Baskı (Bursa: Ekin Basım, 2018) s.154.

²⁰ Yasemin Işıktaç ve Sevtap Metin, *Hukuk Metodolojisi*, 5.Tıpkı Baskı (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2016) s.41.

²¹ Oğuzman ve Barlas, N:465; Ayan, s.121; Erman, s.83; Serozan, s.195; Buz, s.22; Baygın/Nar, s.135.

bu üç görüş üzerinde durulacaktır. Diğer görüşler çok detaya girileceğinden çalışmamızın dışına çıkılacaktır. Bu sebeple çalışmamızda diğer görüşler açıklanmayıp²², belirttiğimiz bu üç görüş açıklanacaktır. Aksi durum çalışmamızın dışına çıkmak anlamına gelecektir.

1.2.1.Menfaat Teorisi (Çıkar Teorisi)

Hak kavramının tanımlamak için ortaya atılan görüşlerden bir tanesi menfaat teorisi. Menfaat teorisi diğer adıyla çıkar kuramı şeklinde adlandırılan bu görüş uyarınca hak, hukuk düzenince korunan menfaat olarak tanımlanmaktadır.²³ Buna göre hak, özü itibariyle menfaattir ve hukukun gayesi de bu menfaati güvence altına almak ve korumaktır. Korunan menfaat, maddi menfaat olabileceği gibi manevi menfaatte olabilmektedir.²⁴

Hukuk herhangi bir menfaati koruyorsa hak sahibi de bu korumadan yararlanır. Bu görüş Alman hukukçusu Jhering tarafından 19.yüzyılda ortaya çıkmıştır.²⁵

Menfaat teorisine göre hak, hak sahibine menfaat sağlaması gerekir. Bu görüş, hukuk tarafından korunan her menfaatin hak sayılmayacağı, sadece menfaati nazara alıp, iradeyi yok sayması nedeniyle ağır şekilde eleştirilmiştir.²⁶ Ağır şekilde eleştirilen bu görüş fazla taraftar bulamamıştır.

²² Hak kavramının bu üç görüş dışında diğer görüşleri için detaylı bilgiye bakılması için Buz, s.24 ve devamına başvurulabilir; Aynı şekilde Yıldırım Torun, *Hukuk Felsefesi* (Yalova: Orion Kitabevi, 2020) s.108 vd. na başvurulabilir.

²³ Oğuzman ve Barlas, N:465; Ayan, s.121; Erman, s.84; Serozan, s.195; Buz, s.23; Altaş, s.68; Kalabalık, s.32; Torun, s.108.

²⁴ Torun, s.108.

²⁵ Oğuzman ve Barlas, N:465; Ayan, s.121; Erman, s.43; Serozan, s.195; Buz, s.23; Altaş, s.68; Baygın/ Nar, s.136.

²⁶ Oğuzman ve Barlas, N:465; Ayan, s.121; Erman, s.84; Serozan, s.195.

1.2.2. İrade Teorisi

Hak kavramının tanımlamak için ortaya atılan görüşlerden bir tanesi de irade teorisi. Bu teoriye göre hak, hukuk düzenince kişilere tanınmakta olan irade gücü olarak tanımlanmıştır.²⁷ Güce güvenen hak sahibi, başka kişilerin tutum ve davranışlarını yönlendirme imkânına da sahip olacaktır.²⁸

Almanya'da 19.yy'da Pandekt hukukunda hâkim olan irade teorisi, irade unsurunu esas almıştır. İradeyi esas alan irade teorisini 19.yüzyılın ünlü Alman hukukçularından Windscheid, Savigny, von Gierke savunmuştur.²⁹

Bu görüş, hakkın yalnızca dış görünüşünü ifade etmesinden, içeriğinden bahsetmemesi yönünden fazla şekilci olduğu gerekçesiyle³⁰ ağır şekilde eleştirilmiştir. Yine aynı görüş, ayırt etme gücü bulunmayan kişilerin de hak sahibi oldukları düşüncesinde olanlarca ağır şekilde eleştirilmiştir.³¹ Ağır şekilde eleştirilen bu görüşte tıpkı menfaat görüşü gibi fazla taraftar bulamamıştır.

1.2.3. Karma Teori

Hak kavramının tanımlamak için ortaya atılan görüşlerden üçüncüsü ve sonuncusu karma teorisi. Karma teori şeklinde adlandırılan teori ise menfaat ve irade teorilerinin de ağır eleştirilere maruz kalması neticesinde üçüncü bir görüşün ortaya çıkması gerektiğine inanılarak, her iki görüşün harmanlanması neticesinde ortaya çıkmıştır.³² Ağır şekilde eleştirilen iki teoride de hakkın önemli unsurları eksik olup

²⁷ Oğuzman ve Barlas, N:464; Ayan, s.120; Erman, s.83; Serozan, s.194; Buz, s.23; Altaş, s.68-69; Baygın/ Nar, s.135; Kalabalık, s.31; Torun, s.107.

²⁸ Kalabalık, s.31.

²⁹ Erman, s.84; Baygın/ Nar, s.135; Kalabalık, s.32; Torun, s.107.

³⁰ Altaş, s.68-69.

³¹ Ayan, s.121, Erman, s.84; Serozan, s.195; Baygın/ Nar, s.135-136.

³² Oğuzman ve Barlas, N:467; Ayan, s.122; Erman, s.84; Altaş, s.69; Buz, s.24; Hatemi, N:11; Torun, s.108.

göz ardı edilmiştir. Diğer görüşlerin aksine bu teoriye göre, ayırt etme gücü bulunmayan kişilerin de hak sahibi olmaları gerekir.³³

Karma teorinin kurucusu Alman hukukçu Jellinek'tir. Jellinek'e göre, bir menfaatin hak olabilmesi için, o menfaatin hukuken korunmuş olması gereklidir, fakat bu koruma yeterli değildir. Aynı zamanda bu menfaatin gerçekleşmesi için sahibinin ya da temsilcinin iradesi gerekir.³⁴

Günümüzde de hâkim olan karma teorisine göre hak, hukuk düzenince korunan ve kullanılması söz konusu hak sahibinin istemine bırakılmış olan menfaattir.³⁵

Günümüzde değişik görüşler ve değişik tanımlamalar olsa da hak kavramı karma teori ışığında tanımlanmaktadır. Bu konuda çok farklı tanımlamalar yapılmışsa³⁶ da tezimizin konusu sadece hak olmadığından, asıl durmamız gereken konu yenilik doğuran haklar olduğundan hak ile ilgili çok fazla tanımlanmış görüşlere yer vermeyip bahsettiğimiz bu üç teori ışığında hakkın tanımını yapmakta fayda görüyoruz. Diğer durumda konumuz dışına çıkmış olacağız.

Verdiğimiz bilgiler ışığında hak kavramının karma teori ışığında şu üç unsuru içermektedir. Birinci olarak kişinin menfaatinin bulunması gerekmektedir. İkincil olarak ise kişinin menfaatinin hukuk düzenince korunması gerekmektedir. Üçüncü ve son unsur ise menfaat sahibi kişinin hukuk düzeni korumasından yararlanma yetkisine sahip olması gerekmektedir.³⁷

Netice itibariyle günümüzde kanıksanan görüşe göre işbu kavram aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır.

³³ Kalabalık, s.32.

³⁴ Baygın/ Nar, s.137.

³⁵ Oğuzman ve Barlas, N:467; Ayan, s.122; Erman, s.84; Altaş, s.69; Buz, s.24; Hatemi, N:11; Baygın/ Nar, s.137.

³⁶ Detaylı ve ayrıntılı bilgi için bkz. Buz, s.24 vd. ; Aynı şekilde Torun, s.108 vd. na başvurulabilir.

³⁷ Baygın/ Nar, s.137.

Hak, hukuk düzenince korunan ve kullanılması söz konusu hak sahibinin istemine bırakılmış olan menfaattir.³⁸

Hak kavramını tanımlayan görüşler belirtilmiş ise hak kavramını reddeden görüşlerde bulunmaktadır. Bu görüşün savunucuları genel olarak hak kavramını herhangi bir gerçekliğe sahip olmadığını savunmaktadır. Hak kavramının reddeden görüşleri açıklamak konumuzun dışına çıkacağından ayrıntıya girmeyerek buraya kadar olan açıklamalarımız yeterli olacaktır.³⁹

1.3.Hak Sahipliği

Her hakkın mutlak surette sahibi vardır. Sahipsiz hak yoktur. Hak sahibi olmadan herhangi bir hakkın varlığından söz etmek mümkün değildir.⁴⁰

Türk hukukuna göre, hak sahipleri kişilerdir.⁴¹ Kişiler dışındaki varlıkların hak sahibi olmaları mümkün olmamaktadır. Örneğin, bir köpeğin hak sahibi olması mümkün olmamaktadır. Veyahut bir ağacın veya bir bitkinin hak sahibi olması mümkün değildir.

Hukukumuzda hak sahibi olan kişiler gerçek kişiler ve tüzel kişiler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

Gerçek kişiler, insanlardır. Hukukumuzda ve diğer modern hukuk sistemlerinde her insan hak sahibidir.⁴²

³⁸ Oğuzman ve Barlas, N:467; Ayan, s.122; Erman, s.84; Altaş, s.69; Buz, s.24; Hatemi, N:11; Baygın/ Nar, s.137; M. Ahmet Şengel, *Medeni Hukuk* (Ankara: Temsil Kitap, 2018) s.36; Kalabalık, s.32; Torun, s.108; Durmuş Tezcan, Ruhan Erdem, Oğuz Sancaktar ve Murat Ünok, *İnsan Hakları El Kitabı*, Güncellenmiş 10.bası (İstanbul: Seçkin Yayınevi, 2024) s.31.

³⁹ Hak kavramını reddeden görüşlerin detayı ve ayrıntıları için Torun, s.109 vd. na başvurulabilir.

⁴⁰ Ayan, s.122; Serozan, s.200; Erman, s.85; Tezcan ve diğerleri, s.32.

⁴¹ Dural, s.129; Serozan, s.200; Erman, s.85; Şengel, s.36.

⁴² Ayan, s.124; Serozan, s.200; Erman, s.85; Dural, s.129 vd. ; Şengel, s.36; Kalabalık, s.29-30.

Tüzel kişiler ise ihtiyaçların zorlamasıyla hukuk tarafından kendilerine kişilik tanınmış kişi toplulukları veya mal topluluklarıdır. Tüzel kişiler için *hükmi şahıs* ifadesi de kullanılmaktadır.⁴³ Tüzel kişiliğin en belirgin özelliği de kuruculardan, üyelerden, ortaklarından ve organlarını oluşturan yöneticilerinden ayrı, bağımsız bir hak öznesinin bulunmasıdır.⁴⁴ Tüzel kişiler için daimi ve kalıcı bir organizasyon, bireylerin gelip geçiciliğini aşan hukuki bir varlıktır da denilebilir.⁴⁵ Tüzel kişilerin gerçek kişiler gibi fiziki varlıkları yoktur. Medeni hukukta tüzel kişiler dernekler ve vakıflardır. Şirketler hukukumuzda belirtilen ortaklıklarda⁴⁶ tüzel kişiliktir. Bunlar özel hukuk tüzel kişileridir. Bunlar dışında kamu tüzel kişileri de vardır. Bunlar devlet ve kamu kuruluşlarıdır.⁴⁷⁴⁸ Kamu hukuku tüzel kişileri, tüzel kişiliğini tescilsiz olarak kazanırlar.⁴⁹ Hukukumuzda tüzel kişiliğin kazanılması sicile kayıt ile olur. Özel hukuk tüzel kişiliklerinin de sicile kaydedilmesi ile tüzel kişiliklerini kazanmış olurlar.⁵⁰ Tüzel kişiler, insana ait özellikler dışında bütün haklara ve borçlara sahiptirler.⁵¹ İster gerçek kişi olsun isterse tüzel kişi olsun, hukuk düzenince kişi sayılan her varlık haklara sahip olabileceği gibi borçlara da sahip olabilir.⁵² Bu duruma hak ehliyeti⁵³ denilmektedir. Hak ehliyetine sahip olmak için kişi olmak yeterlidir.⁵⁴ Buna karşılık

⁴³ Ayan, s.124; Şengel, s.36.

⁴⁴ Serozan, s.200; Tezcan ve diğerleri, s.31.

⁴⁵ Serozan, s.200.

⁴⁶ Anonim Ortaklığı ve Limited Ortaklığı gibi.

⁴⁷ Belediyeler, İl Özel İdareleri Kamu Tüzel Kişilikleridir.

⁴⁸ Erman, s.85.

⁴⁹ Fatma Arda Bicz, *Türk İş Hukukunda Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması*, (İstanbul: 2017, Legal Yayıncılık), s.13.

⁵⁰ Bicz, s.13.

⁵¹ TMK md.48, "*Tüzel kişiler, cinsi yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü nitelikler dışındaki bütün hak ve boçlara ehildirler.*"

⁵² Ayan, s.125; Serozan, s.200-201; Erman, s.85 vd.

⁵³ Eski Medeni Kanununda (EMK) buna '*medeni haklardan istifade*' kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁴ Ayan, s.125; Serozan, s.200-201; Erman, s.85 vd.

hakları kullanıp borçlar üstlenebilmek için salt kişi olmak yeterli değildir. Bunları kullanmak için ayırt etme gücünün bulunması, ergin olmak ve kısıtlı olmamak gerekir. Buna da fiil ehliyeti⁵⁵ denilmektedir.

Tüzel kişilerde ise hak ve borçlara sahip olmak için kanuna ve tüzüğüne göre, zorunlu nitelik taşıyan organların teşekkülü gerekmektedir.⁵⁶

Sonuç itibariyle bir hakkın sahibi olunabilmesi için olmazsa olmaz koşul kişi olunmasıdır. Bir kedinin yahut bir kalemlinin hak sahibi olabilmesi mümkün değildir. Yukarıda açıkladığımız gibi kişiler de iki türdür. Birincisi gerçek kişiler ikincisi ise tüzel kişilerdir. Bunların haricinde kişi olunması hukukumuzda mümkün görünmemektedir.

1.4.Hakkın Tasnifi

Hakkın tanımı için birden fazla görüş var ise de hakkın tasnifi için herhangi bir görüş birliği yoktur. Hakların tasnifi için uygulamada yazarlar farklı şekilde sınıflandırma yoluna gitmişlerdir. Haklar belirli şekillerde tasnif edilmektedir. Hakkı birçok şekilde tasnif etmek mümkündür. Öğretide de haklar farklı şekilde tasnif edilmiştir.

Belirtmek gerekir ki hak kavramı statik bir kavram değildir. Hak kavramı dinamik bir kavramdır. Hakların kapsamı sürekli genişlemektedir. Bu sebeple hak, değişik zamanlarda değişik şekillerde tasnif edilebilen kavramdır. Öğretide hak kavramları farklı şekilde sınıflandırılmışsa da esasen hak kavramını tasniflendirmek sanıldığı kadar basit değildir. Aşağıda belirteceğimiz tasnifler dar anlamda hakkın tasniflerinden oluşmaktadır. Nitekim çalışmamızın asıl konusu hak olmadığından detaylı bilgilere yer verilmeyecek olup, hakkın tasnifi sadece şematize yapılmak kaydıyla ele alınacaktır.

ALTAŞ hakları; dayandığı hukuk dallarına göre; kamu hakları ve özel haklar, konularına göre; malvarlığı ve şahıs hakları, niteliklerine göre; mutlak haklar ve nispi haklar, kullanılmasının etkisine göre; yenilik doğuran haklar ve sıradan haklar,

⁵⁵ EMK’ da bunun için ‘*medeni hakların kullanılması*’ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁶ TMK md.49, “Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla fiil ehliyetine sahip olurlar”.

kullanılmasının etkisi bakımından haklara göre; şahsa sıkı sıkıya bağlı haklar ve şahsen kullanılması zorunlu olmayan haklar, bağımsız olup olmamasına göre ise bağımsız haklar ve bağlı haklar olarak tasnif etmiştir.⁵⁷ Yazar, çalışmamızın asıl konusu olan yenilik doğuran hakları tasnife dâhil ederek kullanılmasının etkisine göre yapılan tasnife dâhil etmiştir.

OĞUZMAN ve BARLAS hakları; para ile ölçülen değeri bulunup bulunmaması açısından hakları; malvarlığı hakları ve şahıs varlığı hakları olarak, ileri sürülebileceği çevre açısından hakları; mutlak haklar ve nispi haklar olarak, kullanılmasının etkisi bakımından hakları; yenilik doğuran haklar ve alelade haklar olarak, kullanma yetkisi açısından hakları; şahsen kullanılması zorunlu olan haklar ve şahsen kullanılması zorunlu olmayan haklar olarak ve bağımsız olup olmama açısından hakları ise bağımsız haklar ve bağlı haklar olarak tasnif etmiştir.⁵⁸ Yazar, çalışmamızın asıl konusu olan yenilik doğuran hakları tasnife dâhil ederek kullanılmasının etkisi bakımından yapılan tasnife dâhil etmiştir.

HATEMİ hakları; birincil haklar (asli haklar) ve ikincil haklar (tali haklar) olarak ikiye ayırmıştır. Birincil hakları asli haklar, ikincil hakları ise tali haklar şeklinde isimlendirmiştir. Birincil hakları talep yetkisi veren haklar olarak tanımlanmıştır. İkincil hakları ise talep yetkisi vermeyen, birincil hakları doğuran ilişkiler nedeniyle hak sahiplerine tanınan haklar olarak tanımlamıştır. Birincil hakları da ikincil hakları da malvarlığı ve kişi varlığı olarak ikiye ayırmıştır. Birincil hakları; birincil malvarlığı hakları, birincil kişi varlığı (şahıs varlığı) hakları. İkincil hakları ise; İkincil malvarlığı hakları ile ikincil kişi varlığı hakları olarak iki sınıfa ayırmıştır. Birinci malvarlığı hakları; malvarlığı mutlak hakları ile malvarlığı nispi hakları olarak ikiye ayırmıştır. Birincil şahıs varlığı haklarını da şahıs varlığı mutlak hakları ve şahıs varlığı nispi hakları olarak ikiye ayırmıştır. İkincil hakları da yetki yönetim hakları ile biçimleyici haklar olarak ikiye ayırarak alt alta başlıklar altında hakları tasnif etme yoluna gitmiştir.⁵⁹ Yazar, biçimleyici hakları; yenilik doğuran haklar ve def'iler olarak ikiye ayırmıştır. Yenilik doğuran hakları, kurucu yenilik doğuran haklar, değiştirici yenilik doğuran haklar, bozucu yenilik doğuran haklar olarak üç sınıfa, defileri ise geciktirici

⁵⁷ Altaş, s.70 vd.

⁵⁸ Oğuzman ve Barlas, s.139 vd.

⁵⁹ Hatemi, s.123 vd.

def'iler ve kesin def'iler olarak iki sınıfa ayırarak hakları bu şekilde tasnif etmiştir.⁶⁰ Yazar, çalışmamızın asıl konusu olan yenilik doğuran hakları tasnife dâhil ederek, ikincil haklar kategorisine dâhil edip o şekilde hakları tasnif etmiştir.

EREN ise hakları; yararlanma hakları ve düzenleme hakları olarak iki ana sınıfa ayırmaktadır. Yararlanma hakları sınıfına; alacak haklarını, hâkimiyet haklarını, kişilik haklarını ve topluluk haklarını koymuştur. Düzenleme hakları sınıfına ise; yenilik doğuran haklarını, yönetim-temsil haklarını ve defi haklarını koymuştur.⁶¹ Yazar, çalışmamızın asıl konusu olan yenilik doğuran hakları diğer yazarların aksine ayrı bir başlık altında toplamıştır.

Görüldüğü gibi haklar belirli şekilde tasnif edilmiştir. Öğretide değişik tasnifler ortaya konmuştur.⁶² Bütün bu tasnifleri burada yazamayacağımız için detayına girmeden buraya kadar olan yazımızda hakkın tanımı ve hakkın özellikleri dikkate aldığımızda yapmış olduğumuz yazarların tasnifleri, hakkın tasnifi için yeterli olacaktır.

Çalışmamızın asıl konusu olan yenilik doğuran haklar da tasniflerden görüldüğü üzere farklı yazarlar tarafından farklı sınıflar içerisinde yer almaktadır. Tali (ikincil) hak niteliğinde olan yenilik doğuran haklar, bu tasniflerde bazı yazarlar tarafından kullanılmasının etkisine göre olan haklar sınıfında yer almaktadır, bazı yazarlar tarafından da tali haklar yani ikincil haklar sınıfında kategorize edilmiştir.

Çalışmamızda, çalışmamızın asıl konusu olan yenilik doğuran hakları tali haklar sınıfına koyacağımızdan yenilik doğuran hakları da tali haklar ya da ikincil haklar olarak nitelendireceğiz.

Her türlü tasnifte de tanımı ve amacı değişmeyen, mahiyeti gereği bir hukuki ilişkiyi kuran, hukuki ilişkiyi değiştiren ya da hukuki ilişkiyi ortadan kaldıran yenilik doğuran

⁶⁰ Hatemi, s.123 vd.

⁶¹ Detaylı bilgi için bkz. Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, bs. 26 (Ankara: 2021, Yetkin Yayınevi) s.49 vd.

⁶² Detaylı bilgi için bkz. Erman, s.86 vd. ; Antalya'ya göre haklar, alacak hakkı, fer'i haklar, tali haklar (yenilik doğuran haklar bu gruba girmektedir), yönetim (temsil) hakları ve zamanaşımı süresi, hak düşürücü süre ve süreli hak olarak beş ana grupta tasnif etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C:5/1, 1, bs.2 (Ankara: 2019, Seçkin Yayınevi) s.69 vd. ; Dural, s.88 vd.

haklar, nitelikleri itibariyle ikincil haklar niteliğinde olup ikincil haklar (tali haklar) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Belirtmek gerekir her ikincil haklar, yenilik doğuran hak değildir. Ama bütün yenilik doğuran haklar, ikincil hak niteliğindedir.

Yenilik doğuran hakları, birinci haklardan ayıran en önemli özellik aşağıda belirteceğimiz tanımından da anlaşılacağı üzere bir hukuki ilişki kurarak, mevcut bir hukuki ilişkiyi değiştirerek veya mevcut bir hukuki ilişkiyi ortadan kaldırarak yeni bir hukuki durum meydana getirmeleridir. Bunun dışında diğer yenilik doğuran hakların belli başlı, kendine has özellikleri onu birincil haklardan ayırmaktadır.

Esasen yenilik doğuran hakların ortak özellikleri var ise de bu ortak özellikler yenilik doğuran hakların hepsi için aynı değildir. Bunun nedeni yenilik doğuran hakların hepsinin birbirinden bağımsız ve hepsinin münferit hak olmasıdır. İkinci bölümde yenilik doğuran hakların özelliklerinden bahsederken bunların hepsine ayrıntılı olarak değinilecektir.

1.5.Yenilik Doğuran Hak Kavramının Esasları

1.5.1.Yenilik Doğuran Hakların Tarihsel Gelişimi

Yenilik doğuran haklar 19.yy'nın sonunda Alman hukukçuları tarafından teşhis edilmiştir. 20.yüzyılın başlarında ise bu haklar üzerinde durulmuş ve çalışmalar yapılmıştır.⁶³ Yenilik doğuran hak kavramına bundan çok öncede yer verilmiş ise de bu kavrama önceki dönemlerde yenilik doğuran haklar adı altında değil, başka kelimeler ve kavramlar adı altında incelenmiştir.

Bu kavramın isim babası olarak nitelendirilen *Emil Seckel*, bu kavramı geliştirmiş, tek başlık altında toplamış ve yenilik doğuran hakla aynı anlama geldiğini söylediği Almanca kelime olan "*Gestaltungsrechte*" adını vermiştir.⁶⁴ Seckel, aynı zamanda yenilik doğuran hakların doğumu, bu hakların devredilebilmesi ve iş bu hakların sona

⁶³ Oğuzman ve Barlas, s.156-157; Buz, s.29.

⁶⁴ Buz, s.29; Antalya, s.87; Baycık, s.45; Elif Irmak Büyük, *Medeni Usul Hukukunda İnşai Dava ve İnşai Hüküm*, 1.Baskı (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021) s.4.

erdirilmesine yönelik değerlendirmelerde bulunmuştur. Halen kabul gören bu kavramın başlangıç noktasını oluşturmuştur.⁶⁵

Yenilik doğuran hak kavramının isim babası Seckel olduğu konusunda görüş birliği varsa da yukarıda belirttiğimiz gibi bu kavram Seckel'den önce de farklı yazarlar da bu kavramı kullanmış, görüşler bildirmiş ve bu kavramın ön hazırlıklarını oluşturmuşlardır. Bunun yanında bu kavram daha önceleri farklı kelimelerle de kullanılmıştır. Gerek Roma hukukunda, gerekse Pandekt hukukunda bu kavramdan bahsedilmiştir. Hatta geriye döndüğümüzde İslam hukukunda da bu kavramdan bahsedilmiştir.

Seckel' den önce bu kavramı kullanan isimlerin başında Brinz gelmektedir. Bunun dışında Zittelmann, Bekker, Tohn, Enneccerus gibi yazarlar yenilik doğuran hak kavramı hakkında görüş bildirmiş, bu kavramın ön hazırlıklarını yapmış ve bu kavramın oluşmasına büyük katkı sağlamışlardır.⁶⁶

Roma hukukunda ve Pandekt hukukunda yenilik doğuran hak kavramı, daha çok yenilik doğuran hak kavramının bir türü olarak karşımıza çıkan bozucu yenilik doğuran haklara rastlanılmaktaydı.⁶⁷

Roma döneminde de şimdi olduğu gibi yenilik doğuran haklar dava yoluyla kullanılmıştır. Bu dönemde daha çok bozucu yenilik doğuran haklara rastlanılmıştır.

⁶⁵ Buz, s.29; Antalya, s.87; Baycık, s.45.

⁶⁶ Büyük, s.8 vd. ; Buz, s.31 vd. ; Harun Demirbaş, *Yenilik Doğuran Haklar* (İstanbul: Vedat Kitapçılık-2007) s.10 vd. Brinz, hakları bir şeyi yapma yetkisi veren haklar olarak tanımlamış ve bu sayede yenilik doğuran hakların temelini atmıştır. Zittelmann, yenilik doğuran hakların alt türleri olan kurucu-değiştirici ve bozucu yenilik doğuran hakları tespit etmiştir. Bekker, hakları olumsuz haklar ve olumlu haklar olarak ikiye ayırarak incelemiş, olumsuz haklar olarak belirttiği haklar ise bugünkü anlamda yenilik doğuran dava haklarının özelliklerini taşımaktadır. Tohn ise aslında yenilik doğuran hakları yetki olarak tanımlamıştır. Ona göre, hukuken bir hakkın kullanılıp kullanılmaması bir emre bağlıdır. Bu emir de şahsa verilen yetkidir. Enneccerus ise aynı hak veya alacak hakkı olarak adlandırılmayan ancak konusunu hakkın ya da hukuki ilişkinin oluşturduğu bazı hakları işaret etmiş ve bu hakları edinim hakları olarak ifade etmiştir.

⁶⁷ Demirbaş, s.11 vd. ; Buz, s.29 vd.

Pandekt hukukunda tez konumuz olan kavramın türleri bu dönemde ortaya konulmuştur.⁶⁸ Yenilik doğuran hakların belirli başlı karakteristik özellikleri de Pandekt hukuku döneminde ortaya konulmuştur. ⁶⁹ Aşağıda belirteceğimiz gibi⁷⁰ yenilik doğuran hakların hak sahibi tarafından kullanılacağı, bu hakların kural olarak hiçbir şekilde koşul ya da koşullara bağlanılamayacağı ve bu hakların kullanılmakla tükenmesi özelliği yine bu dönemde ortaya konulmuştur.⁷¹

Sözleşmeden dönme ve iptal hakları, yenilik doğuran hakların bir türü olan bozucu yenilik doğuran haklar sınıfında sayılmıştır. İslam hukukunda ise bunlar “*Hıyarat*” başlığında toplanmıştır.⁷² İslam hukukunda takas, fesih gibi yenilik doğuran haklar da kullanılmıştır.⁷³

Yenilik doğuran hak kavramının tek başlık altında toplanması ne İslam hukukunda ne Roma hukukunda ne de Pandekt hukukunda rastlanılmıştır.

Yenilik doğuran hak kavramının tek başlık altında toplanmasına, yenilik doğuran hak kavramının tasnifinde bilimsel anlamda çabalar gösterilmesine ve yenilik doğuran hakların kelime olarak tam anlamıyla anlam kazanmasına Alman hukukçuları öncülük etmiştir.⁷⁴

Yenilik doğuran hak kavramını da geliştiren, bu kavramı bilimsel anlamda ileri taşıyan, bu kavramın isim babası olarak nitelendirilen kişi Alman hukukçusu Emil Seckel'dir. Seckel, aynı zamanda yenilik doğuran hakların özelliklerine,

⁶⁸ Demirbaş, s.11.

⁶⁹ Baycık, s.40-41.

⁷⁰ Aşağıda bkz. İkinci bölüm, ikinci kısım.

⁷¹ Demirbaş, s.11 vd.

⁷² Detaylı bilgi için bkz. Demirbaş, s.11.

⁷³ Detaylı bilgi için bkz. Ekrem Buğra Ekinci, *İslam Hukuku*, İlaveli 2.baskı (İstanbul: Arı Sanat Yayınları-2016) s.478 vd. ; Ayrıca İslam hukukunda tek taraflı hukuki işlemler için ika terimi kullanılmaktaydı. Bu kavramların detayı için bakılabilir. Ekinci, s.478 vd.

⁷⁴ Demirbaş, s.11; Buz, s.29-30 Baycık, s.40.

kullanımlarına ilişkin kurallara ve devirlerine ilişkin günümüzdeki kurallara göre de saptamalar yapmış bir hukukçu olduğunu belirtmeliyiz.⁷⁵

Emil Seckel işbu hakları, hak sahibinin tek taraflı irade beyanı ile hukuki ilişkiye biçim verme gücü sağlayan haklar olarak tanımlanmıştır.⁷⁶

Türk hukukunda ise bu kavramı ilk kez Velidedeoğlu incelemiştir. Velidedeoğlu tarafından Schwarz'ın 1935 tarihindeki Medeni Hukuk Dersleri eserinin tercümesi yapılmış ve ancak yapılan tercümede yenilik doğuran haklar, spesifik olarak bir hak olarak incelenmemiştir.⁷⁷

Schwarz yenilik doğuran hakların esasını, yenilik doğuran hak sahibinin varması gerekli tek taraflı irade beyanı ile hakkı veya hukuki durumu kurmak, mevcut bir hakkı veya hukuki işlemi değiştirmek veya mevcut bir hakkı veya hukuki işlemi ortadan kaldırmak olarak açıklamıştır.⁷⁸ Velidedeoğlu da yenilik doğuran hakları, Alman hukukçular ve Schwarz gibi bir hukuki durumu kurmayı, mevcut bir hukuki durumu değiştirmeyi veya mevcut olan hukuki durumu kaldırmayı şeklinde açıklamıştır.⁷⁹

Yenilik doğuran haklar birbirinden farklı haklar oldukları için her bir yenilik doğuran hakların tarihsel gelişimi, yenilik doğuran haklardan farklıdır. Her bir yenilik doğuran haklar, yenilik doğuran haklardan önce ortaya çıkmıştır. Çünkü yenilik doğuran hakların her biri birbirinden münferiden farklı haklardır. Nitekim iş hukuku, medeni hukuk, ticaret hukuku ve eşya hukuku başta olmak üzere hukukun değişik alanlarında yenilik doğuran haklara rastlamak mümkündür. Dolayısıyla her bir yenilik doğuran haklar, kendilerine özgü tarihsel gelişim sürecine girmiştir.

⁷⁵ Baycık, s.40.

⁷⁶ Buz, s.55; Baycık, s.34.

⁷⁷ Hıfzi Veldet Velidedeoğlu, *Türk Medeni Hukuku, C. 1, cüz 1, Umumi Esaslar*, 6. Bası (İstanbul: 1959), s.250 vd.

⁷⁸ Velidedeoğlu, s.250; Demirbaş, s.12.

⁷⁹ Velidedeoğlu, s.252.

1.5.2.Yenilik Doğuran Hak Kavramının Tanımı

Yenilik doğuran haklar kanunlarımızda tanımlanmış olmasa da doktrinde tanımlanmıştır.

Doktrinde yenilik doğuran haklar şu şekilde tanımlanmıştır. Yenilik doğuran haklar, hak sahibine tek taraflı bir irade beyanı ile bir hak veya hukuki ilişki kurmak, mevcut bir hak veya hukuki ilişkiyi değiştirmek veya mevcut bir hak veya hukuki ilişkiyi sona erdirmeye yetkisi veren haklardır.⁸⁰ Bu kavramın tanımı üzerinde öğretide görüş birliği bulunmaktadır.

Yargıtay'ın da geçmişteki içtihatlarına ve günümüzdeki güncel içtihatlarına baktığımızda bu hakları tanımladığını ve verdiği kararları bu yönde verdiği görülmektedir.⁸¹

⁸⁰ Oğuzman ve Barlas, N:556; Buz, s.57; Antalya, s.87; Erman, s.97; Ayan, s.141; Altaş, s.82; Eren, s.63; Hatemi, s.140; Dural, s.119; Öztan, s.73; Serozan, s.225; Serap Helvacı, *Medeni Hukuk*, bs.9 (İstanbul: Legal Kitabevi, 2020) s.25; Demirbaş, s.1; Baycık, s.44; Ahmet Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk*, bs.4 (Ankara: Turhan Kitapçılık, 2023), s.55; M.Alper Gümüş, *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri* (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021), s.76; Kaptan Merter Adınır, *İşverenin Yönetim Hakkı*, 1.Baskı (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), s.19; Ergun Önen, *İnşai Dava* (Ankara: 1981) s.5; Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Medeni Hukuk*, 27.baskı (İstanbul: Beta Basım, 2023) s.42; Baygın/ Nar, s.150; Velidedeoğlu, s.250; Şengel, s.40; Büyük, s.5; İsmail Ercan, *Uygulamacılar İçin Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 6.baskı (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021) s.469.

⁸¹ Yargıtay'ın da geçmişteki içtihatlarına ve günümüzdeki güncel içtihatlarına baktığımızda Yüksek Mahkeme, yenilik doğuran hakları şu şekilde tanımlamıştır, “*Kural olarak tek taraflı bir irade beyanı ile yeni bir hukuki durumun yaratılmasını, mevcut hukuki durumun değiştirilmesini veya kaldırılmasını sağlayan haklara yenilik doğurucu (inşai) haklar denir.* Detaylı bilgi için bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (YHGK) 29.01.1997 Tarihli, 1996/7704 Esas, 1997/6 Karar numaralı kararı (Yargıtay Karar Arama Sitesi-Erişim tarihi, 28 Kasım 2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>). Yine Yargıtay'ın yeni kararlarına baktığımızda da aynı görüşte olduğunu görüyoruz. Detaylı bilgi için bkz. YHGK, 06.12.2017 tarihli 2017/2231 E. 2017/1542 K. Numaralı ilamı. Bu karara göre “...*Yenilik doğuran haklar, tek taraflı hukuki işlem ile bir hak veya hukuki ilişkiyi kurmak, değiştirmek veya sona erdirmek suretiyle başka bir şahsın hukuk alanında değişiklik meydana getirme yetkisi veren hak olarak tanımlanmıştır...*” (Yargıtay Karar arama sitesi-Erişim tarihi, 9

Diğer anlatımla bu haklar, hak sahibine tek taraflı irade beyanıyla bir başkasının hukuki durumunu, onun katılmasına gerek olmadan kuran, değiştiren ya da bozan haklar olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu sebeple yenilik doğuran haklar, “*oldubitti*” dedirten haklar olarak da ifade edilmektedir.

Gerçekten de yenilik doğuran haklarda yenilik doğuran hak sahibinin karşı tarafa hep bir üstünlüğü vardır. Bu haklarda muhatabın herhangi bir etkisi yoktur. Yenilik doğuran haklarda hak sahibi bir şeyleri muhataba hep dayatır. Muhatabın hiçbir söz hakkı yoktur. Bu sebeple yenilik doğuran haklar, “*oldubitti*” dedirten haklar olarak da ifade edilmektedir.⁸²

Yenilik doğuran hakkın konusunu bir hak ya da hukuki ilişki oluşturmaktadır.⁸³ Bu konular üzerinde oluşan yenilik doğuran haklar kurucu, değiştirici ya da ortadan kaldıracak şekilde etkiler yaratabilmektedir.

Yenilik doğuran hak sahibi, herhangi bir yenilik doğuran hak veya hukuki ilişkisinin kurulmasında, değiştirilmesinde ya da ortadan kaldırılmasında tek söz sahibidir. Yani yenilik doğuran hak sahibinin, söz konusu yenilik doğuran hakkını kullanabilmesi için karşı tarafın veya adli ya da idari mercilerin herhangi bir muvafakatine ihtiyacı bulunmamaktadır.

Yenilik doğuran hak kavramı için öğretilerde bazı yazarlar, ‘*inşai hak*’ terimini kullanmıştır.⁸⁴ Çalışmamızda bu kavram için “*yenilik doğuran hak*” kavramı kullanılacaktır.

Aralık 2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>). Verdiğimiz bu kararlar örnek mukabilindedir. Yargıtay’ın birçok kararında yenilik doğuran haklar bu şekilde tanımlanmış ve verdiği kararlarda Yargıtay bu yaklaşımla kararlar vermektedir.

⁸² Serozan, s.225.

⁸³ Buz, s.67; Baycık, s.45; Yenilik doğuran hakkın konusunun hak ya da hukuki ilişki olması yenilik doğuran hakkın kullanılmasıyla doğan hukuki sonuçların doğrudan hak ya da hukuki ilişki üzerinde sonuç doğurması anlamına gelmektedir.

⁸⁴ Önen, *inşa terimini geniş anlamda değerlendirmiş ve inşanın her türlü yenilik doğurmayı içerdiğini belirttiikten sonra yenilik doğuran hakların işlevi ve niteliğini daha iyi yansıttığını ileri sürmüş ve yenilik doğuran haklar için inşai hak terimini kullanmayı tercih etmiştir*. Bkz. Önen, s.5-6; Baki Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul*

İşbu haklar kanundan doğabileceği gibi sözleşmeden de doğabilmektedir.⁸⁵ TBK⁸⁶ md.139'da belirtilen takas hakkı, TMK md.732'de belirtilen yasal önalım hakkı, kanundan doğan yenilik doğuran haklara örnek olarak verilebilir. TMK md.735'de belirtilen sözleşmeden doğan önalım hakkı ise sözleşmeden doğan yenilik doğuran haklara örnek olarak verilebilir.

Bazı yenilik doğuran haklar ise hem kanundan hem de sözleşmeden doğabilmektedir. Bunlara örnek olarak önalım hakkı, sözleşmeden dönme hakkı verilebilir.

Yenilik doğuran haklara örnek vermek gerekirse şunları vermemiz mümkündür. Belirtmek gerekir ki verdiğimiz örnekler sınırlı sayıda değildir. Bunlardan başka da yenilik doğuran haklar vardır. Örnek olması açısından bunları sıralıyoruz.

Doktrinde şu hakların hukuki niteliklerinin yenilik doğuran haklar olduğu kabul edilmektedir. Evlilik dışı çocuğun tanınması, sözleşmenin feshi, alım hakkı, kanundan doğan önalım hakkı, geri alım hakkı, sözleşmeden doğan önalım hakkı, sözleşmenin iptali, seçimlik borçlarda seçim hakkı, vekilin azli, boşanma hakkı yani boşanma davası, babalık davası, üyelikten çıkarma hakkı, tüzel kişiliğin sona ermesi, halka açık anonim şirketlerde ortaklıktan çıkarma hakkı, takas hakkı, mirasçılıktan çıkarma, mirasın reddi, vasiyetname düzenlenmesi, mirasın paylaşılması davası, sözleşmeden dönme hakkı, dernek üyesinin istifa etme hakkı, hizmet sözleşmesini haklı sebeple feshetme hakkı, anonim şirketlerde ve limited şirketlerde genel kurul kararını iptalini dava hakkı, yönetim kurulu üyeliğinden istifa etme hakkı, soy bağının reddi davası, ortaklığın giderilmesi davası, itirazın iptali davası, tapu iptal ve tescil davaları yenilik doğuran haklara örnek olarak gösterilmektedir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi yenilik doğuran haklarla ilgili verdiğimiz bu örnekler bunlarla sınırlı değildir. Bizim verdiğimiz örnekler sadece örnek mukabilindedir.

Hukuku Ders Kitabı, bs.6 (İstanbul: Yetkin Yayınevi, 2023) s.144 vd. ; Hakan Pekcanitez/ Oğuz Atalay/Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 11.bası (İstanbul: On iki levha Yayıncılık, 2023) s.224; Ali Cem Budak ve Varol Karaarslan, *Medeni Usul Hukuku*, 7.baskı (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2023) s.154; Büyük, s.6.

⁸⁵ Eren, s.63.

⁸⁶ 6098 sy. Türk Borçlar Kanunu, RG. 04.12.2011, sy.27836) (<https://mevzuat.gov.tr>) (Mevzuat Bilgi Sistemi).

Yenilik doğuran haklara verilecek örnek sayısı hayli fazladır. Burada hepsine değinemeyeceğimizden bunları örnek olması açısından veriyoruz. Kaldı ki yenilik doğuran haklar bakımından sınırlı sayı ilkesi yani numerus clausus ilkesi geçerli değildir. Bu sebeple de yenilik doğuran haklarla ilgili verilecek örnekler sınırsızdır. Yeri geldiğinde yenilik doğuran hakların örneklerine değinip, açıklamaya çalışacağız. Burada hepsine değinmemiz mümkün olmayacağından gerekli yerlerde gerekli yenilik doğuran haklara verdiğimiz örneklerle açıklamamız daha doğru olacaktır.

Yenilik doğuran haklar sınırlı sayı ilkesine tabi olmadığı için taraflar, irade özgürlüğü çerçevesinde, kanunda düzenlenenler dışında da yenilik doğuran hak kurabilirler.⁸⁷ Bu hakkın kurulmasında herhangi bir kanuni ya da benzeri engel mevcut değildir. Taraflar kendi aralarında yapacakları sözleşme ile yenilik doğuran hak veya yenilik doğuran haklar oluşturabilirler. Örneğin, bir işverenin bir kişiye işçi alınacağı zamana önceliği ona vereceğini taahhüt etmesi o kişiye karşı bu hususta bir yenilik doğuran hak tanınması mümkündür.

Yenilik doğuran haklara başta medeni hukuk, borçlar hukuku, iş hukuku ve eşya hukuku olmak üzere hukukun tüm alanlarında rastlamak mümkündür. Dolayısıyla yenilik doğuran hakların kapsamı oldukça geniştir.

Yenilik doğuran hakkın kullanılması için yenilik doğuran hak sahibi bir nedene dayanmakta ise de hak sahibi dayandığı nedeni karşı tarafa iletmek zorunda değildir.⁸⁸ Yenilik doğuran hak sahibi hakkını kullanmasının tek koşulu, yenilik doğuran hakkını kullanmak yönünde bir iradesinin oluşması ve oluşan bu iradenin karşı tarafa ulaşmasıdır. Karşı tarafa ulaşan tek taraflı irade beyanı ile yenilik doğuran hak kullanılmış olur. Bunun yanında yenilik doğuran hak kullanılırken hak sahibi, hakkın kullanılmasını bir veya birden fazla nedene dayandırabilir.⁸⁹ Yenilik doğuran hakların

⁸⁷ Büyük, s.12; Buz, s.85; Dural, s.123.

⁸⁸ Özmen'e göre, *bozucu yenilik doğuran hakkın şekli olarak muhataba varması gereken irade beyanı içeriğinde, bu beyanın geçerliliğinde vücut veren sebebin gösterilmesinin gerekmediği kural olarak kabul edilmelidir*. Etem Saba Özmen, "Geçerli Sebebe Dayanmaksızın Kullanılan Bozucu Yenilik Doğuran Hakkın Hukuki Sonuçları ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı Eleştirisi", *İstanbul Barosu Dergisi*, C:90 sy. 2016/3, Mayıs-Haziran, 2016, s.209 vd.

⁸⁹ Büyük, s.11; Buz, s.209; Dural, s.123.

kullanılması için belirtilen neden veya nedenler yenilik doğuran hakkın geçerliliğini etkilememektedir.

Bunun dışında yenilik doğuran hakların kullanılabilmesi için kanun ya da sözleşmede belirlenen koşulların gerçekleşmesi gerekecektir. Bu durumda yenilik doğuran hakkın ortaya çıkabilmesi için bir nedene bağlı olması gerekmektedir. Bu sebebe ise doktrinde “yenilik doğurucu sebep” ismi verilmektedir.⁹⁰

İşbu haklar ancak öngörülen sebebin varlığı halinde kullanılabilir. Birden fazla sebep gösterilmişse yenilik doğuran hak o sebeplere bağlı olarak kullanılır. Ancak istisnai olsa da yenilik doğuran haklar kullanılırken bir sebebe bağlanması zorunlu değildir. Bu duruma verilecek uygulamada sıklıkla karşılaştığımız örnek, iş sözleşmesinin feshi örneğidir. Bu durumda hak sahibi, sebebini karşı tarafa bildirmeden yenilik doğuran hakkını kullanabilecektir.

1.6.Yenilik Doğuran Hakların Tasnifi

1.6.1.Genel Olarak

Yenilik doğuran haklar, tanımından da anlaşılacağı üzere çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. Genel olarak yenilik doğuran haklar meydana gelen hukuki sonuca göre temel olarak üç başlığa ayrılmıştır⁹¹ Bu sınıflandırmaya tabi tutulan yenilik doğuran haklar şunlardır;

- a)Kurucu yenilik doğuran haklar,
- b)Değiştirici yenilik doğuran haklar,
- c)Bozucu yenilik doğuran haklar.

Bazı yazarlar, yenilik doğuran haklarla ilgili çeşitli ölçütler nazara alınarak farklı sınıflandırmalara tabi tutmuştur.

ANTALYA, yenilik doğuran hakları, üst başlık olarak konularına göre; kurucu-değiştirici ve bozucu yenilik doğuran haklar, kullanma şekline göre; yenilik doğurucu

⁹⁰ Buz, s.209-210; Büyük, s.12.

⁹¹ Erman, s.97-98; Ayan, s.142 vd. ; Oğuzman ve Barlas, s.157. Belirtilen yazarlar yenilik doğuran hakları bu şekilde üç sınıfa ayırmaktadırlar.

haklar ve yenilik doğuran davalar, doğuş kaynakları bakımından; sözleşmeden ve yasadan doğan yenilik doğuran haklar, şahsa ya da başka bir hakka bağlı olup olmamalarına göre; bağlı ve bağımsız yenilik doğuran haklar, üçüncü kişinin hukuki durumuna etkisine göre; müdahale hakları, muhatabı olmamasına göre; öz yenilik doğuran haklar olarak tasnif etmiştir.⁹²

BUZ ise bu hakları, yenilik doğuran haklar-yenilik doğuran dava hakları, yasadan ve hukuki işlemde doğan yenilik doğuran haklar, kurucu-değiştirici-bozucu yenilik doğuran haklar, bağımlı-bağımsız yenilik doğuran haklar ve son olarak karşı yenilik doğuran haklar şeklinde tasnif etmektedir.⁹³

Yukarıda görüldüğü üzere yenilik doğuran hakların tasnifinde öğretide yazarlar farklı farklı tasnif yolunu seçmişlerdir. Ancak yenilik doğuran haklar meydana gelen hukuki sonuca göre genel olarak üç başlık altında incelenmektedir. Çalışmamızda da yenilik doğuran hakların çeşitlerini temel haliyle üç başlık altında toplayıp o şekilde açıkladık. Yargıtay'ın da yerleşmiş içtihatları ve verdiği kararlara bakılacak olursa, Yüksek Mahkeme de yenilik doğuran hakları üç sınıfa ayırarak incelemiştir.⁹⁴ Esasen yapılan bu tasniflerin pratik açısından çok bir değeri yoktur, bu ayrımlar teorik olarak önem arz etmektedir. Çalışmamızın asıl konusu tam olarak yenilik doğuran hakların türleri olmadığından yukarıda yaptığımız tanımların yeterli olacağı kanaatindeyiz. Aksi durum çalışmamızın dışına çıkmak olacaktır.

⁹² Antalya, s.88 vd.

⁹³ Buz, s.183 vd.

⁹⁴ "...Yenilik doğuran hakların kullanılması ile mevcut bir hukuki ilişki ya sona erdirilir ya kurulan hukuki ilişkide değişiklik meydana getirilir ya da daha önceden mevcut olmayan bir hukuki ilişki kurulur. Bu nedenle yenilik doğuran hakları kurucu, değiştirici ve bozucu yenilik doğuran haklar olarak üç şekilde sınıflandırabiliriz." Detaylı bilgi için bkz. YHGK 2017/2231 E. 2017/1547 k. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi- Erişim tarihi-30 Ocak 2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

1.6.2.Kurucu Yenilik Doğuran Haklar

Kurucu yenilik doğuran haklar, kişinin tek taraflı irade beyanı ile yeni bir hukuki ilişki meydana getirmesi ile meydana gelir.⁹⁵ Kurucu yenilik doğuran haklara doktrinde olumlu yenilik doğuran haklar adı da verilmektedir.⁹⁶

Kurucu yenilik doğuran haklara örnek olarak, önalım, alım hakkı, geri alım hakkı, halka açık anonim şirketlerde ortaklıktan çıkarılma hakkı⁹⁷ verilebilir.

Önalım hakkı, borçlunun hakkın konusunu taraflar haricinde başka bir kişiye satmak istemesi halinde hak sahibine varması gerekli tek taraflı iradeyle mülkiyeti öncelikle kendi adına devrini isteme yetkisini dava yoluyla talep etme yetkisi veren bir hak olarak tanımlanabilir.⁹⁸ Önalım hakkında taşınmazın üçüncü bir kişiye satılması halinde, taşınmaz sahibi tek taraflı irade beyanı ile üçüncü kişiye göre öncelikli olacağı için taşınmazın alıcısı olma hakkına sahip olur. Önalım hakkı, kaynağını kanundan ve sözleşmeden almaktadır. Kanundan kaynaklanan önalım hakları MK md.732-734'te yer alır. Sözleşmesel önalım hakkı ise MK md.735 ve BK md.240-242 hükümlerine tabidir. Bu sebeple önalım hakkını kurucu yenilik doğuran hakkına örnek olarak gösterebiliriz.

⁹⁵ Oğuzman ve Barlas, N:557; Erman, s.97; Ayan, s.142; Antalya, s.89; Eren, s.65; Buz, s.192; Hatemi, s.140; Gümüş, s.77; Dural, s.120.

⁹⁶ Buz, s.192; Antalya, s.89; Eren, s.65; Büyük, s.10.

⁹⁷ Halka açık anonim şirketlerde ortaklıktan çıkarılma hakkındaki detaylı ve ayrıntılı bilgi için bkz. Seda Palanduz, *Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Ortaklıktan Çıkarma Hakkı* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019).

⁹⁸ Pınar Altınok Ormancı, "Önalım Hakkından Feragat Hakkı ve Hakkı Kullanmaktan Vazgeçme", s.266 (Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi, 2019 sayısı) ; Şeref Ertaş, *Eşya Hukuku*, 12.baskı (İzmir: Barış Yayınları, 2021) s.383 vd. ; Murat Aydoğdu, *Yasadan ve Sözleşmeden Doğan Önalım Hakkı* (Ankara: Adalet Yayınları, 2013), s.12 vd. ; Osman Açıkgöz, *Tarım Arazilerinde Yasal Önalım Hakkı*, 2.baskı (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022), s.76; Mustafa Ateş ve Afif Kaya, *Medeni Hukuk Pratik Çalışmalar*, Güncellenmiş 2.Baskı (İstanbul, Adalet Yayınevi, 2022) s.59.

Alım hakkı, alacaklıya tek taraflı irade beyanı ile bir şeyi satın alma hakkı veren yenilik doğurucu haktır.⁹⁹ Alım hakkı tanımdan da anlaşılacağı üzere kurucu yenilik doğuran haklar kapsamındadır.

Geri alım hakkı, hak sahibine, devrettiği taşınmazını belli koşullar dâhilinde tek taraflı irade beyanı ile söz konusu taşınmazı geri alabilmesi yetkisini sağlamaktadır. Geri alım hakkında yenilik doğuran hak sahibi ile malik arasında hakkın kullanılması yönündeki beyandan önce bir satış olmayacak, yenilik doğuran hak sahibi için de bundan önce herhangi bir ödev doğmayacaktır. Bu sebeplerle geri alım hakkı da kurucu yenilik doğuran haklara örnek olarak gösterilmektedir.¹⁰⁰

Yargıtay'da verdiği kararlarda önalım¹⁰¹, alım ve geri alım¹⁰² hakların hukuki niteliklerinin yenilik doğuran hak olduklarını benimsemiştir.

Uygulamada kurucu yenilik doğuran hakların uygulamada en bilinen örnekleri bunlardır. Yine evlilik dışı çocuğun baba tarafından tanınması da kurucu yenilik doğuran haklara örnek olarak verilmektedir.

⁹⁹ Ertaş, N:1753; Buz, s.154 vd. ; Demirbaş, s.53-54.

¹⁰⁰ Ertaş, N:1757; Buz, s.154 vd. ; Demirbaş, s.54-55; Geri alım hakkında detaylı ve ayrıntılı bilgi için bkz. Deniz Arslan Ugan, *Geri Alım (Vefa) Hakkı*, Yüksek Lisans Tezi (İstanbul-2019) (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>).

¹⁰¹ “...Zira önalım davasının, yenilik doğuran ve kullanıldığı andan itibaren hüküm ifade eden bir hak olduğu...” Detaylı bilgi için ayrıca bkz. Yargıtay 12.HD, 12.03.2018 tarihli 2016/28894 E. , 2018/2496 K. Numaralı ilamı (Yargıtay karar arama sitesi, Erişim tarihi-10.03.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹⁰² “...Geri alım hakkı, bir kimseye sattığı taşınmazı bedeli karşılığında ve tek taraflı irade ile geri satın alma hakkını veren kurucu nitelikte yenilik doğurucu bir haktır.” Yargıtay 6.HD, 27.03.2012 tarihli 2012/1281 E. , 2012/4872 K. Numaralı ilamı (Yargıtay karar arama sitesi, Erişim tarihi-10.03.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

1.6.3.Değiştirici Yenilik Doğuran Haklar

Hak sahibinin tek taraflı irade beyanı ile mevcut hukuki bir ilişkide ya da hakta değişiklik meydana getirmesi neticesinde bu haklar meydana gelmektedir.¹⁰³ Bu tür haklara düzenleme hakları ya da boşluk doldurucu yenilik doğuran haklar ismi de verilmektedir.¹⁰⁴

Bu tür haklarda var olan bir hukuki işlem veya hak ortadan kalkmaz, o hukuki işlemde veya hakta sadece değişiklik meydana gelir. Bu sebeple bu tür yenilik doğuran haklara değiştirici yenilik doğuran haklar ismi verilmektedir.

Bu haklara örnek vermek gerekirse, seçimlik borçlarda seçim hakkı örneği verilebilir.¹⁰⁵ Bu haklar, borçluya aittir. Bu seçimlik hakların kullanılmasıyla değiştirici yenilik doğuran haklar meydana gelir.

¹⁰³ Oğuzman ve Barlas, N:562; Erman, s.97; Ayan, s.143; Antalya, s.89; Eren, s.65; Buz, s.192; Hatemi, s.140; Dural, s.121; Büyük, s.10.

¹⁰⁴ Oğuzman ve Barlas, N:562; Erman, s.97; Ayan, s.143; Antalya, s.89; Eren, s.65; Buz, s.192; Hatemi, s.140; Dural, s.121; Büyük, s.10.

¹⁰⁵ “...Tüketicinin seçimlik haklarını tek yanlı ve varması gereken bir irade açıklamasıyla kullanması gerekmektedir. Tüketici bu haklardan hangisini seçtiğini bir kez bildirmekle kullanmış olur ve artık tercihini değiştiremez. Bu sebeple tüketicinin seçimlik hakkı bir kez kullanmakla sona erer ve onun yerine tercih ettiği hak geçerli olur. Bu özelliği nedeniyle seçimlik hakların, yenilik doğuran haklardan olduğunu söyleyebiliriz...” Yargıtay 13.HD. , 2016/25865 E. , 2019/9328 K. , numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi- Erişim Tarihi, 04.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

1.6.4.Bozucu Yenilik Doğuran Haklar

Kullanılmalarıyla var olan hukuki ilişkiyi ortadan kaldıran haklara bozucu yenilik doğuran haklar adı verilir.¹⁰⁶ Bu hakların kullanılmasıyla var olan bir hukuki ilişki veya hak ortadan kalkar.¹⁰⁷

Bozucu yenilik doğuran haklara öğretide olumsuz yenilik doğuran haklar da denilmektedir.¹⁰⁸

Bozucu yenilik doğuran haklara verilecek en önemli örnekler sözleşmeden dönme¹⁰⁹ ve fesihdir.¹¹⁰

Gerek genel kanun olan TBK’ da gerekse de özel bir kanun olan TKHK’ nın¹¹¹ yeni halinde dönme için sözleşmeden dönme terimi kullanılmıştır. Dönme beyanı, bozucu yenilik doğuran bir haktır ve bu beyan satıcıya ulaştığı anda hüküm ifade

¹⁰⁶ Oğuzman ve Barlas, N:564; Erman, s.97-98; Ayan, s.143-144; Antalya, s.89-90; Eren, s.66; Buz, s.193; Hatemi, s.140; Dural, s.122; Büyük, s.10.

¹⁰⁷ Oğuzman ve Barlas, N:564; Erman, s.97-98; Ayan, s.143-144; Antalya, s.89-90; Eren, s.66; Buz, s.193; Hatemi, s.140; Dural, s.122; Büyük, s.10.

¹⁰⁸ Buz, s.193; Antalya, s.89-90; Serozan, s.226; Büyük, s.10.

¹⁰⁹ “...Yenilik doğuran bir hak olan sözleşmeden dönme hakkı, icrasını kendiliğinden elde eder...” Yargıtay 15.HD. , 2007/1276 E. , 2008/2431 K. , numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi, Erişim Tarihi, 04.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹¹⁰ “...Fesih hakkı, iş sözleşmesini, derhal veya belirli bir sürenin geçmesiyle ortadan kaldıracı yetkisi veren bozucu yenilik doğuran ve karşı tarafa yöneltilmesi gereken bir haktır. Fesih bildirimini bir yenilik doğuran hak niteliği taşıdığından ve karşı tarafın hukuki alanını etkilediğinden, açık ve belirgin bir biçimde yapılmalıdır. Yine aynı nedenle kural olarak koşula bağlı fesih bildirimini geçerli değildir.” Detaylı bilgi için bkz. Yarg. 22.HD’nin 11.04.2016 tarihli 2015/5368 E. , 2016/10438 K. Numaralı kararı (Yargıtay Karar Arama Sitesi-Erişim tarihi, 2 Aralık 2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>). Yargıtay fesih hakkını sadece bu kararda değil, diğer kararlarda da aynı şekilde tanımladığı ve halen de aynı görüşte olduğu için diğer kararlara değinmemiz mümkün olmadığından bu karar örnek vermek amaçlı belirtilmiştir.

¹¹¹ 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, RG 07.11.2013, sy. 28835 (<https://mevzuat.gov.tr>) (Mevzuat Bilgi Sistemi).

etmektedir.¹¹² Dönme için ayrıca dava açılmasına gerek yoktur.¹¹³ Sözleşmeden dönme tek taraflı irade beyanı ile kullanılabilir.¹¹⁴ Sözleşmeden dönme halinde hak sahibi, sözleşme konusu şeyi ortadan kaldıracığından bozucu yenilik doğuran hak ortaya çıkacaktır. Bu anlatımlar ışığında sözleşmeden dönmenin bozucu yenilik doğuran hak olduğunu söylememiz mümkündür.

Fesih bildirimini tek taraflı irade beyanıyla kullanılır. Fesih bildirimine ilişkin irade beyanının feshin muhatabına ulaşması yeterli olacaktır. Bunun için muhatabın onayına gerek yoktur. Bunun nedeni feshin bozucu yenilik doğuran bir hak olmasıdır. Yapılan fesih bildirimini açık ve belirli şekilde olmalıdır.¹¹⁵ Fesih yapılan şeyden sonra hakkın veya hukuki işlemin konusu ortadan kalkacağından bozucu yenilik doğuran hak ortaya

¹¹² Murat Aydoğdu, *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Güncelleştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3.baskı (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), s.73 vd. ; Mehmet Remzi, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 9.Baskı (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), s.93; Aynı şekilde sözleşmeden dönme için Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 11.Baskı (Ankara: LEGEM Yayınevi, 2023); Fahrettin Aral ve Hasan Ayrancı, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 16.Baskı (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2023) ve Vedat Buz, *Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme* (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2014) kitaplarına başvurulabilir.

¹¹³ Arsa Payı Karşılığı İnşaat Sözleşmelerinde taraf iradelerinin örtüşmemesi halinde dönmeye ilişkin mahkeme kararı ile birlikte dönme hüküm ve sonuç doğurur. Bu durum Yargıtay kararlarında da bu şekilde benimsenmiş olup bu durumun istisnasını oluşturmaktadır. Yargıtay, Kat karşılığı inşaat sözleşmeleri arsa payı devrini de içerdiğinden, noterde düzenleme şeklinde veya tapuda yapılmaları zorunlu olduğu gibi, fesihlerinin de mahkeme kararıyla yapılması zorunludur. Sözleşmenin feshinin mahkeme kararıyla yapılmasının istisnası tarafların sözleşmenin feshi konusunda iradelerinin birleşmesidir, şeklinde belirterek bu şekilde kararlar vermektedir. (Yargıtay (Kapatılan) 15.HD. nin 12.06.2012 tarihli 2012/2737 E. , 2012/4540 K. Numaralı ilamı).

¹¹⁴ Aydoğdu, *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, s.73; Remzi, s.93; Eren, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, s.140 vd. ; Aral/Ayrancı, s.184.

¹¹⁵ Fesih hakkında detaylı ve ayrıntılı bilgi için bkz. Nuri Çelik/ Nurşen Caniklioğlu/ Talat Canbolat, *İş Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 31.Bası (İstanbul: Beta Basım, 2018) s.440-441 vd.

çıkacaktır. Dolayısıyla feshin, bozucu yenilik doğuran hak olduğunu söylememiz mümkün olacaktır.

Bozucu yenilik doğuran haklara ayrıca takas¹¹⁶, bir üyenin dernekten veya sendikadan çıkarılması, yönetim kurulu üyeliğinden istifa¹¹⁷, mirasın reddi¹¹⁸, evli tarafların boşanmaları yani boşanma davaları¹¹⁹ örnek olarak verilebilir.¹²⁰

¹¹⁶ “...*Takas, hukuki niteliği itibarıyla bozucu yenilik doğuran bir haktır.*” Detaylı bilgi için bkz. Yargıtay 20.HD’nin 12.11.2018 tarihli 2017/3420 Esas ve 2018/7267 Karar Numaralı kararı (Yargıtay Karar Arama Sitesi- Erişim tarihi, 2 Aralık 2023) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹¹⁷ “...*Öte yandan yönetim kurulu üyeliğinden istifa tek yanlı bozucu yenilik doğuran bir haktır. Karşı tarafa ulaşmakla hüküm ifade başlar...*” Yargıtay 10.HD. , 2012/12457 E. , 2013/7441 K. , numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi-Erişim Tarihi, 05.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹¹⁸ “...*Mirasın reddi talebinin bozucu yenilik doğuran hak ve hukuki işlem olduğu...*” (Yargıtay 2.HD’nin 2011/1707 E. , 2011/15509 K. Numaralı kararı (Yargıtay Karar Arama Sitesi-Erişim tarihi, 20 Aralık 2023); Mirasın reddi kavramının detaylı bilgileri için ayrıca bkz. Hasan Erman ve Zahit İmre, *Miras Hukuku*, Gözden Geçirilmiş, 14.baskı (İstanbul: D&R Yayınları, 2018) s.355 vd. ; Mustafa Dural, *Türk Özel Hukuku, Miras Hukuku*, C. 4, 19.baskı (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2023) s.410 vd. ; Aydın Tekdoğan, *Yolsuz Tescilden Kaynaklı Tapu İptali Tescil ve Düzeltme Davaları* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021) s.796 vd.

¹¹⁹ Boşanma davaları için detaylı bilgilere Ferhat Çelik, *Boşanma Davalarında İspat ve Deliller*, 2.bs (İstanbul: Adalet Yayınları, 2021) ve Ömer Uğur Gençcan, *Boşanma Usul Hukuku*, 5.bs (İstanbul: Yetkin Yayınevi, 2023) kitaplarına başvurulabilir

¹²⁰ Oğuzman ve Barlas, N:564; Erman, s.97; Ayan, s.143; Antalya, s.89-90; Eren, s.65; Buz, s.193; Hatemi, s.140.

1.7.Yenilik Doğuran Haklarda Hak Sahipliği

1.7.1.Yenilik Doğuran Hak Sahibi

Yenilik doğuran hak sahibi olabilmek için öncelikle kişi olunması gerekmektedir. Kişiler de yukarıda belirttiğimiz gibi¹²¹ gerçek kişiler ve tüzel kişiler olmak üzere iki türdür. Kişi haricindekilerin yenilik doğuran hak sahibi olunması mümkün değildir.¹²²

İşbu hakların sahibini, yasa ya da hukuki bir işlem ile başkasının hukuki alanında netice doğurmaya çalışan kişi diye tanımlayabiliriz. Bu kişiler gerçek kişide olabileceği gibi tüzel kişide olabilmektedir.

Yenilik doğuran hakkın arzu edilen hukuki sonucu doğurabilmesi için hak sahibinin bu tür bir yetkiye sahip olması gerekir. Bu hak sahibinin yetkisi kanundan doğabileceği gibi sözleşmeden de doğabilir. Yetkisiz bir kişinin kullandığı yenilik doğuran hak herhangi bir hukuki sonuç doğurmamaktadır.¹²³

İşbu haklar hak sahipleri tarafından bizzat ya da temsilcileri aracılığıyla kullanılabilir.¹²⁴ Örneğin, tüzel kişi adına yenilik doğuran haklar onun yetkili organ vasıtasıyla kullanılabilir. Gerçek kişi tam ehliyetsizler, lehine doğan yenilik doğuran hakları kanuni temsilcileri vasıtasıyla kullanabilmektedir. Sınırlı ehliyetsizler ise yenilik doğuran hakları yasal temsilcisinin izni ile kullanabilmektedir.¹²⁵

Yukarıda belirttiğimiz hak sahiplerinin temsil yetkisi verdiği durumlar kanundan doğan durumlardır. Diğer bir durum ise yenilik doğuran hakkın kullanılması sözleşme ile öngörülmüş olabilmesidir. Yenilik doğuran hak sahibi yapacağı sözleşme ile yenilik doğuran hakkı, başka bir kişinin kullanması için yenilik doğuran hakkı kurma, var olan hakkı veya hukuki durumu değiştirme veya var olan bir hukuki durumu bozma yetkisini vermiş olma zorunluluğu getirebilir. Bu zorunluluk getirildikten sonra

¹²¹ Yuk. Bkz. 12.

¹²² Buz, s.203; Önen, s.9; Serozan, s.227; Eren, s.122.

¹²³ Buz, s.203; Önen, s.9.

¹²⁴ Eren, s.122; Buz, s.203; Önen, s.9; Serozan, s.227.

¹²⁵ Eren, s.122; Buz, s.203; Önen, s.9; Serozan, s.227.

sözleşme verdiği yetkili kişi yenilik doğuran hak sahibi adına yenilik doğuran hakkı kullanabilecektir.

1.7.2.Muhatap

Yenilik doğuran haklarını kullanan kişiye yenilik doğuran hak sahibi olduğunu belirtmiştik. Yenilik doğuran hak kullanılırken bundan iki kişi etkilenmektedir. Birincisi yenilik doğuran hak sahibidir. Bu hakların kullanılmasında etkilenen ikinci kişi ise yenilik doğuran hakkın yöneldiği kişidir. Bu kişiye yenilik doğuran hakkın muhatabı ya da yenilik doğuran hakkın yöneldiği kişi denir.¹²⁶ Çalışmamızda bu kişi için “*muhatap*” terimini kullanacağız.

Yenilik doğuran hak sahibinin hakkı, bizzat kullanılabilmesi gibi temsilci yoluyla kullanılabilir. Yenilik doğuran hak kullanılırken hakkın, muhataba ulaştığı andan itibaren söz konusu hak meydana gelmektedir. Bu beyanın muhataba bizzat yöneltilebileceği gibi muhatabın temsilcisine de yöneltilebilir. Muhatabın temsilcisine yöneltilen irade beyanı da muhatabın alanında hakkın kullanılmasına bağlanan sonuçları meydana getirecektir.¹²⁷

Yenilik doğuran hak kullanılırken tarafların konumu da önem taşımaktadır. Yenilik doğuran hak kullanılırken yenilik doğuran hak sahibinin konumu aktif, muhatabın konumu ise pasif olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Bunun nedenini yenilik doğuran hakkın tek taraflı irade beyanı ile kullanılması ve hakkın kullanılırken hak sahibinin muhatabın onayını almasına ihtiyaç duymaması olarak tarif edebiliriz. Bu zamana kadar yapılan açıklamalarda bu durumun tüm yenilik doğuran haklar için bu şekilde olduğunu ifade etmiştik. Yenilik doğuran hak sahibinin irade beyanı ile her şeyini yapma fırsatı bulması diğer anlatımla onun bu şekilde yetkilerle donatılması onun konumunu aktif yapmıştır. Hal böyle olunca yenilik doğuran hak sahibinin konumun aktif, muhatabın konumunu ise pasif olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse, sözleşmeden dönme hakkını kullanarak sözleşmeden dönen taraf yani yenilik doğuran hakkın sahibi, sözleşmeden dönme iradesini muhataba bildirdiği anda yenilik doğuran hakkını kullanmış olur ve

¹²⁶ Buz, s.207; Serozan, s.226.

¹²⁷ Buz, s.207-208.

bu şekilde yenilik doğuran hak sahibi olarak hukuken donatıldığı yetkilerini kullanmakla birlikte sözleşmeden dönecektir. Bu şekilde hakkını kullanan hak sahibi aktif konumda olduğunu, muhatabın ise herhangi bir söz sahibi ve herhangi bir müdahale etkisi olmadığı için pasif konumda olduğunu söylememiz mümkün olacaktır.

Yenilik doğuran haklar ister beyan ile isterse de dava yoluyla kullanılabilir iki durumda da tarafların konumu değişmemektedir. Her iki durumda da yenilik doğuran hak sahibinin konumu aktif, muhatabın konumu ise pasiftir.¹²⁸ Yenilik doğuran davalarda davacı, yenilik doğuran hakkını kullanmak için mahkemeye başvurur. Kanunen bir zorunluluk olan mahkemeye başvurmada hak sahibi, hakkını bu şekilde kullanacaktır. Bu durumda da davacının yani yenilik doğuran hak sahibinin konumu aktif, davalının yani muhatabın konumu pasif olacaktır. Örneğin, önalım davalarında önalım hakkı sahibi, koşulları oluştuktan sonra mahkemeye başvurarak önalım hakkını kullanabilecektir. Bu şekilde hakkını kullanan hak sahibinin konumu değişmeyecektir.

¹²⁸ Önen, s.5-6; Kuru, s.144 vd. ; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.225; Budak ve Karaarslan, s.154; Eren, s.122; Buz, s.207-208; Serozan, s.226-227.

İKİNCİ BÖLÜM

YENİLİK DOĞURAN HAKLARIN HUKUKİ NİTELİKLERİ VE YENİLİK DOĞURAN HAKLARIN ÖZELLİKLERİ

2.1.Yenilik Doğuran Hakların Hukuki Nitelikleri

Öğretide ve Yargıtay içtihatlarında da kabul gören görüşe göre tez çalışmamıza konu ettiğimiz hakların, hak sahibinin irade beyanı ile hak veya bir hukuki ilişkiyi kurma, var olan bir hukuki durumu değiştirme ya da var olan bir hukuki ilişkiyi kaldırma yetkisi veren haklar olduğunu ifade etmiştik.

Yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri doktrinde ve öğretilerde tartışmalı bir konudur. Yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır.

Birinci görüş hukuki işlem görüşü, ikinci görüş ise tasarruf işlemi görüşüdür. Çoğunluk görüşü, yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerinin hukuki işlem olduğu yönündedir. Azınlık ve kabul edilmeyen diğer bir görüş ise yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerini tasarruf işlemi niteliği taşıdığı yönündedir.¹²⁹

Yenilik doğuran haklar kural olarak hak sahibinin tek taraflı varması gerekli irade beyanı ile kullanılmaktadır. Açıklanan irade beyanı açık olabileceği gibi zımni de olabilmektedir. Yenilik doğuran hakların diğer bir kullanım alanı ise dava yoluyla kullanılma alanıdır. Bazı yenilik doğuran hakların yukarıda da bahsettiğimiz gibi dava yoluyla kullanılması kanunen zorunluluktur. Bu davalara da yenilik doğuran dava adı verilmektedir. Dava yoluna başvurulduğu zamanda yine yenilik doğuran hak sahibi yani davacı, kullanması gereken tek taraflı irade beyanı ile dava hakkını kullanabilecektir. Hak sahibi tek taraflı irade beyanını bu sefer muhataba değil, mahkemeye yöneltecektir. Yenilik doğuran hakların her iki kullanıldığı durumda da yenilik doğuran hak sahibi, işbu hakkını tek taraflı irade beyanıyla kullanabilecektir.

Yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri doktrindeki çoğunluk görüşü uyarınca hukuki işlem niteliğindedir. Buz, Eren, Serozan yazarlar başta olmak üzere diğer

¹²⁹ Bunların başında Von Tuhr gelmektedir. Von Tuhr'a göre yenilik doğuran hakların kullanılması bu hak üzerinde yapılmış bir tasarruf işlemidir Eren, N:473.

yazarlar da yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerinin özel hukuki işlem şeklinde nitelendirmişlerdir.

Buz'a göre, hem yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri hem de yenilik doğuran hakların kullanılmasının hukuki nitelikleri, özel hukuki işlemdir. Bunun nedenini ise yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanı ile kullanılması ve bu hakların kullanılmasının hak sahibinin iradesine bağlı olmasıdır.¹³⁰

Eren'e göre, yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri hukuki işlemdir. Yazar da yenilik doğuran hakların hem tek taraflı irade beyanı ile kullanılması hem de iradeyi esas alması yönünden hukuki işlem niteliği taşıdığını düşünmektedir.¹³¹

Serozan'a göre de yenilik doğuran hakları diğer haklardan ayıran en önemli özelliği bir hakkı kurma, mevcut hakkı değiştirme ya da mevcut bir hukuki ilişkiyi ortadan kaldırmadır. Bunları yaparken de hak sahibi, tek taraflı irade beyanı ile yapmaktadır. Bunun da sonucunu yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerinin özel hukuki işlem olduğunu söylemek mümkündür demektir.¹³²

Hukuki işlem hem Medeni Kanunun hem de Borçlar Kanununun temel kaynağıdır.¹³³ Hukuki işlem, dar anlamıyla hukuki sonuç doğurmaya yönelmiş irade beyanı olarak ifade edilir.¹³⁴ Hukuki işlemi geniş anlamda ise bir veya daha çok kişinin hukuk düzeninin öngördüğü sınırlar içerisinde hukuki sonuçlar doğurmaya yönelmiş irade açıklamalarından oluşan hukuki olgu olarak tanımlamak mümkün olacaktır.¹³⁵

Hukuki işlemler çeşitli şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlar temel olarak, tek taraflı hukuki işlem (vasiyetname), iki taraflı veya birçok taraflı hukuki işlem (satım sözleşmesi), çok yanlı hukuki işlem ya da toplu hukuki işlem (dernek kurma işlemi), sağlar arası hukuki işlem (satım sözleşmeleri ve bağışlama), ölüme bağlı hukuki işlem (vasiyetname ve miras sözleşmeleri), maddi değerlere ilişkin hukuki işlem (kira

¹³⁰ Buz, s.79 vd

¹³¹ Eren, s. N:472

¹³² Serozan, s.225-226.

¹³³ Serozan, s.311.

¹³⁴ Eren, s.123; Ateş ve Kaya, s.19; Baygın/ Nar, s.170.

¹³⁵ Eren, s.123; Serozan, s.312; Ateş ve Kaya, s.19.

sözleşmeleri), manevi değerlere ilişkin hukuki işlem (evlenme), kazandırıcı hukuki işlemler, borçlandırıcı hukuki işlemler şeklinde sınıflandırılmaktadır.¹³⁶ Hukuki işlemin olmazsa olmazı irade beyanıdır.¹³⁷ İrade beyanını da, bir hukuki sonucun gerçekleşmesine yönelik istek ve iradenin dışı aktarılması şeklinde tanımlayabiliriz.¹³⁸ İrade açıklaması ise, belli bir hukuki sonucun meydana gelmesi amacı ile yapılmış ve hukuk düzeni tarafından arzu edilen hukuki sonucu bağlanmışsa hukuki işlemden bahsedilebilmektedir. Kullanılan bu beyan, sözle, yazıyla ya da herhangi bir davranış biçimiyle ortaya konulabilmektedir.¹³⁹

Bu tanımlamalar ışığında hukuki işlemlerin üç tane unsuru olduğu söylenebilir. Bunlar; a)Kişinin bir iradesi olması,

b)İradesi olan kişinin bu iradesini açıklaması,

c)Açıklanan bu irade beyanına hukuk düzenince istenilen hukuki sonuç bağlanmış olmasıdır.

Hukuki işlem tek taraflı olabileceği gibi iki taraflı irade beyanıyla yani sözleşmeyle de olabilmektedir. Hukuki işlem belirli bir ya da birden fazla hukuki neticenin meydana gelmesine yönelik bir hukuki fiil türü olarak karşımıza çıkar.¹⁴⁰ Hukuki fiil ise hukuk düzeninin kendisine hukuki sonuç bağladığı iradi fiildir.¹⁴¹ Hukuki işlemin geçerli olabilmesi için gerçekten de bir iradenin varlığından söz etmek gerekecektir. İradenin olmadığı yerde hukuki işlemden bahsedilemeyecektir.

¹³⁶ Eren, 124 vd. ; Antalya, s.138 vd. ; Serozan, s.327 vd. ; Ateş ve Kaya, s.20 vd.

¹³⁷ Gülşah Vardar Hamamcıoğlu, *Medeni Hukukta Tasarruf İşlemi Kavramı* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014), s.46; Eren, s.123 vd. ; Serozan, s.318; Baygın/ Nar, s.170; Ateş ve Kaya, s.19.

¹³⁸ Antalya, s.137; Baygın/ Nar, s.186; Ateş ve Kaya, s.19.

¹³⁹ Baygın/ Nar, s.170-171.

¹⁴⁰ Eren, s.123.

¹⁴¹ Eren, s.165. Eren'e göre, hukuki fiiller geniş yorumlanmalıdır ve bundan bilinçli iradeye dayanan insan davranışı anlaşılmalıdır. Yazar, hukuki fiili geniş anlamda hukuku uygun fiiller ve hukuka aykırı fiil olarak ikiye ayırmıştır.

Yenilik doğuran haklar kural olarak hak sahibinin tek taraflı irade beyanıyla kullanıldığı için tek taraflı irade beyanı ile kullanılan yenilik doğuran haklarda tek taraflı irade beyanı yoksa yenilik doğuran haklardan bahsedilemeyecektir.

Yukarıda tanımladığımız ve açıkladığımız hukuki işlem ile yenilik doğuran hakların kurucu unsuru irade beyanıdır. İrade beyanı olmaz ise ne hukuki işlemden bahsedilir ne de yenilik doğuran haklardan. İrade beyanının açıklanması ve açıklanan irade beyanının hukuk düzenince istenilen sonuca bağlanması da hukuki işlemin unsurları arasında yer alır.

Yenilik doğuran haklarında tanımı ve özellikleri incelendiğinde tek taraflı irade beyanı ile kullanılır, açıklanan irade beyanı ile de istenilen hukuki sonucun meydana getirilir. Dolayısıyla yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri itibariyle hukuki işlem niteliğinde olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Bunun yanında hukuki işlemin tanımı, amacı, yüklenildiği özellikler ve unsurları göz önüne alındığında yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerinin hukuki işlem olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Gerçekten de bakıldığı zaman irade beyanının olmazsa olmaz olması, yenilik doğuran hakların mahiyeti, kullanılması ve amacı dikkate alındığında, yenilik doğuran haklar hukuki nitelikleri itibariyle hukuki işlem olduğunu görmekteyiz.¹⁴²

Netice itibariyle beyanla kullanılan işbu haklar, irade beyanının muhataba ulaştığı zaman hüküm doğurur. Hüküm doğuran yenilik doğuran hak, irade açıklamasıyla bir hakkı veya hukuki işlemi kurar, değiştirir ya da ortadan kaldırır. Hukuki işlemin de unsurları ve amacı bunlardır.

Her ne kadar yenilik doğuran hakların hukuki niteliğinin hukuki işlem olarak nitelendirmemiz mümkün ise de doktrinde bazı yazarlar yenilik doğuran hakları hukuki işlem olarak nitelendirmemiş, tasarruf işlemi olarak nitelendirmiştir. Bu yazarların başında Von Tuhr gelmektedir. Von Tuhr'a göre yenilik doğuran hakların kullanılması bu hak üzerinde yapılmış bir tasarruf işlemidir.¹⁴³

Tasarruf işlemi, ne Medeni Kanununda ne de Borçlar Kanununda tanımlanmıştır. Bu kavram doktrinde, malvarlığında görülen hakları doğrudan etkileyip devir eden, hakkı

¹⁴² Buz, s.80-81; Eren, s.123; Antalya, s.87.

¹⁴³ Eren, N:473.

belirten, hakkı bitiren ve belirtilen hakkın içeriğini değiştiren hukuki işlem olarak tanımlanmaktadır.¹⁴⁴

Bazı yazarlara göre yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri tasarruf işlemidir. Bu yazarların başında Von Tuhr gelmektedir. Von Tuhr'a göre yenilik doğuran hakların kullanılması bu hak üzerinde yapılmış bir tasarruf işlemidir. Yazar, yenilik doğuran hakkın kullanılmasıyla hakkın sona erdiğini, hakkın sona ermesinin ise hakkın kullanılmasıyla arzu edilen sonucun doğurduğunu bildirmektedir.¹⁴⁵

Tasarruf işlemi, yenilik doğuran hakların aksine bir hakkı veya hukuki ilişkiyi kurma yetkisi olmadığı görülmektedir. Oysaki yenilik doğuran haklar bir hukuki ilişkiyi kurar, değiştirir ya da ortadan kaldırır.

Tasarruf işleminden bahsetmek için öncelikle bir hakkın varlığından bahsetmek gerekecektir. Haktan bahsettikten sonra o hakkı deveden, sınırlayan veya ortadan kaldıran bir işlemden bahsetmek gerekir ki o işlemin tasarruf işlemi olduğunda bahsedilsin.¹⁴⁶

Tasarruf işlemi tek taraflı olarak kurulabilmekteyse de sözleşme şeklinde kurulabilmektedir. Sözleşme şeklinde kurulan tasarruf işlemlerine tasarruf sözleşmesi denilmektedir. Yenilik doğuran haklar ise tek taraflı irade beyanı ile kullanılmaktadır.¹⁴⁷

Buz'a göre, tasarruf işlemi kavramı hak değildir. Tasarruf işlemi yenilik doğuran hakların aksine bir hakkı ya da hukuki ilişkiyi kurma yetkisi yoktur. Dolayısıyla yenilik doğuran haklarının hukuki niteliklerinin tasarruf işlemi niteliğinde olmadığını belirtmektedir.¹⁴⁸

Bizim de katıldığımız görüşe göre, yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri itibariyle tasarruf işleminin özelliklerinin taşımaması ve aralarında herhangi bir bağlantı ve hukuki ilişki olmadığından yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerinin

¹⁴⁴ Eren, N:470; Hamamcioğlu, s.53; Buz, s.77-78.

¹⁴⁵ Eren, N:473.

¹⁴⁶ Buz, s.80.

¹⁴⁷ Hamamcioğlu, s.53 vd. ; Antalya, N:602.

¹⁴⁸ Buz, s.80-81.

tasarruf işlemi niteliğinde olmadığını, yenilik doğuran hakların mahiyeti, amacı, unsurları ve tanımı göz önüne alındığında yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerinin özel hukuki işlem niteliğinde olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Aynı zamanda yenilik doğuran hakların kullanılmasının da hukuki niteliğinin hukuki işlem olduğunu sonucuna varmaktayız. Yenilik doğuran hakların kullanılması tek taraflı irade beyanı ile kullanılacağı için hukuki işlemin de olmazsa olmaz şartlarından irade beyanı olduğundan yenilik doğuran hakların kullanılmasının da hukuki niteliği hukuki işlemdir.

Tasarruf işlemi yenilik doğuran hakka göre daha geniş bir kavramdır. Tasarruf işlemi doğrudan hakka tesir ettiği halde yenilik doğuran haklar genellikle hukuki ilişkiyi etkiler. Fakat tasarruf işlemi niteliğinde de yenilik doğuran haklarda söz konusudur.¹⁴⁹ Buna örnek olarak fesih, sözleşmeden dönme verilebilir.¹⁵⁰ Bu tür yenilik doğuran haklarda, kullanılmasının bir tasarruf işlemi niteliğinde olduğunu vurgulamak daha doğru olacaktır. Yani sözleşmeden dönme sözleşmenin feshi ya da seçimlik borçlarda seçimlik hakkın kullanılması tasarruf işlemi olarak nitelendirilmektedir.¹⁵¹

Sonuç olarak yenilik doğuran haklarının kullanılmasının tasarruf işlemi niteliğinde kabul etmek mümkün değildir.¹⁵²

Sonuç olarak işbu hakların hukuki nitelikleri yenilik doğuran hakların mahiyeti, amacı ve unsurları göz önüne alındığında özel hukuki işlem niteliğindedir. Doktrinde genel kanıda bu yöndedir. Yenilik doğuran hakların kullanılmasının hukuki niteliğine bakıldığı zaman da bunun da hukuki işlem olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

¹⁴⁹ Antalya, s.87.

¹⁵⁰ Antalya, s.87.

¹⁵¹ Antalya, s.87; Buz, s.80.

¹⁵² Eren, s.182; Buz, s.81; Hamamcıoğlu, s.38; Antalya, s.170.

2.2.Yenilik Doğuran Hakların Özellikleri

2.2.1.Genel Olarak

Yukarıda tanımını ve hukuki niteliklerini açıkladığımız yenilik doğuran hakların belli başlı özellikleri vardır. Belirteceğimiz bu özellikler yenilik doğuran hakların hepsi için aynı şekilde uygulanması güçtür. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi bu haklar tek başlık altında toplanmış olmasına rağmen birbirinden oldukça bağımsız ve farklı haklardır. Dolayısıyla tüm yenilik doğuran haklar için genel ilkelerin uygulanacağı imkânsız bir durumdur. Ancak yenilik doğuran hakların özelliklerinin bazılarının tüm yenilik doğuran haklar için genel nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, yenilik doğuran hakların kullanılmakla tükenmesi özelliği, bu hakların hak düşürücü süreyle ilgili olması özellikleri işbu haklar için genel ilke olarak kabul edilen özelliklerdir.¹⁵³Aşağıda açıklayacağımız yenilik doğuran hakların özelliklerini yukarıda yaptığımız yenilik doğuran hakların tanımdan ve yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerinden yola çıkarak önce kısa bir şekilde ardından da detaylıca aşağıdaki şekilde açıklamamız mümkün olacaktır.

- a)Yenilik doğuran haklar kural olarak varması gerekli tek taraflı irade beyanıyla kullanılır.
- b)Yenilik doğuran hakların kullanılması kural olarak herhangi bir şekle tabi değildir.
- c)Yenilik doğuran haklar ikincil hak niteliğinde haklardandır.
- d)Yenilik doğuran haklar kural olarak usulüne uygun olarak bir defa kullanılmakla tükenerek sona ererler.
- e)Yenilik doğuran hakların kural olarak kullanıldıktan sonra geri dönülmesi mümkün değildir.
- f)Yenilik doğuran haklar, kullanılmaları yönünden kural olarak hak düşürücü süreye tabidir.
- g)Yenilik doğuran hakların kullanılmaları kural olarak herhangi bir koşula bağlanamazlar.
- ğ)Yenilik doğuran haklar kural olarak dürüstlük kuralına uygun olarak kullanılmalıdır.

¹⁵³ Baycık, s.284-285.

h)Yenilik doğuran haklar kural olarak devredilemeyen haklardandır.

ı)Yenilik doğuran haklar kullanıldıktan sonra kural olarak icra edilebilen haklardandır.

2.2.2.Yenilik Doğuran Hakların Tek Taraflı İrade Beyanı İle Kullanılması Özelliği

Yenilik doğuran hakların tanımından da anlaşılacağı üzere bu haklar kural olarak hak sahibi tarafından tek taraflı irade beyanı ile kullanılmaktadır.¹⁵⁴ Bu şekilde kullanılan bu hakların amacı bir hakkın ya da hukuki ilişkinin doğumu, değiştirilmesi ya da ortadan kaldırılmasını sağlamaktır.

İşbu hakların bu özelliği yenilik doğuran hakları diğer haklardan ayırdığı gibi bu özellik yenilik doğuran hakların en karakteristik özelliğidir.¹⁵⁵

Gerçekten de yenilik doğuran hakkı kullanan hak sahibi, tek taraflı irade beyanı ile arzu edilen hukuki sonucu meydana getirecektir. Bu arzu edilen hukuki sonucu elde etmek için yenilik doğuran hak sahibinin muhatabın ya da adli veya idari merciin onayının almasına gerek yoktur.¹⁵⁶

Yenilik doğuran hak sahibinin kullandığı tek taraflı irade beyanı açık olabileceği gibi zımni de olabilir. İrade beyanının açık ya da zımni olması durumu fark etmeksizin her türlü bu beyanının açık ve anlaşılabilir olması gerekir. Başka bir deyişle yenilik doğuran hak sahibinin hangi yenilik doğuran hakkı kullanmasını istemesi muhatap tarafından anlaşılması gerekir.¹⁵⁷ Örneğin, yenilik doğuran hak sahibinin sözleşmeden dönme hakkını mı, fesih hakkını mı ya da takas hakkını mı kullanacağını muhatap tarafından anlaşılması gerekir. Yenilik doğuran hak sahibi yenilik doğuran hakkını kullanırken dönme veya takas hakkı kullanıyorum şeklinde açıkça belirtmesine gerek yoktur. Hak sahibinin hangi hakkını kullanacağını muhataba bir şekilde aksettirmesi gerekir. Yenilik doğuran hak sahibinin meydana getirmesi gereken hukuki yeniliğin

¹⁵⁴ Yuk. bkz. s.21.

¹⁵⁵ Baycık, s.46; Buz, s.67.

¹⁵⁶ Yenilik doğuran hakkın kullanıldığı tek taraflı hukuki işleme de yenilik doğurucu işlem denilmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Buz, s.59; Baygın/ Nar, s.159-160.

¹⁵⁷ Önen, s.10; Buz, s.252; Serozan, s.227.

belirtilmesi yeterlidir. Yargıtay'ın verdiği kararlar da bu yöndedir.¹⁵⁸ Bunun yanında TBK md.19'da¹⁵⁹ belirtilen durumlarda hak sahibi, muhataba isteyerek ya da yanlışlıkla da olsa görünen ve gizli olan işlemlerin farklı olmasını sağlayabilir. Bunun neticesinde muhatapta TBK md.19'a dayanarak muvazaa nedeniyle işlemin iptalini dava etme hakkına sahip olacaktır.¹⁶⁰

İşbu hakların iki şekilde kullanıldığını, ikinci kullanının da dava yoluyla da kullanıldığı, bu hakların dava yoluyla kullanıldığı davalara yenilik doğuran dava denildiğini de yukarıda belirtmiştik. Kanunda yazan nedenlerle yenilik doğuran haklar, dava yoluyla kullanılmaktadır. Yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanılması kanunda açıkça yazıldığı hallerde olmaktadır. Yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanıldığı durumlarda da tek taraflı irade beyanının açık ya da zımni olması gerekmektedir. Aşağıda üçüncü bölümde yenilik doğuran davalara değineceğiz.¹⁶¹

¹⁵⁸ “...Fesih bildirimini bir yenilik doğuran hak niteliğini taşıdığından ve karşı tarafın hukuki alanını etkilediğinden, açık ve belirgin şekilde yapılmalıdır. Fesih bildirimini karşı tarafa ulaştığı anda sonuçlarını doğurur. Ulaşma, muhatabın hâkimiyet alanına girdiği andır. Fesih bildirimini karşı tarafa ulaşması ile sonuçlarını doğurur ve bundan tek taraflı olarak dönülemez.” Detaylı bilgi için bkz. Yargıtay 22. HD. 2016/10237 E. , 2016/16042 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi-Erişim tarihi-30 Ocak 2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹⁵⁹ TBK madde 19 hükmü şu şekildedir. “Bir sözleşmenin türünün ve içeriğinin belirlenmesinde ve yorumlanmasında, tarafların yanlışlıkla veya gerçek amaçlarını gizlemek için kullandıkları sözcüklere bakılmaksızın gerçek ve ortak iradeleri esas alınır.”
“Borçlu yazılı bir borç tanınmasına güvenerek alacağı kazanmış olan üçüncü kişiye karşı, bu işlemin muvazaalı olduğu savunmasında bulunamaz.”

¹⁶⁰ Muvazaa, en basit tanımıyla, bir sözleşmenin taraflarının, üçüncü kişilerden gerçek durumu gizleyerek, onları aldatmak maksadıyla, gerçek iradelerine uymayan ve kendi aralarında geçerli olmayan bir hususta anlaşmalarıdır. Bu şekilde yapılan işlemlere de, muvazaalı işlemler adı verilir (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 09.02.2005 tarihli 2005/1-19 E., 2005/42 K.; 16.6.2010 tarihli, 2010/1-281 E., 2010/323 K. sayılı ilamları). Muvazaa davasında davacı, HMK md. 203/1'e göre, tanık delili dâhil her türlü delil ile muvazaayı ispatlayabilecektir. Muvazaa nedeniyle açılacak davalarda herhangi bir hak düşürücü süre ya da zamanaşımı süresi de uygulanmaz.

¹⁶¹ Aşağıda bkz. Üçüncü Bölüm.

Buraya kadar olan anlatımda konumuzun dışına çıkmamız adına bunların yeterli olacağı kanaatindeyiz.

2.2.3.Yenilik Doğuran Hakların Kullanılmasında Kural Olarak Herhangi Bir Şekle Tabi Olmaması Özelliği

Yenilik doğuran hakların kullanılmasında taraflar arasında bir geçerlilik şekli öngörülmüş olsa dahi yenilik doğuran hakların kullanılması kural olarak herhangi bir şekle tabi değildir.¹⁶²

İşbu hakların usulüne uygun şekilde kullanılabilmesi için iradenin özel bir şekle uyularak açıklanması zorunluluğu bulunmamaktadır. Hak sahibi, yenilik doğuran hakkını kullanmak amacıyla karşı tarafa yönelttiği bu iradesini yazılı veya sözlü olarak muhataba bildirmesi mümkün ve yeterlidir.¹⁶³

Yenilik doğuran hakkın kullanılmasında herhangi bir şekil koşulu öngörülmemesi kural olarak belirlenmişse de bu kuralı bozan durumlar da mevcuttur.

Kuralı bozan durumlardan bir tanesi de yenilik doğuran hakkın kullanılmasında taraflar herhangi bir şekil koşulu öngörmüş iseler yenilik doğuran hakkın kullanılması bu geçerlilik koşuluna tabidir. Başka bir deyişle taraflar aralarında bir veya birden fazla şekil koşulu belirlemişlerse yenilik doğuran hak o şekle veya şekillere tabi olarak kullanılmalıdır.¹⁶⁴

Yenilik doğuran hakların kullanılmasında kanun, hakkın kullanılmasında herhangi bir şekil koşulu ya da koşulları öngörmüş olabilir. Bu sayede yenilik doğuran haklar kanunca belirlenen şekil koşullarına uygun olarak kullanılmalıdır. Bu durum da yenilik doğuran hakkın kullanılmasında herhangi bir şekil koşulu öngörülmemesi kuralının istisnasını oluşturmaktadır.¹⁶⁵

¹⁶² Önen, s.11; Buz, s.252; Serozan, s.227.

¹⁶³ Demirbaş, s.89; Buz, s.252; ; Rukiye Ferah Durmuş, *Yenilik Doğuran Davalar* (İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2021) s.16.

¹⁶⁴ Durmuş, s.16; Demirbaş, s.89; Buz, s.252.

¹⁶⁵ Durmuş, s.16; Buz, s.253.

Yenilik doğuran hakkın kullanılmasında herhangi bir şekil koşulu öngörülmemesi kural olarak belirlenmiş ise de miktar bakımından HMK¹⁶⁶ da belirtilen senetle ispat kuralına takılmaktadır. Başka bir deyişle HMK md.200 uyarınca senetle ispat kuralı yenilik doğuran haklar için de uygulanmalıdır.¹⁶⁷ HMK md.200'e göre, yenilik doğuran hak sahibi yenilik doğuran hakları kullanırken 01.01.2024 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere senetle ispat sınırı olan 23.450,00 TL'nin üstünde olan tutarın senetle ispat edilmesi gerekmektedir.

Bu durum doktrinde ve Yargıtay kararlarında da bu şekilde benimsenmekte ve uygulanmaktadır. Yargıtay'ın verdiği kararlar da bu yöndedir.¹⁶⁸

İspat sınırı aşamayan yenilik doğuran hak ispatlanamayacaktır. Dolayısıyla da ispatlanamayan söz konusu yenilik doğuran hak herhangi bir hüküm ve sonuçta doğurmayacaktır.¹⁶⁹

¹⁶⁶ 6100 sy. Hukuk Muhakemeleri Kanunu, RG. 04.02.2011, sy.27836 (<https://mevzuat.gov.tr>) (Mevzuat Bilgi Sistemi).

¹⁶⁷ Buz, s.253-254.

¹⁶⁸ “...Somut olayda sözleşmenin bozulmasına ilişkin irade bildirim, karşı tarafa ulaşması gereken yenilik doğurucu tek taraflı hukuki muamelelerdir. Hukuken geçerliliği yönünden kural olarak hiçbir şekilde tabi olmayan yenilik doğuran haklar, kanıtlanması bakımından Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK) madde 288/1'e tabidir ve yazılı belge ile ispatlanması gerekmektedir.” Buz, dn. , s.254.

¹⁶⁹ Bu istisna tacirler arasındaki şekil bakımından da önem arz etmektedir. TTK md.18/3'e göre, tacirler arasında diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarlar noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır, demek suretiyle tacirler arasında yapılan ihtar veya ihbarlar şekle bağlanmıştır. Yargıtay 19.Hukuk Dairesinin de verdiği kararlar bu minvaldedir. Yenilik doğuran bazı hakların kullanımı da tacirler arasında bu şekilde yapılmaktadır. Fakat bu husus hem kanun maddesinde hem de Yargıtay'ın verdiği kararlar göz önüne alındığında geçerlilik koşulu değil, ispat koşuludur (Yargıtay 19.HD. , 16.03.2006 Tarihli 2005/6939 E. , 2006/2620 K numaralı ilamı ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 12.03.1997 Tarihli 1996/11951 E. , 1997/178 K. Numaralı ilamı) (Yargıtay Karar Arama Sitesi-Erişim Tarihi 02.09.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

2.2.4.Yenilik Doğuran Hakların İkincil Hak (Tali Hak) Niteliği Olma Özelliği

İkincil hakları, talep yetkisi vermeyen ve bir hukuki ilişki yanında bulunan haklar olarak ifade edebiliriz.¹⁷⁰ İkincil haklar, kanunun aradığı koşulları gerçekleştirdikten sonra doğarlar. Buna verilecek örnekler sözleşmeden dönme ve sözleşmeden fesihdir. Bir sözleşmeden ilk önce birincil hak ifa talebi veren alacak hakkı doğmaktadır. Daha sonra ikincil hak niteliğinde olan, sözleşmeden dönme veya sözleşmenin feshi gibi bozucu yenilik doğuran haklar doğar.¹⁷¹ Dolayısıyla yenilik doğuran haklar, ikincil hak niteliğindedir.

Yenilik doğuran hakların ikincil hak niteliği, yenilik doğuran hakların mevcut bir hukuki ilişkiden kaynaklanmalarına dayanmaktadır.¹⁷² Bu itibarla ikincil niteliği taşımayan hakkın tezimizin konusunu oluşturan hak olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.¹⁷³

Yenilik doğuran haklar, aynı hak, alacak hakkı gibi birincil nitelikteki haklardan ayrılırlar.¹⁷⁴ Yenilik doğuran haklar, birincil nitelikteki hakları etkileyip biçimlendirmeyi, kurmayı, değiştirmeyi ya da kaldırmayı amaç edinen ikincil haklardır.¹⁷⁵

Yenilik doğuran haklara bir diğer isim olarak öğretide düzenleme hakları ismi de verilmektedir.¹⁷⁶

Yukarıda da belirttiğimiz gibi her ikincil hak yenilik doğuran hak niteliğinde değildir ama her yenilik doğuran hak ikincil hak niteliğindedir.

¹⁷⁰ Hatemi, s.139; Öztan, s.84.

¹⁷¹ Hatemi, s.139.

¹⁷² Hatemi, s.139-140; Demirbaş, s.30 vd.

¹⁷³ Hatemi s, 139-140; Demirbaş, s.30 vd.

¹⁷⁴ Demirbaş, s.30 vd. ; Hatemi, s.139; Serozan, s.226

¹⁷⁵ Demirbaş, s.30 vd. ; Hatemi, s.139; Serozan, s.226.

¹⁷⁶ Serozan, s.226.

2.2.5.Yenilik Doğuran Hakların Usulüne Uygun Bir Defa Kullanılmakla Tükenerek Sona Erme Özelliği

İşbu haklar, hakkın kullanılması için oluşan irade beyanının muhataba ulaştığı anda hak sahibinin istediği sonuç doğmaktadır. Sonuç doğduktan sonra yenilik doğuran hak sahibi amacına ulaşır. Bu sebeple yenilik doğuran hak bu şekilde bir defa kullanılır ve bir defa kullanılmakla tükenerek sona erer.¹⁷⁷ Örneğin, belirli bir şeyin alıcısı olabilme amacına yönelik alım hakkının kullanılması ile hak sahibi alacağı şeyin alıcısı haline gelir ve hakkın yöneldiği amaç bu şekilde gerçekleşmiş olur. Başka bir örnek ise sözleşmeyi fesheden tarafın, sözleşmeyi feshetmesiyle amacına ulaşmasıdır, bu sayede yenilik doğuran hak sahibi yenilik doğuran hakkını kullanarak tüketecektir, bir daha da o hakkını kullanamayacaktır.

Yenilik doğuran hak sahibinin amacı, yenilik doğuran hakkı kullanmasıyla birlikte bir kere gerçekleşir, bir daha gerçekleşmez, bir daha gerçekleşmesi de mümkün olmayacaktır.¹⁷⁸

Yenilik doğuran hakların dava yolu ile kullanılması yolunda da yenilik doğuran hak bir defa kullanılır. Örneğin, önalım hakkı dava yolu ile kullanıldıktan sonra açılan dava sonunda istenilen karar elde edilir ve bu şekilde davacı yani yenilik doğuran hak sahibi amacına ulaşır. Amacına ulaşan davacı bu hakkını tüketecektir. Tüklenen bu hakkını hak sahibi bir kez daha kullanamayacaktır.

Yenilik doğuran hakların dava yolu ile kullanılmasının pratikte en çok karşılaştığımız örneklerden olan boşanma hakkının kullanılmasından sonra açacakları boşanma davasında tarafların evlilik ilişkisi sona erecektir. Bu boşanma davasının sonunda taraflar bir daha boşanma hakkını kullanamayacaklardır. Dolayısıyla yenilik doğuran haklar ikinci kez kullanılamazlar, bir kere kullanılır, kullanılmakla da tükenerek sona ererler. Mirasın reddi davasında da mirasçılar, miras bırakanın mirasını reddederek

¹⁷⁷ Altaş, s.102-103; Buz, s.256-257; Antalya, s.91; Eren, s.69; Oğuzman ve Barlas, N:568; Hatemi, s.143; Durmuş, s.14; Dural, s.124; Serozan, s.226; Baygın/ Nar, s.160; Demirbaş, s.33-34.

¹⁷⁸ Altaş, s.102-103; Buz, s.256-257; Antalya, s.91; Eren, s.69; Oğuzman ve Barlas, N:568; Hatemi, s.143; Durmuş, s.14; Dural, s.124; Serozan, s.226; Baygın/ Nar, s.160; Demirbaş, s.33.

hukuken arzu ettikleri amaca ulaşarak yenilik doğuran hakkını kullanıp tüketeceklerdir.

Gerçekten de yenilik doğuran hak sahibinin yenilik doğuran hakkını kullanırken amacı o hakkı kullanırken arzu edilen sonuca ulaşmaktır. Hakkı bir defa kullanarak o amaca ulaşan yenilik doğuran hak sahibi irade beyanını bu yönde kullanarak arzu ettiği sonucu doğurur. Bu da yenilik doğuran hakkı bir defa kullanmakla sona erdirmeye amacına ulaştırır.

Yenilik doğuran haklar kural olarak bir defa kullanıldıktan sonra tükenip sona erse de taraflar arasında hukuki ilişki halen devam ediyorsa hakkın kullanılmasıyla ortaya çıkan sonucu değiştiren ya da ortadan kaldıran yeni bir sözleşme yapabilirler. Yapılan sözleşmeden sonra da taraflar arasında tekrar bir yenilik doğuran hak doğabilir.¹⁷⁹ Bu durum yenilik doğuran hakların usulüne uygun bir defa kullanılmakla tükenerek sona erme özelliğinin istisnasını oluşturmaktadır. Bu istisnanın kıstasını tarafların menfaati oluşturmaktadır. Tarafların menfaati buna müsaitse, menfaat olumsuz olarak etkilenmiyorsa taraflar aralarında sözleşme yaparak yeniden yenilik doğuran hak kurabileceklerdir. Buna verilecek önemli ve uygulamada da sıklıkla karşılan örneklerden birisi de ayıplı malın satıcıya iadesi ve sonucunda seçimlik hakkın kullanılması örneği verilebilir. Alıcı aldığı şeyin ayıplı olduğunu öğrenip, satıcıyı bilgilendirir ve neticesinde seçimlik haklarından birini kullanacaktır. Bu şekilde yenilik doğuran hak birden fazla şekilde kullanılabilir. Yargıtay'ında verdiği kararlar bu minvaldedir. Yüksek Mahkeme alıcının, satıcıdan seçimlik haklardan istediği bir hakkının verilmesinin mümkün olmaması halinde başka bir seçimlik hakkını kullanmasına ilişkin kararlar vermektedir.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Erman, s.99; Durmuş, s.14.

¹⁸⁰ “...4822 sayılı yasa ile değişik 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanununun 4. maddesi hükmü gereğince; tüketici, satın aldığı malın ayıplı olduğunun anlaşılması halinde satıcıdan, verdiği bedelin iadesini, ayıp nispetinde bedelin tenzilini, ayıbın giderilmesi için gerekli onarımın yapılmasını, son olarak da aracın yenisi ile değiştirilmesini isteyebilir. Tüketici, bu dört talep hakkından herhangi birisini tercihte serbesttir. Aynı kanununun 13/2 maddesi uyarınca; satıcı, ... belgesi kapsamındaki malların süresi içerisinde gerek malzeme ve işçilik, gerekse montaj hatalarından dolayı arızalanması halinde malı, işçilik masrafı, değiştirilen parça bedeli ya da başka herhangi bir ad altında hiçbir ücret talep

2.2.6.Yenilik Doğuran Hakların Kullanıldıktan Sonra Geri Dönülememesi Özelliği

Yenilik doğuran hakkın kullanıldıktan ve sonuçlarını doğurduktan sonra bundan geri dönülmesi mümkün değildir. Yenilik doğuran hak, kullanıldıktan sonra sona erecektir.¹⁸¹ Bu husus, yenilik doğuran hakların tek taraflı bir hukuki işlemle kullanılmasının zorunlu ve doğal sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸² Bu itibarla yenilik doğuran haklar kullanıldıktan sonra söz konusu yenilik doğuran hakkı ne yenilik doğuran hak sahibi ne de karşı taraf yani muhatap geri alamayacaktır.

Yenilik doğuran hakkın kullanıldıktan sonra bu hakkın doğurduğu sonuçlara yenilik doğuran hak sahibinin bağlı olması ve bu hakkı geri alamaması muhatapın menfaatini korumaya yönelik olup, yenilik doğuran hak sahibinin keyfi bir şekilde hakkı kullanıp geri almasının önüne geçilmesini sağlamaktadır. Diğer durumda muhatap açısından güvensiz ve huzursuz bir ortam sağlanmış olacaktır. Bu durumun kabulü de hukuken mümkün olmamaktadır.¹⁸³ Örnek vermek gerekirse şu örneği verebiliriz. Sözleşmeden dönme hakkının kullanıldığı takdirde sözleşme sona erecektir. Sona eren sözleşmenin hükümlerinin sürdürülmesi mümkün değildir, taraflarının da sona eren sözleşmenin hükümlerini kullanması mümkün olamayacaktır.

Yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanıldığı hallerde dava henüz sonuçlanmadan, mahkeme kararını vermeden yani yenilik doğuran hakkın yöneldiği

etmeksizin tamir ile yükümlüdür. Kanununun 13/3. madde ve fıkrası gereğince; süresi içerisinde sık sık arızalanması sonucu maldan yararlanamamanın süreklilik arz etmesi veya tamiri için gereken azami sürenin aşılması hallerinde, tüketici aynı yasanın 4. maddesindeki diğer seçimlik haklarını kullanabilir. Açıklanan bu kanun maddeleri ışığında dava konusu olaya bakılacak olursa, mahkemece bu konuda herhangi bir inceleme yapmadan davanın kabulüne karar vermesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir...”

Yargıtay 13.HD (Kapatılan) 14.11.2011 tarihli, 2011/10994 E. , 2011/16567 K Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi-Erişim Tarihi 04.09.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹⁸¹ Oğuzman ve Barlas, N:569; Altaş, s.103; Buz, s.257 vd. ; Eren, N:187; Dural, s.124-125; Durmuş, s.17; Serozan, s.226; Antalya, s.91.

¹⁸² Oğuzman ve Barlas, N:569; Altaş, s.103; Buz, s.257 vd. ; Eren, N:187; Dural, s.124-125.

¹⁸³ Durmuş, s.17; Buz, s.258.

sonuç doğmadan önce¹⁸⁴; davanın geri alınması, tarafların davaya devam etmemesi nedeniyle dosyanın işlemden kaldırılması şeklindeki usul hukuku işlemleri ile dava sonlandırılarak yenilik doğuran hakkın yöneldiği sonucun doğması önlenir. Davanın sonuç alması ve yenilik doğuran hakkın yöneldiği sonucun doğmasıyla birlikte yenilik doğuran hakkın kullanılmasının geri alınması mümkün olmayacaktır.¹⁸⁵

Kural yenilik doğuran hakların kullanıldıktan sonra geri dönülebilmesi ise bu hususların da istisnaları mevcuttur. Yukarıdan verdiğimiz örnek üzerinden gidersek, sözleşmeden dönme hakkını kullanan taraflar daha sonra yapacakları başka bir sözleşme ile eski sözleşmenin hükümleri yeniden doğurması konusunda anlaşma yapabilirler. Başka bir örnek verecek olursak, taraflar seçim hakkını kullanarak belirlenen şey yerine başka bir şeyin ifa edilmesini aralarında yapacakları sözleşme ile kararlaştırabilirler. Verilecek diğer bir örnek ise boşanmalarına karar verilen eşler daha sonra evlenebilirler. Boşanmayla bozucu yenilik doğuran haklarını kullanan eşler, boşandıktan sonra koşullarını yerine getirdikten sonra yeniden evlenebilirler.¹⁸⁶

¹⁸⁴ HMK md.184’de bu durum tahkikatın sona ermesi başlığında düzenlenmiştir. Buna göre, *“hâkim, tarafların iddia ve savunmalarıyla toplanan delilleri inceledikten sonra, duruşmada hazır bulunan taraflara tahkikatın tümü hakkında açıklama yapabilmeleri için söz verir. Mahkeme, tarafların tahkikatın tümü hakkındaki açıklamalarından sonra tahkikatı gerektiren bir husus kalmadığını görürse, tahkikatın bittiğini taraflara tefhim eder.”*

¹⁸⁵ Durmuş, s.17-18.

¹⁸⁶ Doktrinde, somut olayda kullanılan yenilik doğuran hakkın muhatabının korunmaya değer bir hukuki menfaati yoksa ya da muhatap böyle bir korumadan kendisi vazgeçmiş ise veya yenilik doğuran hakkı sağlayan kanun hükmünün amaca uygun yorumu sonucunda mevcut hak kullanımının geri alınması makul ve hakkaniyete uygun görülebiliyor ise de istisnaen geri almanın mümkün olabileceği ileri sürülmektedir.¹⁸⁶ Henüz kabul görmemiş bu görüş çerçevesinde muhatap, yenilik doğuran hakkı kullanan kişinin bunu geri almasına rıza gösterirse veya böyle bir hakkın hiç mevcut olmadığını ileri sürerek hak kullanımına itiraz ederse, kullanılan yenilik doğuran hakkın geri alınması mümkün olacaktır. Bu görüş için Oğuzman ve Barlas, s.161-162 naklen; Buz, s.447 vd.

2.2.7.Yenilik Doğuran Hakların Kural Olarak Hak Düşürücü Süreye Bağlı Olması Özelliği

Türk hukuk sisteminde hakların sınırlanmasına ilişkin olarak iki türlü süre öngörülmüştür. Bunlardan birincisi zamanaşımı süreleri diğeri de hak düşürücü süreleridir.

Hak düşürücü süreleri, itiraz niteliğindedir, zamanaşımı süreleri ise def'i niteliğindedir.¹⁸⁷

Zamanaşımı süreleri ise kural olarak alacak haklarında söz konusu olur. Zamanaşımı süreleri durabilir ve kesilebilir. Zamanaşımı süresi geçtiğinde alacak hakkı sona ermemekle birlikte alacaklı, borçludan borcun ifasını istediğinde borçlu, alacaklıya, zamanaşımı def'ini ileri sürmek kaydıyla borcunu yerine getirmekten kaçınabilecektir.¹⁸⁸

Hak düşürücü süreler ise kanunun öngördüğü hallerde söz konusu hakkın belirli süreler içerisinde kullanılacağı öngörülmüştür. Öngörülen süreler geçtikten sonra o hak ortadan kalkacaktır yani kanunun öngördüğü süreler geçtikten sonra söz konusu hak artık kullanılamayacaktır.¹⁸⁹ Hak düşürücü süreler zamanaşımı sürelerin aksine durmaz, uzamaz ve kesilmezler.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Antalya, s.95; Mesut Balcı ve diğeri, *İş Kazaları ve Meslek Hastalıklarından Kaynaklanan Manevi Tazminat Davaları* (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2019) ,s.1108.

¹⁸⁸ Altaş, s.104; Durmuş, s.15; Eren, s.69-70; Buz, s.261 vd. ; Aydın Tekdoğan, *Borçlar Kanununa İlişkin Asliye Hukuk Davaları*, Güncellenmiş 2.baskı, C:2 (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022) s.1412-1413; Zamanaşımı için daha detaylı ve doyurucu bilgiler için Aslınur Ak, *Davada ve İcra Takibinde Zamanaşımı Def'i* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020) kitabına ve Mehmet Akif Tutumlu, *Zamanaşımı Def'i* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019) kitabına başvurulabilir.

¹⁸⁹ Altaş, s.104; Durmuş, s.15; Eren, s.69-70; Buz, s.261 vd. ; Hatemi, s.144; Tekdoğan, *Borçlar Kanununa İlişkin Asliye Hukuk Davaları*, s.1436 vd.

¹⁹⁰ Altaş, s.104; Durmuş, s.15 vd. ; Eren, s.69-70; Buz, s.261 vd. ; Hatemi, s.144-145; Tekdoğan, *Borçlar Kanununa İlişkin Asliye Hukuk Davaları*, s.1436 vd. ; Balcı ve diğeri, s.1108 vd.

İşbu hakların kullanılmasını sınırlayan süreler ise zamanaşımına bağlı süreler değil, hak düşürücü sürelerdir.¹⁹¹

Hak düşürücü süreler zamanaşımına nazaran daha kısa olduğundan ve yenilik doğuran hakların mahiyeti gereği hakkın muhataba ulaştığı anda sonuçlarını meydana getirdiğinden yenilik doğuran haklar hak düşürücü sürelere tabidirler.¹⁹²

Kanunda öngörülen hak düşürücü süreler geçtikten sonra artık yenilik doğuran hakkın varlığından söz etmek mümkün olmayacaktır. Örneğin, reddi miras yapmak isteyen mirasçılar, mirastan ret davasını murisin ölümünden itibaren üç ay içerisinde açmaları gerekmektedir. Aksi halde bu süre geçtikten sonra artık mirasçılar mirastan ret davasını açamayacaklardır.¹⁹³

Zina sebebiyle boşanma davası açmak isteyen davacı eşin dava açma süresi de hak düşürücü süreye tabidir. Zinayı öğrenen eşin dava açma süresi, zinayı öğrendiğinden itibaren altı ay ve zina olayının üzerinden beş yıl geçmekle düşer. Hak düşürücü süre olan beş yılın sonunda zinayı öğrenen tarafın dava açmaması neticesinde dava açma hakkı düşecektir. Zina sebebine dayanarak hak düşürücü süre nedeniyle dava açamayan taraf, Türk Medeni Kanunu'nda belirtilen diğer genel sebeplere veyahut özel sebeplere dayanarak boşanma davasını açabilecektir.¹⁹⁴

Önalım hakkı için dava açmak isteyen hak sahibi, bu davasını satışın kendisine bildirildiği tarihten itibaren üç ay ve her halde satışın üzerinden iki yıl geçmesiyle dava

¹⁹¹ Altaş, s.105; Durmuş, s.15; Eren, s.69-70; Buz, s.261 vd. ; Hatemi, s.144; Antalya, s.92; Oğuzman ve Barlas, s.160-161; Dural, s.127; Serozan, s.228; Baygın/ Nar, s.160; Demirbaş, s.34-35.

¹⁹² TBK md. 140'a göre, hak düşürücü sürelerin geçip geçmediğini hâkimin re' sen göz önüne alması gerekirken, hakkın zamanaşımı süresine uğrayıp uğramadığını hâkim re' sen göz önüne alması mümkün değildir.

¹⁹³ TMK md.606'a göre, Miras üç ay içerisinde red olunabilir. Bu süre yasal mirasçılar için mirasçı olduklarını daha sonra öğrendikleri ispat edilmedikçe mirasbırakanın ölümünü öğrendikleri; vasiyetname ile atanmış mirasçılar için mirasbırakanın tasarrufunun kendilerine resmen bildirildiği tarihten itibaren başlar.

¹⁹⁴ Necdet Yıldırım, *Boşanma ve Mal Rejimi Davaları Öz Kitabı* (Ankara: Bilge Yayınevi, 2021), s.18.

açmazsa dava hakkı düşecektir. Yani önalım hakkı sahibi bu süreler geçtikten sonra yenilik doğuran hak olan önalım hakkını kullanamayacaktır.

Yenilik doğuran hakların hak düşürücü sürelerle tabi olduğu öngörülmüş ise de her yenilik doğuran hak için bir süre öngörülmüş değildir. Yani bazı yenilik doğuran haklar için herhangi bir süre öngörülmemiştir, bunlar için herhangi bir süreden söz edilemez.¹⁹⁵ Örneğin, bir vekâletname ilişkisinde¹⁹⁶ vekâletin taraflarından olan vekâlet veren herhangi bir süre koşuluyla bağlı olmaksızın vekili azlederek vekâlet ilişkisini sona erdirebilmektedir.¹⁹⁷

Dernek üyeliğinden istifa edilmesi de herhangi bir süreye bağlı olmaksızın gerçekleşen yenilik doğuran haklardandır. Yani dernek üyesi, dernek üyeliğinden istifa etmesi halinde herhangi bir süre öngörülmediği için istediği zaman dernek üyeliğinden istifa edebilecektir.¹⁹⁸

2.2.8.Yenilik Doğuran Hakların Kural Olarak Herhangi Bir Koşula Bağlanamama Özelliği

Yenilik doğuran hakların iki şekilde kullanıldığını yukarıda detaylıca anlatmıştık. Bunlardan birincisi tek taraflı irade beyanı ile muhatabın herhangi bir onayına ya da herhangi bir adli veyahut idari merciin kararına gerek olmadan muhataba ulaşmasıyla kullanılır. İkincisi ise yenilik doğuran bazı hakların dava yolu ile kullanılmasıdır. Bu davaya da yenilik doğuran dava adının verildiğinden bahsetmiştik.

¹⁹⁵ Durmuş, s.15; Buz, s.263.

¹⁹⁶ TBK madde 512'ye göre, Vekâlet veren ve vekil, her zaman sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirebilirler. Ancak, uygun olmayan zamanda sözleşmeyi sona erdiren taraf, diğerinin bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür.

¹⁹⁷ “Kural olarak, vekâlet sözleşmesinde istifa ve azil her zaman yapılabilir.” Aydoğdu, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, s.496 vd. ; Tekdoğan, *Yolsuz Tescilden Kaynaklı Tapu İptali Tescil ve Düzeltme Davaları*, s.711 vd. ; Cevdet Yavuz, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler* (İstanbul: BETA Basım, 2019) s.637 vd.

¹⁹⁸ Aydın Tekdoğan, *Nüfus- Kamulaştırma- İmar Davaları ile İcra İflas Kanununa İlişkin Asliye Hukuk Davaları*, Güncellenmiş 2.Baskı, C:3 (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), s.850 vd.

Şart ya da diğerk adıyla koşul sözlük anlamıyla, olması başka durum ya da durumların gerçekleşmesini gerektiren şey olarak tanımlanmıştır.¹⁹⁹

Hukuki işlemin sonuç doğurması ya da sonuçlarının ortadan kalkmasına, gerçekleşmesine bağlı, gelecekteki belirsiz olaya koşul denilmektedir.²⁰⁰

İşbu haklar herhangi bir koşula bağlı olarak kullanılamazlar.²⁰¹ Bu kural yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanıldığı durumlarda kesindir.²⁰² Yani yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanıldığı durumlarda yenilik doğuran haklar hiçbir şekilde koşula bağlı olarak kullanılamazlar. Örneğin, TMK md.609/2'ye göre, mirasın reddi kayıtsız ve koşulsuz olarak yapılmalıdır.²⁰³ Koşula bağlı olarak kullanılan mirasın reddi hüküm ve sonuç doğurmayacaktır. Yine babalık davasında davayı açan kişinin koşula bağlı olarak bu hakkını kullanması yanlış olacak, aksi durumda ise davacının hakkını kullandığı babalık davası herhangi bir hüküm ve sonuç doğurmayacaktır.

Yenilik doğuran hakların koşula bağlanmaması kural olarak belirlenmiş ise de yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanıyla kullanıldığı durumlarda yenilik doğuran hak istisnai olarak koşula bağlanabilir.²⁰⁴ Yenilik doğuran haklar için öngörülen koşul, muhatap açısından tehlikeli veya menfi durum ya da durumlar yaratmıyorsa yenilik doğuran hak bu şekilde istisnai olarak koşula bağlı kullanılabilir.²⁰⁵

¹⁹⁹ Türk Dil Kurum Sözlükleri (<https://www.sozluk.gov.tr>).

²⁰⁰ Eren, s.1313; Doktrinde ise koşul, taraf iradesiyle işlemin hukuki etkisinin doğması, hukuki işlemin düşmesi ya da hukuki işlemin devam etmesinin gelecekte gerçekleşmesi belli olmayan bir olaya bağlanması şeklinde tanımlanmaktadır.

²⁰¹ Altaş, s.101; Buz, s.258; Antalya, s.92; Erman, s.98; Oğuzman ve Barlas, s.160; Eren, s.70; Durmuş s.16; Dural, s.126.

²⁰² Altaş, s.102; Buz, s.259; Antalya, s.92; Erman, s.98; Oğuzman ve Barlas, s.160; Eren, s.70; Durmuş, s.16.

²⁰³ Erman ve İmre, s.356; Dural, *Miras Hukuku*, s.410 vd.

²⁰⁴ Altaş, s.102; Buz, s.259; Eren, s.71; Erman, s.98; Serozan, s.225.

²⁰⁵ Doktrindeki hâkim görüş de muhatabın kendisinden beklenilmeyecek derecede tehlikeli veya olumsuz bir durum yaratmıyorsa yenilik doğuran hakkın koşula bağlı olarak kullanılmasının mümkün hale geleceğidir. Özellikle bu durum yani yenilik doğuran hakkın

Esasen yenilik doğuran hakkın koşula bağlanamama durumu, bu kıstasın varlığı halinde olabilir, yani bu iki kıstas varsa yenilik doğuran haklar koşula bağlanabilir diyebiliriz. Örneğin, borçlunun borcunu bir ay içinde ödememesi durumunda sözleşmenin feshedilmiş sayılacağına bildirilmesi bu duruma örnektir.

2.2.9.Yenilik Doğuran Hakların Dürüstlük Kuralına Uygun Olarak Kullanılması Özelliği

Türk hukukunda hak ve hukuki ilişkiler kural olarak dürüstlük kuralına uygun olarak kullanılmaktadır.²⁰⁶

Yenilik doğuran haklar, hak tasnifinde ikincil nitelikteki haklar sınıfında yer alan haklardır. Yani yenilik doğuran haklar da neticede bir hak olduğundan dürüstlük kuralına uygun olarak kullanılmalıdır.²⁰⁷

Dürüstlük kuralı, farklı zamanlarda kullanılmış eski bir kavramdır. İsviçre Medeni Kanununda ve Türk Medeni Kanununda geniş uygulama alanı bulan bu kavram, Fransız, Alman ve İtalyan Medeni Kanunlarında sınırlı olarak yer verilmiştir.²⁰⁸

Dürüstlük kuralı sadece Medeni hukuk ve özel hukukta uygulandığı düşünülse de aslında hukukun diğer tüm alanlarında dürüstlük kuralına rastlamak mümkündür.²⁰⁹

koşula bağlanabilme durumu, muhatabın iradesinin önemli ve mutlak olduğu zamanlarda yani iradi koşulun öngörüldüğü hallerde kullanılabilir. Bkz. Altaş, s.102; Buz, s.259; Eren, s.71; Erman, s.98; Serozan, s.225.

²⁰⁶ Dürüstlük kuralı, TMK md.2/1’de düzenlenmiştir. TMK md.2/1’e göre, herkes haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kuralına uymak zorundadır.

²⁰⁷ Eren, N:190; İlker Hasan Duman, *İnşaat Hukukunda Sözleşme Adaleti*, Güncellenmiş 2.Baskı (Ankara, Seçkin Yayınevi, 2020) s.127.

²⁰⁸ Oğuzman ve Barlas, s.250-251; Erman, s.101 vd. ; Ayan, s.229; Altaş, s.259-260; Hatemi, s.193.

²⁰⁹ Oğuzman ve Barlas, s.251; Erman, s.101 vd. ; Ayan, s.231 vd. ; Altaş, s.263 vd. ; Hatemi, s.194; A.Can Tuncay, *Hukuksal Etik Dersleri*, Genişletilmiş 3.Bası (İstanbul: BETA Basım, 2017) s.73-74; Yargıtay’a göre dürüstlük kuralı, herkesin uyması gerekli olan genel ve objektif bir davranış kuralıdır. “*Genel olarak dürüstlük kuralı, kişilerin taraf oldukları hukuki ilişkilerde dürüst, namuslu, ahlaklı ve diğer kişilerde yaratılan güvenle tutarlı bir*

Sonuç itibariyle yenilik doğuran haklar da hak sınıfında tali haklar sınıfında olduğundan yenilik doğuran hakların da kullanılırken diğer haklar da olduğu gibi dürüstlük kuralına uygun olarak kullanılması gerekir, tabi olunan bu ilkenin herhangi bir istisnası olmamalıdır.²¹⁰

2.2.10.Yenilik Doğuran Haklar Kural Olarak Devredilemeyen Haklardan Olma Özelliği

Yenilik doğuran hakların devri konusunda, yenilik doğuran hakların hepsini kapsayacak şekilde olumlu ya da olumsuz yanıt vermek mümkün değildir. Nitekim yenilik doğuran hakların doğuş koşulları ile meydana getirdikleri sonuçlar bakımından birbirinden farklı özelliklere sahip olduğu yaptığımız açıklamalarda ve verdiğimiz örneklerle de görülmektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi yenilik doğuran hakların her biri münferit olarak kendilerine has özellikler taşıyacağı gibi birbirinden farklı haklardır.

Netice itibariyle yenilik doğuran hakların mahiyeti ve nitelikleri itibariyle bazılarının devrinin mümkün olduğu bazılarının da devrinin mümkün olmadığı söylenebilir.²¹¹

Yapılan açıklamalardan sonra yenilik doğuran hakların hepsinin devrinin mümkün olup olmadığına ilişkin net cevap vermek mümkün olmayacağı için yenilik doğuran hakların çeşitlerine göre devredilip devredilemeyeceği üzerine inceleme yapmanın daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Bu sebeplerle yenilik doğuran hakların devredilme özelliğini, malvarlığında görülen yenilik doğuran haklarında devredilme ve kişiye sıkı sıkıya bağlı yenilik doğuran haklarda devredilme olarak iki şekilde inceleyeceğiz.

şekilde davranmalarını ifade eder. Dürüstlük kuralına uygun bir davranışın belirlenmesinde toplumda geçerli olan genel ahlak kuralları, günün adet ve uygulamaları, davranışın da söz konusu olduğu hukuki ilişkilerin içerik ve amaçları da dikkate alınmalıdır.” Detaylı ve ayrıntılı bilgi için bkz. YHGK’ nun 2017/2218 Esas ve 2021/646 Karar Numaralı 01.06.2021 Tarihli kararı (Yargıtay Karar Arama Sitesi-Erişim Tarihi 06.01.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²¹⁰ Eren, N:190.

²¹¹ Buz, s.272 vd. ; Demirbaş, s.37 vd. ; Eren, s.71; Antalya, s.92.

İki şekilde incelenecek olan yenilik doğuran hakların devredilmesinden önce şu durum bir kıstas olarak belirlenmelidir. Yenilik doğuran hakların devredilebilmesi için her şeyden önce tarafların menfaatlerinin bulunması gerekir.²¹² Yani tarafların menfaatinin olmaması durumunda yenilik doğuran haklar devredilemeyecektir.

Yenilik doğuran hakkın devredilebilmesi için diğer genel bir durum da kanunen ya da sözleşmesel bir engelinin bulunmaması durumudur. Başka bir deyişle yenilik doğuran hakkın devri için kanunen ya da sözleşmeden kaynaklı bir engel durum söz konusu değilse yenilik doğuran hak devredilebilir.²¹³ Ancak sözleşmeyle konan devir yasağında karşı tarafın rızası varsa o yenilik doğuran hak devredilebilir.²¹⁴

Tarafların yenilik doğuran hakkın devredilmesinde tarafların menfaati varsa ve devre kanunen ya da herhangi bir engel bir durum söz konusu değilse söz konusu yenilik doğuran hak devredilebilir. Bu iki unsur yenilik doğuran hakların devredilmesine ilişkin temel kıstaslardır. Nitekim yenilik doğuran hakların devri diğer hakların devrinden farklı olmamaktadır.²¹⁵

Diğer haklar gibi devre konu olan yenilik doğuran haklar saydığımız bu iki temel kıstas dışında başka yenilik doğuran hakkın devrini engelleyici bir durum yoksa o yenilik doğuran hakkın devri mümkün demektir. Tabi ki yenilik doğuran haklar birbirinden farklı olduğu için her bir yenilik doğuran hak için ayrı ayrı değerlendirme yaptıktan sonra devredilip devredilmediğine bakmak daha faydalı olacaktır.

2.2.10.1.Malvarlığında Görülen Yenilik Doğuran Hakların Devredilme Sorunu

Bu tür hakların devri hukukumuzda mümkün görülmektedir.²¹⁶ Kanunda bu tür hakların devredilebilirliğine ilişkin bir düzenleme mevcut ise o düzenlemeye göre yenilik doğuran hak devredilebilir. Nitekim yenilik doğuran haklarının devri diğer haklardan farklı değildir. Bu sebeple kanunen herhangi bir yasak olmadığı sürece

²¹² Demirbaş, s.37; Buz, s.272; Eren, s.71.

²¹³ Buz, s.272; Demirbaş, s.37.

²¹⁴ Demirbaş, s.37.

²¹⁵ Buz, s.274.

²¹⁶ Eren, s.71; Demirbaş, s.37; Antalya, s.92; Buz, s.272.

malvarlığında görülen yenilik doğuran haklar devredilebilir. Aksi durum da yani kanunen yenilik doğuran hakkı devredilemeyeceğine ilişkin bir yasak var ise yenilik doğuran haklar devredilemeyecektir.

Örneğin, önalım hakkı üçüncü bir kişiye devredilemez. Bunun nedeni önalım hakkının paydaşlar arasında olduğudur. Önalım hakkı paydaşlar arasında devredilebilen hak olduğu söylenebilir. Yani önalım hakkına sahip bir paydaş diğer paydaşa hakkını devredebilir. Nitekim TMK md.732'ye göre, üzerinde paylı mülkiyet olan bir taşınmazın paydaşları arasında söz konusu olabilecek bir önalım hakkı düzenlenmiştir. Buna göre, paylı mülkiyette bir paydaş, payını herhangi bir üçüncü kişiye satmak istemesi durumunda diğer paydaşlar kendilerine kanunen tanınan önalım hakkını kullanabilirler. Kanunen önalım hakkıyla getirilen bu kısıtlama, kanundan doğan özel hukuka dayanan bir kısıtlamadır. Kamu yararıyla bir ilgisi olmadığı için kamu hukukuna dayanan bir kısıtlama değildir.²¹⁷

Sözleşmesel önalım hakkının ise devri ise kural olarak mümkün görünmemektedir. TBK md.239'a göre, Aksine anlaşma olmadıkça sözleşmeden doğan önalım, geri alım ve alım hakkı devredilemez, ancak miras yoluyla geçer. Kanun maddesinin mefhumu muhalifinden istisnai de olsa sözleşmeye konulacak koşulla sözleşmeden doğan önalım hakkının devredildiğinin mümkün görüldüğü anlaşılmaktadır. Kaldı ki maddenin devamında, bu hakkın devredilebileceği sözleşmeyle kararlaştırılmışsa, devir işlemi hakkın kullanılması için öngörülen şekilde yapılmadıkça geçerli olmaz. Söz konusu madde emredici nitelikte olmadığından taraflar aralarında adi yazılı şekilde yapacakları sözleşme ile aksini kararlaştırabileceklerdir.

Kanunen bir engel olmadığı halde taraflar aralarında yaptıkları sözleşme ile yaptıkları devir yasağı ile yenilik doğuran hakları devredilemez hale getirebilir. Bunun yanı sıra taraflardan birisinin rızası ile yenilik doğuran hak devredilebilir.²¹⁸ Taraflar sözleşme özgürlüğü çerçevesinde yapacakları sözleşme ile yenilik doğuran hakkın devredilip devredilmeyeceğine ilişkin anlaşma yapabilirler.

²¹⁷ Kemal Gürsoy/ Fikret Eren/ Erol Cansel, *Türk Eşya Hukuku*, 2.baskı, (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1984) s.615-616.

²¹⁸ Demirbaş, s.37; Buz, s.273.

İşbu hakların taraflarının aralarında herhangi bir uzlaşma bulunmadığı sürece malvarlığından görülen işbu hakların mirasçılara devri mümkündür.²¹⁹ Murisin malvarlığı diğer bütün hakları gibi mirasçılara geçer.

Sonuç olarak kanunen bir engel olduğu halde ve tarafların karşılıklı devir yasağı öngördüğü haller haricinde malvarlığı alanında yenilik doğuran haklar devredilebilmektedir.

2.2.10.2. Kişiyeye Sıkı Sıkıya Bağlı Haklarda Görülen Yenilik Doğuran Hakların Devredilme Sorunu

Kişiyeye sıkı sıkıya bağlı yenilik doğuran hakların devri mümkün görülmemektedir. Çünkü bunlar *intuitus personae* özelliği olan haklardır. *Intuitus personae* özelliğinin olması hukuki bir ilişkide taraf olma bakımından kişisel niteliklerin, kişisel yeteneklerin, güvenilirliğin önemli olmasıdır.²²⁰

Yenilik doğuran hakların da kişiyeye sıkı sıkıya bağlı olduğu durumlar *intuitus personae* özelliği taşımaktadır. Bu özellik sayesinde işbu hak devredilememektedir.²²¹ Bu özelliğe sahip olma bakımından en önemli örnek olarak aile hukukundaki yenilik doğuran haklar verilebilir. Bu bağlamda aile hukukundan kaynaklanan yenilik doğuran hakların devri mümkün olmamaktadır.²²²

Kişiyeye sıkı sıkıya bağlı yenilik doğuran haklar miras yoluyla mirasçılara intikal etmedikleri gibi sağlar arası işlemlere de konu olamazlar.²²³

Kişiyeye sıkı sıkıya bağlı yenilik doğuran haklarda hak sahibinde değişiklik mümkün olmadığından bu tür yenilik doğuran hakların da devri mümkün olmayacaktır.

²¹⁹ Eren, s.71; Demirbaş, s.38; Buz, s.273.

²²⁰ Erhan Kanişlı, *İsviçre-Türk Borçlar Hukukuna Göre Sözleşmenin Kurulmasında Yanılma* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018) s.313; Cem Akbıyık, *Vasiyeti Yerine Getirme Görevlisi* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012) s.9-10.

²²¹ Demirbaş, s.38.

²²² Demirbaş, s.38; Eren, s.71-72; Buz, s.272-273; Antalya, s.92.

²²³ Eren, s.71-72; Demirbaş, s.39; Buz, s.272-273; Antalya, s.92.

Yenilik doğuran haklarda önemli olan yenilik doğuran hak sahibinin tek taraflı iradesidir. Bu sebeple kişiye sıkı sıkıya bağlı yenilik doğuran haklarda hakkın devri mümkün görünmemektedir.²²⁴

Kişiye sıkı sıkıya bağlı yenilik doğuran hakların devredilmemesine yönelik verilebilecek en belirgin örnek, boşanma hakkıdır. Boşanma hakkı, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır ve mahiyeti gereğince üçüncü kişiye devri mümkün değildir. Boşanma hakkı, yenilik doğuran dava ile kullanılmaktadır. Evli taraflar irade beyanlarıyla mahkemeye başvurarak evliliklerinin sona erdirilmesini isteyebilirler. Boşanma hakkının tabiatı gereği ne üçüncü bir kişiye devri ne de mirasçılara devri mümkün görünmemektedir.²²⁵

Yukarıda yenilik doğuran hakların özelliklerinden bahsederken hepsi için genel ilkelerin benimsenemeyeceği, her yenilik doğuran hakların kendine özgü başka ilkeleri de var olduğunu belirtmiştik.²²⁶ Yenilik doğuran hakların devrinde de devrin engelleyici durumları saydık. Yukarıda açıkladığımız ayrıştırmalar dışında kural olarak yenilik doğuran hakların devrini engelleyecek herhangi bir şey bulunmamaktadır. Bu ayrıştırmalar dışında yenilik doğuran hakların devrine engel bir durum, yenilik doğuran hakların niteliğinde kaynaklanmamaktadır, bu durum her münferit yenilik doğuran hakların ancak kendi özelliğinden kaynaklanabilir.²²⁷

2.2.11. Yenilik Doğuran Hakların Kullanıldıktan Sonra Kendiliğinden İcra Edilen Haklar Olması Özelliği

Yenilik doğuran haklar tek taraflı irade beyanı ile kullanıldıktan sonra kural olarak kendiliğinden doğmakta olup ayrıca icra ve haciz prosedürlerinin uygulanmasına gerek yoktur. Örneğin, sözleşmeden dönme hakkını kullanan hak sahibi, dönme iradesinin karşı tarafa ulaştığı andan itibaren hüküm doğuracağı için ayrıca bir icra ya da haciz işlemlerinin uygulanmasına gerek yoktur.

²²⁴ Eren, s.71-72; Demirbaş, s.39-40; Buz, s.272-273; Antalya, s.92.

²²⁵ Gençcan, s.434 vd. ; Öztan, s.69; Yıldırım, s.15 vd.

²²⁶ Yuk. Bkz. s.40.

²²⁷ Buz, s.274; Baycık, s.284-285.

Kural bu ise de bu kuralın da istisnaları vardır. Verdiğimiz örnekten devam edecek olursak, sözleşmeden dönen hak sahibi, sözleşmeden dönmenin yanında sözleşmede belirtilen miktarları istemektedir. Bu durumu muhataba bildiren hak sahibi, muhataba ulaştığı andan itibaren istediği miktarlar muhatap tarafından ödenmemektedir. Bu zamandan sonra hak sahibi, sözleşmeden döndükten sonra istediği miktarları, muhataba karşı genel haciz yoluyla icra takibi işlemleri başlatmak üzere icra kanalıyla isteyecektir ya da durumun gereğine göre dava açarak, dava kazanıldıktan sonra da ilamların icrası kanalıyla icra ve haciz prosedürleri uygulanarak söz konusu bedeli tahsil etme imkânı sağlayabilecektir.

Yenilik doğuran haklar, kullanılmasıyla arzu edilen hukuki sonucu doğurmaktadır. Bu özelliği ile yenilik doğuran haklar diğer haklardan ayrılmaktadır. Diğer haklar kural olarak karşı tarafın rızasına dayanmakta, rıza yoksa icra ve haciz prosedürlerinin uygulanması gerekmektedir. Fakat yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanıldığı durumlarda ise bu durum söz konusu değildir. Yenilik doğuran davalar, kesinleştikten sonra hukuki sonucu doğuracakları için icraları da kendiliğinden olmaktadır.²²⁸ Karardan sonra ayrıca ilamlı icra yapılmasına gerek yoktur.

Yenilik doğuran haklar dava olarak kullanıldıktan sonra ilamlı icraya elverişli haklardan değildirler. Dava bittikten sonra hak, kendiliğinden kurulmuş olacaktır.²²⁹ Örneğin, boşanma davası neticesinde davanın kabulüne karar verilirse tarafların hiçbir işlemi olmadan mahkeme kararı kesinleştikten sonra taraflar boşanmış sayılacaktır. Yani mahkeme kararı kesinleştikten sonra kendiliğinden uygulama alanı bulacak, ayrıca hak sahibi tarafından icraya başvurmaya gerek kalmayacaktır. Çünkü tarafların arzu ettikleri hukuki sonuç mahkeme kararı neticesinde gerçekleşmiş olacaktır.

Başka bir örnek verecek olursak, mirasın reddinin mahkemece kabulü halinde mirasçının murisin aktif ve pasiflerinden hiçbir şekilde yararlanamayacağı, bu yararlanmanın ise mahkeme kararından sonra re' sen olacağı, herhangi bir icra prosedürünün uygulanmasına gerek olmadığı yönünde verilebilir. Mahkeme kararından sonra mirasçı artık murisin mirasçısı olmayacaktır.

²²⁸ Büyük, s.13; Durmuş, s.36-37.

²²⁹ Büyük, s.13; Durmuş, s.36.

Yargıtay kararları da bu minvaldedir.²³⁰ Bunun yanında yenilik doğuran dava neticesinde asli hükümlerin icrasına gerek yok ise dava sonunda verilen ferî hükümler ilamlı icraya müsaittirler. Yani hak sahibi davanın ferîlerini ilamlı icraya başvurarak karşı taraftan isteyebilecektir.²³¹ Yukarıda verdiğimiz örnekten gidersek, boşanma davası sonucunda verilen vekâlet ücreti, nafaka ve tazminat ücretleri gibi davanın ferîleri ilamlı icraya konu edilerek davayı kaybeden taraftan istenilebilecektir.

Yenilik doğuran hakların bu önemli özelliği yenilik doğuran hakların en karakteristik özelliklerden olup onu diğer haklardan önemli ölçüde ayırmaktadır.

Bozucu yenilik doğuran haklardan birisi olan genel kurul kararlarının iptali davası, belirttiğimiz durumların aksine bir istisna gibi görülebilir. Şöyleki, usulüne uygun alınmış bir genel kurul kararının ya da kararlarının, karar alındıktan sonra²³² açılan iptal davasında genel kurul kararları diğer yenilik doğuran davaların aksine geçmişe etkilidir. Yani bu davayı açan kişilerin hakları geçmişe dönük olarak yerine getirilecektir. Bu davadan sonra mahkeme tarafından verilen genel kurulun iptali yönetim kurulunca ticaret siciline tescil edilerek, şirket tarafından internet sitesinde yayımlanır. Bu davada diğer yenilik doğuran davalar gibi icrası da haciz ve icra gibi prosedürler yine uygulanmamakta olup mahkeme kararından sonra Yönetim

²³⁰ “...Boşanma kararları, yenilik doğurucu kararlardandır. Yenilik doğurucu kararlar ise, bir hukuki durumun kurulması, değiştirilmesi ya da ortadan kaldırılması için yenilik doğuran hak sahibinin iradesinin kâfi gelmemesi ve durumun ancak bir mahkeme kararı ile doğmasının gerekli olduğu hallerde açılan dava sonucu verilen karardır. Bu kararların hukuki alanda etkili olmaları için icraya ihtiyaçları bulunmamaktadır. Bu kararlar taşıdıkları yenilik doğurucu etki ile arzu edilen sonucu doğururlar.” Detaylı bilgi için bkz. YHGK, 2011/593 E. , 2011/726 K. , 30.11.2011 Tarihli İlamlı Yargıtay Karar Arama Sitesi (Erişim Tarihi-30.03.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²³¹ Önen, s.196; Durmuş, s.37.

²³² TTK md. 445 hükmü şu şekildedir. “446’ıncı maddede belirtilen kişiler, kanun veya esas sözleşme hükümlerine ve özellikler dürüstlük kuralına aykırı olan genel kurul kararları aleyhine, karar tarihinden itibaren, şirket merkezinin bulunduğu yerdeki Asliye Ticaret Merkezinde iptal davası açabilirler.”

Kurulunca olmaktadır.²³³ Yönetim Kurulunca ilanının yapılmamış olması, iptal davası üzerinde bir etki yapmaz fakat ilanı yapmakla yükümlü olan Yönetim Kurulunun TTK md. 553 vd. hükümlerine göre sorumluluklarını gerektirir.²³⁴ Asıl fark aslında buradadır. Yani diğer yenilik doğuran davalar da tarafların herhangi bir hareketine gerek kalmaksızın mahkeme kararı kendiliğinden olmaktadır. Fakat genel kurulun iptali davasında mahkeme sonunda Yönetim Kurulu, verilen mahkeme kararını ilan eder, bir de verilen mahkeme kararı diğer yenilik doğuran davalarda verilen kararların aksine geçmişe yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, boşanma davasında ya da mirasın reddi davasının neticesinde verilen mahkeme kararı tarafların haklarını ileriye dönük olarak etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında genel kurulun iptali davası bir istisna niteliği taşımaktadır.

²³³ Hasan Pulaşlı, *Şirketler Hukuku Genel Esaslar*, 7.Baskı (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021) s.377.

²³⁴ Pulaşlı, s.377.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİLİK DOĞURAN HAKLARIN BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

3.1.Genel Olarak

Çalışmamızı üç bölüme ayırarak inceledik. İlk iki bölümü inceleyip, açıkladık. Buraya kadarki bölümlerden birinci bölümde hakkın tanımını, hakkın tasnifini, hak sahipliğini, yenilik doğuran hakkın tarihsel gelişimi ile tanımı üzerinde durup yenilik doğuran hak sahipliğini açıkladık. İkinci bölümde ise yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerini açıklayarak yenilik doğuran hakların özelliklerini ilk başta kısaca daha sonra ise detaylıca açıkladık.

Çalışmamızın üçüncü bölümü ve son bölümü olan bu bölümde yenilik doğuran hak kavramı ile yenilik doğuran hak kavramına uygulamada karıştırılan ve yenilik doğuran hak kavramına benzeyen kavramlar arasındaki ilişkilere, benzerliklere ve farklılıklara değineceğiz. Yani yenilik doğuran hak kavramı ile yenilik doğuran hak kavramına benzeyen kavramları karşılaştıracğız. Bunun yanında yenilik doğuran haklara benzeyen bu kavramların yenilik doğuran hak olup olmadığı konusundaki görüşleri de açıklayacağız. Ayrıca konular hakkında görüş değerlendirmemizi yapacağız.

Bu kavramları karşılaştırırken tanımlama, örnek verme ve karşılaştırma metotlarını kullanacağız. Gerektiği yerlerde de kanun maddelerine, doktrindeki tartışmalara, Yargıtay kararlarına ve Anayasa Mahkemesi kararlarına da değineceğiz.

Yenilik doğuran hak kavramına benzeyen kavramlar olarak şu kavramları inceleyeceğiz; yenilik doğuran dava, def'i, temsil yetkisi, beklenen haklar ve tasarruf işlemi kavramları.

Yenilik doğuran hakların bu kavramlarla hem benzerliklerini hem farklılıklarını hem de bu kavramların yenilik doğuran hak olup olmasını inceleyeceğiz.

3.2.Yenilik Doğuran Dava Kavramı İle Yenilik Doğuran Hak Kavramının Karşılaştırılması

Yenilik doğuran hak kavramına benzeyen kavramlardan birincisi ve aralarında çok sık bağlantı olan, aslında yenilik doğuran hakların kullanma biçimlerinden olan yenilik doğuran dava kavramıdır. Hatta bir adım daha öteye gidersek, bazı yazarlarca yenilik doğuran davanın yenilik doğuran hakkın bir türü olarak da karşımıza çıktığını görmekteyiz. Hal böyle iken bile iki kavram arasında bazı konularda ciddi anlamda farklılıklar olduğu görülmektedir.

Kanunda ismi inşai dava olarak geçen yenilik doğuran davalar, yenilik doğuran haklarla bağlantısı olan, adeta biri olmazsa diğeri olmayan, benzerliklerinin yanında farklılıkları da bir hayli fazla olan kavramdır.

Yenilik doğuran davalar, davacının mahkemeden hukuki durumun doğmasını veya var olan hukuksal durumun değiştirilmesini ya da var olan bir hukuksal durumun ortadan kaldırılmasının istendiği davalar olarak tanımlanmaktadır.²³⁵

HMK’da yenilik doğuran davalardan bahsederken inşai dava terimi kullanılmaktadır.²³⁶ Bu nedenle inşai davalara yenilik doğuran davalar ismi de verilmektedir.²³⁷ Çalışmamızda yenilik doğuran dava terimi için inşai dava terimi değil, yenilik doğuran dava terimi kullanılacaktır.

²³⁵ Kuru, s.144; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.224; Budak ve Karaarslan, s.154; Buz, s.183; Eren, s.67; Güneş,, s.393; Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz/ Sema Taşpınar Ayvaz, *Medeni Usul Hukuku*, 5.Baskı (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2023) s.305; Durmuş, s.7; Büyük, s.15.

²³⁶ “İnşai dava ile mahkemeden yeni bir hukuki durum yaratılması ya da mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun kaldırılması talep edilir.” (HMK md.108/1).

²³⁷ Kuru, s.144; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.224; Budak ve Karaarslan, s.154; Buz, s.183; Eren, s.67; Yusuf Güneş, *Orman Hukuku*, 1.baskı (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), s.393; Arslan/Yılmaz/Ayvaz, s.305; Durmuş, s.7.

Yenilik doğuran dava ile HMK' da belirtilen bu madde metni yenidir. Eski HMK yani HUMK²³⁸, yenilik doğuran dava hakkında açık bir düzenleme içermemekteydi.²³⁹

Yenilik doğuran davalar, kanunun açıkça öngördüğü hallerde açılmaktadır.²⁴⁰ Kanunun dışında yenilik doğuran dava üretilemez, açılmaz, açılması da mümkün değildir. Yenilik doğuran davalar kanunun açıkça öngördüğü hallerde açıldığı için sınırlıdır, kanunda yazılandan başka yenilik doğuran dava yoktur. Dolayısıyla yenilik doğuran davalar numerus clausus ilkesine tabidir.

Yenilik doğuran davalara örnek olarak şunları verebiliriz; TMK md.282 vd. da belirtilen soy bağına ilişkin davalar, TMK md.161 vd. da düzenlenen boşanma davaları, TMK md.557-559'da düzenlenen ölüme bağlı tasarruflarının iptali davası, TMK md.286'da düzenlenen soy bağıнын reddi davası, ortaklığın giderilmesi davası²⁴¹, evliliğin butlanı davaları, cezai koşulun indirilmesi davası, tasarrufun iptali davası, ihalenin feshi davası, itirazın kaldırılması davaları, hakem kararlarının iptali davaları yenilik doğuran davalara örnektir.²⁴²

²³⁸ 1086 sayılı Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu, RG 04.07.1927, sy. 622, 623, 624 (<https://mevzuat.gov.tr>).

²³⁹ Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Genişletilmiş 4. Baskı, 2.Cilt (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021), s.2487.

²⁴⁰ Kuru, s.144; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.224; Budak ve Karaarslan, s.154; Durmuş, s.19; Buz, s.184; Eren, s.67; Güneş, s.394; Ercan, s.470; Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, 17.Baskı (Ankara: Savaş Yayınevi, 2021) s.175.

²⁴¹ “Ortaklığın giderilmesi davası yenilik doğuran bir davadır.” Aydın Tekdoğan, *Sulh Hukuk Davaları*, Güncellenmiş 2.Baskı (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022) s.332 vd. ; Ortaklığın giderilmesi davaları için ayrıca bkz. Hasan Erdoğan, *Ortaklığın Giderilmesi Davaları* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2008); “...Mahkemeden istenen hukuki korunmaya göre dava çeşitleri üçe ayrılmaktadır. Bu davalar, eda davaları, tespit davaları ve inşai davalardır. Ortaklığın giderilmesi (İzale-i şüyu) ve paylaşırma davaları inşai davalardandır.” Detaylı bilgi için bkz. Yargıtay 6.HD. , 2010/1594 E. , 2010/8273 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi-Erişim Tarihi, 10 Ocak 2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²⁴² Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.224; Budak ve Karaarslan, s.154; Buz, s.184; Eren, s.67; Kuru, s.144; Durmuş, s.18; Önen, s.64 vd. ; Yılmaz, s.2487-2488; Güneş, s.394; Büyük, s.15-16; Ercan, s.470; Kodakoğlu, s.175.

Yenilik doğuran davalar, yenilik doğuran hakka dayanmaktadır.²⁴³ Yenilik doğuran davalarda yenilik doğuran hak sahibinin yani davacının dava konusu yaptığı hak, yenilik doğuran haktır.²⁴⁴

Esasen burada üzerinde durulması gereken konu şudur; Her yenilik doğuran hakka dayanan dava yenilik doğuran dava mıdır?

Doktrinde hâkim olan görüşe göre, yenilik doğuran davaların gerisinde mutlaka özel hukuktan kaynaklanan bir hak mevcuttur. Bu haklarda yenilik doğuran haklardır.²⁴⁵

Yenilik doğuran hakların isim babası olan Emil Seckel' in çift olgu teorisine dayanan bu görüşe uyarınca açılacak işbu dava hakkının istenen hukuki sonucu gerçekleştirebilmesi için iki olgunun mevcudiyeti gerekir.²⁴⁶ Bunlardan biri hak sahibinin yenilik doğuran hakkını dava açmak suretiyle kullanması, diğeri de buna eklenmesi gereken adli bir karardır.²⁴⁷ Bu görüş çerçevesinde yenilik doğuran dava hakları yenilik doğuran hakların özel bir türünü oluşturmaktadır.²⁴⁸ Bu iki hak arasındaki temel fark, hakkın kullanım biçimine ilişkindir. Normal yenilik doğuran hakların kullanılması hak sahibinin tek taraflı iradesi yeterli iken, yenilik doğuran dava hakları bakımından vasıflı bir kullanımın gerçekleşmesi gerekmekte, yani bir davanın açılması gerekmektedir.²⁴⁹ Mahkeme kararı da yalnız başına bir kısmı vakıadır ve ancak yenilik doğuran hak ile bir araya geldiğinde yenilik doğurucu sonuç doğurur.²⁵⁰ Bu şekilde hak sahibinin yenilik doğurucu sonuç doğurmaya yönelik irade beyanı ve

²⁴³ Kuru, s.144; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.224; Budak ve Karaarslan, s.154; Durmuş, s.19; Buz, s.184; Eren, s.67; Ercan, s.470; Kodakoğlu, s.175.

²⁴⁴ Kuru, s.144; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.224; Budak ve Karaarslan, s.154; Durmuş, s.19; Buz, s.187; Büyük, s.15.

²⁴⁵ Büyük, s.30-31; Buz, s.187; Durmuş, s.20.

²⁴⁶ Buz, s.186; Büyük, s.32.

²⁴⁷ Buz, s.186; Büyük, s.32.

²⁴⁸ Buz, s.186; Büyük, s.32.

²⁴⁹ Buz, s.186-187; Büyük, s.32.

²⁵⁰ Buz, s.186-187; Büyük, s.32.

mahkeme kararı çift unsurun iki yüzünü teşkil etmektedir. Seckel'in bu teorisi yenilik doğuran davanın yenilik doğuran hakka dayandığını kabul etmektedir.²⁵¹

Kuru'ya göre, tezimize konu ettiğimiz haklara dayanılarak açılan dava yenilik doğuran dava değildir.²⁵² Yazar buna örnek olarak, sözleşmenin feshedilmesini vermiştir. Sözleşmenin feshedilmesi yenilik doğuran hak sahibinin tek taraflı irade beyanına bağlıdır. Bunun için karşı tarafın onayına gerek yoktur. Burada hukuki sonucun doğması için yenilik doğuran hak sahibinin tek taraflı irade beyanının yeterli olduğu hallerde taraflar, hukuki sonucun doğup doğmadığı konusunda uyuşmazlığa düşerler. Söz konusu uyuşmazlığın bir dava ile mahkeme önüne getirilmesi gerekmektedir. Açılan bu dava yenilik doğuran dava değildir. Bu dava ya eda davasıdır ya da durumun gereğine göre tespit davasıdır. Verilecek hükümde yenilik doğurucu hüküm değil, tespit edici hüküm niteliğindedir.²⁵³

Netice itibariyle her yenilik doğuran dava yenilik doğuran hakka dayanır. Ancak her yenilik doğuran hakka dayanan dava yenilik doğuran dava değildir. Bazı yenilik doğuran haklara dayanan davalar yenilik doğuran dava olmadığı durumlarda bu davalar mahiyetine ve davanın türüne göre eda davası olabileceği gibi tespit davası şeklinde de olabilmektedir.²⁵⁴

Görüldüğü gibi yenilik doğuran hak sahibi yenilik doğuran hakkını kullanması için tek taraflı irade beyanı ile karşı tarafın ya da herhangi bir adli veya idari merciin iznine ihtiyaç duymamaktadır, yani hak sahibi hakkın kullanması durumunda tek söz sahibidir. Ancak bu durumun karşı tarafı savunmasız bıraktığı, kamu yararı ve hukuk güvenliği ile ilgili durumlar için hukuki değişiklik istenilen bazı yenilik doğuran hakların kullanılması için mahkeme kararına ihtiyaç duyulmuştur. Nitekim uygulamada ve magazinsel olarak sıklıkla karşımıza çıkan boşanma davaları ile soy bağı davaları aslında iki kişiyi etkilemiş gibi görünse de ikiden fazla kişiyi etkileyen hatta ileriye gidersek toplumu etkileyen, kamu düzeni, toplumsal yarar, vicdani

²⁵¹ Buz, s.186-187; Büyük, s.32 sayfalarındaki görüş naklen.

²⁵² Kuru, s.145.

²⁵³ Kuru, s.145.

²⁵⁴ Çiğdem Yazıcı, *Medeni Usul Hukukunda Karşı Dava*, 1.Baskı (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021) s.86-87. Yazar' da bu görüştedir.

durumları ağır basan davalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür durumlar iki kişinin aralarında anlaşarak ortaya koyacağı kadar basit olmayıp, ciddi neticelere mahal vermektedir. İşte bu şekilde yenilik doğuracak olan olayları mahkemeye başvurulup dava açılarak kullanılan davalara yenilik doğuran davalar denilmektedir.

Buz' a göre, yenilik doğuran davalar, yenilik doğuran hakların türlerindedir. Öyle ki, yazar, yenilik doğuran hakları beş sınıfa ayırarak incelemiştir. Bu sınıflandırmalardan birisi de yenilik doğuran haklar-yenilik doğuran dava hakları sınıflandırmasıdır.²⁵⁵

Bu iki kavram arasında önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Yenilik doğuran haklar ile yenilik doğuran dava arasında ilk ve en önemli fark olarak şunu diyebiliriz. Yenilik doğuran davalar, numerus clausus ilkesine yani sınırlı sayı ilkesine tabidir.²⁵⁶ Çünkü yenilik doğuran davalar sınırlıdır, kanunun öngördüğü hallerde uygulanır. Yasada yazılanlar dışında işbu davalar yaratılamaz, aksi halin kabulü ise savunulamaz.²⁵⁷ Kanunlarımızda bu durumda açıklık bulunmasa da doktrindeki hâkim görüş ve uygulama bu şekildedir. Nitekim Alman ve İsviçre Hukuklarında da yenilik doğuran davaların numerus clausus ilkesine tabi olduklarına ilişkin herhangi bir düzenleme yoktur. Bu sebeplerdir ki yenilik doğuran davaların numerus clausus ilkesine tabi olup olmadığı hususu tartışma konusu edilmiştir.²⁵⁸ Ama belirttiğimiz gibi hâkim görüş yenilik doğuran davaların numerus clausus ilkesine tabi olduğu yönündedir.²⁵⁹ Yenilik

²⁵⁵ Buz, s.183 vd.

²⁵⁶ Kuru, s.145; Buz, s.186-187; Durmuş, s.19; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.225; Budak ve Karaarslan, s.155; Önen, s.53; Büyük, s.105-106.

²⁵⁷ Kuru, s.145; Buz, s.186-187; Durmuş, s.19; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.225; Budak ve Karaarslan, s.155; Önen, s.54; Büyük, s.106.

²⁵⁸ Yenilik doğuran davalarda numerus clausus ilkesine tabi olup olmadığı hususundaki doktrindeki görüşlerin ayrıntısı ve karşıt görüşler için Büyük, s.107 vd. *Yazar, yenilik doğuran davaların kıyas ya da yorum yöntemiyle genişletilerek numerus clausus ilkesinin benimsenmemesi gerektiğini savunmuştur.*

²⁵⁹ Arsa Payı Karşılığı İnşaat Sözleşmelerinde taraf iradelerinin örtüşmemesi halinde sözleşmeden dönmeye ilişkin mahkeme kararı ile birlikte dönme hüküm ve sonuç doğurur. Bu durum Yargıtay kararlarında da bu şekilde benimsenmiş olup bu durumun istisnasını oluşturmaktadır (Yargıtay, Kat karşılığı inşaat sözleşmeleri arsa payı devrini de içerdiğinden, noterde düzenleme şeklinde veya tapuda yapılmaları zorunlu olduğu gibi,

doğuran haklara baktığımız zaman ise yenilik doğuran haklar numerus clausus ilkesine tabi değildir. Yenilik doğuran haklar sınırsızdır. Özel hukukun pek çok alanında görülen yenilik doğuran hakları sınırlı olarak saymak mümkün değildir.²⁶⁰ Nitekim yenilik doğuran hakların taraflar arasında da anlaşılabilir bir hak oluşturabilmesi mümkündür. Fakat yenilik doğuran davalarda bu durum mümkün değildir. Bu sebeplerle bu iki kavram arasında bu tür fark olduğunu söyleyebiliriz.

Yenilik doğuran haklar ile yenilik doğuran dava arasında bir başka fark ise iki kavramın kullanılması ve geri alınması yönündedir. Yenilik doğuran haklar, kural olarak kullanılmakla tükenme özelliğine ve kullanıldıktan sonra geri alınamama özelliğine sahiptir.²⁶¹ Bu itibarla yenilik doğuran haklar kullanıldıktan sonra geri alınmaz. Fakat yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanılması durumu olan yenilik doğuran davalarda yargılama hukuku kuralları uygulama alanı bulacaktır.²⁶² Örneğin, yenilik doğuran hak kullanıldıktan sonra geri alınmazken, yenilik doğuran davalarda hüküm kesinleşinceye kadar sulh veya dosyanın işlemde kaldırılması gibi usuli işlemlerle davadan geri dönülmesi mümkündür.²⁶³ Görüldüğü üzere yenilik

fesihlerinin de mahkeme kararıyla yapılması zorunludur. Sözleşmenin feshinin mahkeme kararıyla yapılmasının istisnası tarafların sözleşmenin feshi konusunda iradelerinin birleşmesidir, şeklinde belirterek bu şekilde kararlar vermektedir.) (Yargıtay (Kapatılan) 15.HD. nin 12.06.2012 tarihli 2012/2737 E. , 2012/4540 K. Numaralı ilamı). Kanaatimizce bu şekilde yapılan sözleşmelerin mahkeme yoluyla değil de tarafların anlaşmaları yolu ile meydana gelmesi şeklinde yapılması gerekmektedir. Diyelim ki dava tarafların iradesinin örtüşmemesi durumunda dava açılması gerekse bile açılacak davanın da eda dava olması gerekirken uygulamada bu tür davaların yenilik doğuran dava olarak nitelendirilmesi de kanımızca yanlıştır. Çünkü yenilik doğuran davalar, kanunun öngördüğü hallerde açılır, başka şekilde yenilik doğuran davanın üretilmesi mümkün görünmemektedir. Dava yoluyla çözülsün bile bu tür davalar yenilik doğuran dava olarak nitelendirilmemeli, eda davası olarak nitelendirilmelidir.

²⁶⁰ Durmuş, s.19; Buz, s.187.

²⁶¹ Yuk. bkz. s.42-43.

²⁶² Kuru, s.145; Buz, s.186; Durmuş, s.19; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.225; Budak ve Karaarslan, s.155; Büyük, s.207.

²⁶³ Buz, s.186; Durmuş, s.18; Büyük, s.207 vd.

doğuran hak kavramı ile yenilik doğuran dava kavramı arasında bu anlamda da fark vardır.

Yenilik doğuran haklar ile yenilik doğuran dava arasındaki farklardan bir tanesi de şudur. Yenilik doğuran hakların kullanılması ile birlikte ortaya çıkan hukuki durumu, taraflar karşılıklı anlaşarak meydana getirebilmektedirler. Örneğin, sözleşmeden dönme ve fesih haklarının meydana getirdiği etkinin, taraflar aralarında yapacağı bir ikale anlaşması ile sağlaması mümkün iken yenilik doğuran bazı davaların doğuracağı hukuki sonucun tarafların kendi aralarında uzlaşma sonucunda meydana getirebilmesi söz konusu olmamaktadır, bu durumun mahkeme kararıyla gerçekleşmesi gerekecektir.²⁶⁴ Örneğin, boşanma davasında karı-kocanın çocuğun velayeti hususunda veya çocuğun velayeti olmayan eş tarafından görüş günlerinin düzenlenmesinde tarafların serbestçe karar verme imkânları mevcut değildir. Bu durumu mahkemenin belirlemesi gerekmektedir.²⁶⁵ Öyle ki mahkeme dışında bu durumun düzenlenmesi mümkün değildir. Bu durumun tahkim yoluyla çözümlenmesi dahi mümkün değildir.²⁶⁶

Yenilik doğuran hak kavramı ile yenilik doğuran dava arasında sonuçları bakımından da farklılıklar bulunmaktadır. Yenilik doğuran haklarda yenilik doğuran hak sahibi tek söz sahibidir. Muhatabın herhangi bir söz ve hakkı yoktur. Yenilik doğuran hakkın

²⁶⁴ Büyük, s.16; Buz, s.187.

²⁶⁵ TMK madde 336, “Evlilik devam ettiği sürece ana ve baba velâyeti birlikte kullanırlar. Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hâli gerçekleşmişse hâkim, velâyeti eşlerden birine verebilir. Velâyet, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir. TMK madde 352’de ise, Ana ve baba, velâyetleri devam ettiği sürece çocuğun mallarını yönetme hakkına sahip ve bununla yükümlüdürler; kural olarak hesap ve güvence vermezler. Ana ve babanın yükümlülüklerini yerine getirmedikleri durumlarda hâkim müdahale eder.” Demek suretiyle ana-babanın çocuğu hakkında veremeyeceği kararlar hakkında hâkimin müdahalesi öngörülmüştür. Burada amaç çocuğun üstün yararını korumaktır.

²⁶⁶ Zeki Gözütok, Adem Albayrak, *Alfabetik Medeni Usul El Kitabı*, 1. baskı (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), s. 755; Hakan Pekcanitez, Ali Yeşilirmak, *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku*, 15. baskı (İstanbul; On İki Levha Yayıncılık, 2021), s. 2636-2637; Baki Kuru, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı Cilt II*, 1. baskı (Ankara; Yetkin Yayınevi, 2021), s. 1873; Buz, s.187; Büyük, s.16.

sahibi muhataba varması gerekli tek taraflı irade beyanı ile işbu hakkını kullanabilmektedir. Bu durum yenilik doğuran hakkın en önemli özelliği olarak gözümüze çarpmaktadır. Yenilik doğuran hak sahibi, bu üstün yetkilerle donatılmıştır. Yenilik doğuran hak sahibi, söz konusu yenilik doğuran hakkını kullandıktan sonra hak kullanılmış olur. Bu hakkın kullanılabilmesi için de herhangi bir kişinin ya da herhangi bir adli veya idari merciin iznine ihtiyaç yoktur. Kullanılan hakta geri alınamaz, söz konusu bu hakta bir kere kullanılır.²⁶⁷ Başka bir deyişle yenilik doğuran hak kullanıldıktan sonra biter, yani yenilik doğuran hak sahibinin isteği doğrultusunda taraflar arasında hukuki sonuç doğar. Yenilik doğuran davalarda ise davalının rızası aranmamakta, sonuç mahkeme kararına bağlıdır. Mahkeme kararı da iki yönde verilmektedir. Yenilik doğuran dava neticesinde mahkeme ya yenilik doğuran davanın kabulüne ya da yenilik doğuran davanın reddine dair hüküm kurabilmektedir.²⁶⁸

Mahkeme yenilik doğuran davanın kabulüne karar verirse, mahkemenin verdiği karar inşai nitelikte olacaktır. Diğer bir anlatımla mahkemenin yenilik doğuran dava sonucunda verdiği kabul kararı davacının durumunda değişiklik meydana getireceğinden inşai nitelikte olacaktır. Verilen hükme de yenilik doğurucu hüküm adı verilmektedir. Bunun nedeni mahkemenin verdiği kabul kararının, yeni bir hukuki durum yaratmasıdır. Bu hukuki durum bir şeyin kurulması, değiştirilmesi ya da kaldırılması şeklinde olabilmektedir.²⁶⁹

Dosyanın hâkimi, kanuni koşullarda eksiklik olması durumunda önüne gelen davayı reddedecektir. Mahkemenin verdiği ret kararı ise yenilik doğurucu hüküm değil, eda davalarında ve tespit davalarında verilen hüküm gibi tespit hükmüdür. Bunun nedeni davacının varlığını iddia ettiği yenilik doğuran hakkın mevcut olmadığı tespit

²⁶⁷ Yuk. Bkz. İkinci bölüm, Yenilik Doğuran Hakların Özellikleri.

²⁶⁸ Kuru, s.146; Durmuş, s.27; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.225; Budak ve Karaarslan, s.154; Güneş, s.394; Büyük, s.16; Yazıcı, s.86; Ercan, s.471; Kodakoğlu, s.175.

²⁶⁹ Kuru, s.146; Durmuş, s.27-28; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.225; Budak ve Karaarslan, s.155; Güneş, s.374; Büyük, s.17; Yazıcı, s.86; Ercan, s.471; Kodakoğlu, s.175.

edilmesindedir.²⁷⁰ Yenilik doğuran davanın reddedilmesi durumunda tarafların hukuki durumunda herhangi bir değişiklik olmamaktadır.²⁷¹

Görüldüğü üzere sadece yenilik doğuran dava sonucunda verilen mahkemenin kabul kararı yenilik doğurucu niteliktedir.²⁷²

Yenilik doğuran davanın sonucunda verilen kabul kararı yani yenilik doğurucu hüküm, kesinleştikten sonra cebri icraya gerek kalmaksızın kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.²⁷³

Mahkemece yenilik doğuran davanın sonucunda verilen kararların bir kısmı geleceğe etkilidir, bir kısmı ise geçmişe etkilidir.²⁷⁴

HMK md.108/3'e göre, kanunlarda aksi belirtilmedikçe yenilik doğurucu hükümler, geçmişe etkili değildir. Söz konusu kanun maddesine göre, yenilik doğuran davanın kabulü halinde verilen karar geleceğe etkilidir. Yenilik doğurucu hükümlerin geçmişe etkili olması hali istisnadır. Ancak özel bir neden olması halinde yenilik doğuran davalar geçmişe etkilidir.²⁷⁵

Geleceğe etkili olan yenilik doğuran davalara, evlenmenin butlanı davası, boşanma davası, ayrılık davası, ortaklığın giderilmesi davası, mirasın taksimi davası verilebilir.

²⁷⁰ Kuru, s.146; Durmuş, s.27-28; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.225; Budak ve Karaarslan, s.155; Güneş, s.395; Büyük, s.17-18.

²⁷¹ Büyük, s.134.

²⁷² Önen, s.167; Büyük, s.18.

²⁷³ Kuru, s.146; Durmuş, s.27-28; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.225; Budak ve Karaarslan, s.155; Büyük, s.18; Önen, s.198.

²⁷⁴ Kuru, s.146; Durmuş, s.29; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s.225; Budak ve Karaarslan, s.155; Güneş, s.395; Yılmaz, s.2488.

²⁷⁵ Kuru, s.146-147; Büyük, s.230; Yılmaz, s.2487; Ercan, s.470-471; *Budak ve Karaarslan'a göre, HMK md.108/3'te belirtilen hükümde bir kanun boşluğu bulunmaktadır. İnşai hükümlerin geçmişe etkili olup olmadığının hukuki ilişkinin mahiyeti de dikkate alınarak dürüstlük kuralına göre belirlenmesi gerekmektedir.* Budak ve Karaarslan, s.155.

Bu örnekler bunlarla sınırlı değildir. Verilen örnekler sadece örnek mukabilinde verilmiştir.²⁷⁶

Geçmişe etkili olan yenilik doğuran davalara ise soy bağının reddi davası, tanımının iptali davası, ölüme bağlı tasarruflarının iptali davası, babalık davası, tasarrufun iptali davası örnek olarak verilebilir.²⁷⁷ Bu verilen örneklerde aynı şekilde örnek mukabilinde verilmiştir.

Önen, yenilik doğuran hak, gerek taraflar arasında yenilik doğuran hak sahibinin tek taraflı irade beyanıyla kullanılсын gerekse de yenilik doğuran dava yoluyla kullanılсын, yenilik doğurucu sonucun daima olarak taraf iradesiyle gerçekleştiğini, hukuk düzenince lüzumlu görülen gayeye ulaşmak için yenilik doğuran dava yolunun öngörüldüğünü ve yargıcın rolünün yenilik doğuran hak sahibine yardımcı olmaktan ibaret olduğunu belirtmektedir.²⁷⁸

Bu açıklamalar ışığında yenilik doğuran hak kavramı ile yenilik doğuran dava kavramı arasında sonuçları bakımından da farklar olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Yenilik doğuran haklarda hak sahibinin tek taraflı irade beyanından sonra yenilik doğuran hak sahibi bu karardan dönemez. Yenilik doğuran hakların en önemli özelliklerden bir tanesi de yenilik doğuran hakkın kullanıldıktan sonra geri dönülememesidir.²⁷⁹ Yenilik doğuran davalarda da dava sonucunda verilen mahkeme kararından dönülemez. Dönülmesi de mümkün değildir. Hukuksal güvenlik ilkesi de bunu gerektirmektedir.²⁸⁰ Örneğin, boşanma kararından sonra verilen boşanma hükmünden sonra tarafların bu karardan dönmesi mümkün değildir. Kaldı ki yargılamayı yapan hâkiminde verdiği karar neticesinde verdiği karardan sonra kararından dönmesi mümkün değildir. Kararın yanlış ya da hatalı olduğunu düşünen taraf, dosyayı üst mahkemeye taşınmalıdır (İstinaf, Yargıtay). Bu karardan sonra boşanmaktan vazgeçen, evliliğini sürdürmek isteyen tarafların yeniden evlenmesi

²⁷⁶ Kuru, s.146-147; Büyük, s.230; Yılmaz, s.2487; Ercan, s.470-471.

²⁷⁷ Kuru, s.146; Durmuş, s.29-30; Yılmaz, s.2488; Büyük, s.231-232.

²⁷⁸ Önen, s.53.

²⁷⁹ Yuk. Bkz. s.46-47. Yenilik doğuran hakların kural olarak kullanıldıktan sonra geri dönülememesi özelliği.

²⁸⁰ Durmuş, s.31.

gerekecektir. Yeniden evlenmeleri halinde yapılan bu yeni evlilik, yeni bir evlilik olacaktır.

Yenilik doğuran haklarda yenilik doğuran hak bir kere kullanılmakla tükenir. Bu hak bir daha kullanılamaz.²⁸¹ Yenilik doğuran davalarda da yenilik doğuran dava sonucunda verilen yenilik doğuran karar ile yenilik doğuran hak sahibinin yani davacının yenilik doğuran dava hakkı sona ermektedir.²⁸² Davacının bu hakkını bir daha kullanması mümkün değildir. Örneğin, mirasın reddi davasında mirasçı, murisin mirasını bir sefere reddetmek üzere mahkeme yoluyla kullanabilmektedir. Bir sefer bu hakkını kullanan mirasçı, ikinci sefer bu hakkını kullanamayacaktır.

Görüldüğü üzere yaptığımız açıklamalar ışığında yenilik doğuran hak kavramı ile yenilik doğuran dava kavramı birbirleriyle bir bütün olmasının yanı sıra birbirleriyle benzerlikleri vardır. Zaten yenilik doğuran davaların HMK' da da belirtildiği üzere yenilik doğuran hakka dayanması bize bu iki kavramın bir bütün ve ayrılmaz olduğunu göstermektedir. Bunun yanında da kavramları karşılaştırdığımızda aralarında ciddi ve önemli farklar olduğu da açıkça görülmektedir.

3.3.Def'i Kavramı İle Yenilik Doğuran Hak Kavramının Karşılaştırılması

Yenilik doğuran hak kavramının benzer kavramlara karşılaştırılması başlığı altında incelenmesi gereken başka bir kavramda def'i kavramıdır.

Def'i kavramının da yenilik doğuran hak kavramı gibi tanımı yasal olarak mevcut değildir. Bu durum Türk hukukuna özgü değildir. Alman ve İsviçre hukukunda da def'i kavramının tanımı yasal çerçevede yapılmamıştır.

²⁸¹ Yuk. Bkz. s.44-45. Yenilik doğuran haklar kural olarak usulüne uygun bir defa kullanılmakla tükenmesi özelliği.

²⁸² Buz, s.256-257; Kuru, s.146; Durmuş, s.34; Pekcanitez/ Atalay/ Özkes, s.225; Budak ve Karaarslan, s.155; Ercan, s.471.

Geniş anlamıyla bu kavramı, bir başkası tarafından hak sahibine karşı ileri sürülen bir hakkı belirli şekilde sınırlayan, kaldıran veya engelleyen bir hak olarak tanımlayabiliriz.²⁸³

TBK genel olarak def'i kavramını, geniş anlamda def'i hakkı olarak kullanmaktadır.²⁸⁴ Bu hak, borçluya yani davalıya tanınmış savunma yollarından birisidir.²⁸⁵ Dar anlamıyla def'i ise borçlunun özel bir nedene dayalı olarak borçlanılan edimi geçici ya da sürekli olarak yerine getirmekten kaçınma hakkıdır.²⁸⁶ Geniş anlamıyla def'i, dar anlamda def'i ile itirazları kapsar.²⁸⁷

Def'ilere örnek olarak, sözleşmede borçlunun ortaya atabileceği, alacaklının ise kendisinin üzerine düşen karşı edimi yerine getirmediği geciktirici def'i (TBK md.97), borçlunun ortaya atabileceği alacaklının talebinin zamanaşımına uğramış olduğu zamanaşımı def'i yani sürekli def'i (TBK md.161) verilebilir.²⁸⁸ Mesela, alacak davasında davacı, davalıdan alacağını alamadığını ve bu sebeple bu davayı açtığını ileri sürerek alacak davasını iddia ederse, davalı da borcunu ödememek için borcun zamanaşımına uğradığına ilişkin zamanaşımını def'ini ya da davacının alacağını olmadığını veya alacağın belirtilen miktardan az olduğunu belirterek geciktirici def'ilerini ileri sürerek borcunu ödemekten kaçınmaktadır.

²⁸³ Antalya, s.92; Eren, s.73; Buz, s.90; Hatemi, s.140-141; Serozan, s.228; Önen, s.24; Neslihan Çukadar, *Borç İlişkilerinde Def'i ve İtirazlar* (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2014) s.20.

²⁸⁴ Eren, s.74.

²⁸⁵ Eren, s.73; Antalya, s.93.

²⁸⁶ Antalya, s.93; Eren, s.73; Buz, s.91; Hatemi; S.141; Serozan, s.228; Tutumlu, s.33; Çukadar, s.19.

²⁸⁷ Antalya, s.92; Çukadar, s.24; *Def'i, alacağın varlığı hususu tartışma konusu yapılmaksızın, alacaklının iddia ettiği hakka karşı yöneltilen, borçlunun borçlu olduğu edimi, kendisine kanun tarafından tanınan ya da sözleşmeyle tanınmış özel bir sebebe dayanarak ifa etmektен kaçınmasına imkân veren maddî savunma aracıdır.* Detayı bilgi için bkz. Çukadar, s.20.

²⁸⁸ Serozan, s.228.

Def'i hakkına doktrinde karşı hak ismi de verilmektedir.²⁸⁹ Def'iler, yenilik doğuran haklar gibi ikincil derecede haklardandır ve def'iler yine yenilik doğuran haklar gibi düzenleme hakları içerisinde yer almaktadırlar.²⁹⁰ Bu bağlamda def'i ile yenilik doğuran haklar birbirine benzer kavramlardır.

Doktrindeki bir görüşe göre def'i hakkı, bozucu yenilik doğuran haklara çok benzeyen bir hak türü olarak belirtilmiştir. Bu görüş taraftarlarına göre def'i hakkı, yenilik doğuran hakların bir türüdür. Bunun nedenini ise def'ilerin borçtan kurtulmaya yönelik savunma aracı olduğunu ve borcun ödenmemesini hakkın ya da hukuki ilişkinin ortadan kaldırılması olarak gördükleri şeklinde belirtmişlerdir.²⁹¹

Def'ilerin kullanılması iki şekildedir. Birincisi mahkeme dışı yani taraflar arasında kullanılması, ikincisi ise açılan davada mahkeme yoluyla kullanılmasıdır. İki halde de borçlu, borcunu ödemeyip, karşı tarafa bir karşı hak ileri sürerek karşı tarafa olan borcunu yerine getirmekten kaçınma hakkı elde edecektir.²⁹² Def'ilerin mahkeme aşamasında ileri sürülmesi halinde ise davalının bu durumu HMK md.119²⁹³'a göre,

²⁸⁹ Antalya, s.92; Eren, s.73; Buz, s.90; Hatemi, s.140-141; Serozan, s.228; Önen, s.24; Tutumlu, s.35.

²⁹⁰ Antalya, s.92; Eren, s.73; Buz, s.90; Hatemi, s.140-141; Serozan, s.228; Önen, s.24.

²⁹¹ Eren, s.74; Buz, s.92 vd.

²⁹² Eren, N:207.

²⁹³ HMK md.119, 1)Dava dilekçesinde aşağıda belirtilen hususlar bulunur;

- a)Mahkemenin adı,
- b)Davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri,
- c) Davacının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası.
- ç) Varsa, tarafların kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri.
- d)Davanın konusu ve malvarlığına ilişkin davalarda dava konusunun değeri,
- e) Davacının iddiasının dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri
- f) İddia edilen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceği,
- g) Dayanılan hukuki sebepler,
- ğ)Açık bir şekilde talep sonucu.

cevap dilekçesinde (cevap süresi içerisinde) belirtmesi gerekecektir.²⁹⁴ Cevap dilekçesinden sonra belirtilen def'ilerin geçerli olabilmesi HMK md.141 uyarınca²⁹⁵ karşı tarafın yani davacının onayıyla ya da cevap dilekçesinde unutulmuş def'ilerin ıslah yoluyla²⁹⁶ ileri sürülmesi mümkün olacaktır.²⁹⁷ Belirtmek gerekir ki def'ilerin mahkeme yoluyla kullanılması zorunlu değildir. Nitekim yaptığımız açıklamalardan da bu durum görülmektedir.

Yenilik doğuran haklar da def'iler gibi iki şekilde kullanılmaktadır. Kural hak sahibinin tek taraflı irade beyanını muhataba iletmesi ile kullanılmasıdır. İkinci olarak ise yenilik doğuran hakların bazıları kanuni zorunluluktan dolayı dava yoluyla kullanılır. Bu davaya da yenilik doğuran dava denilir. Boşanma davaları, önalım davaları, babalık davaları, tasarrufun iptali davaları, ortaklığın giderilmesi davaları yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanılmasına örnektir. Bu bağlamda hem iki

h) Davacının veya varsa kanuni temsilcisinin yahut vekilinin imzası.

2) Birinci fıkrada belirtilen a, d, e, f ve g bentleri dışında kalan hususların eksik olması halinde hâkim, davacıya eksikliği tamamlaması için bir haftalık kesin süre verir. Bu süre içinde eksikliğin tamamlanmaması halinde dava açılmamış sayılır.

²⁹⁴ “...Zamanaşımı def'i cevap dilekçesi ile beraber sunulmalıdır. 01.10.2011 tarihinden sonraki dönemde ilk oturuma kadar zamanaşımı def'inin ileri sürülmesi ve hatta ilk oturumda sözlü olarak bildirilmesi mümkün değildir...” Yargıtay 7.HD. , 2013/9904 E. , 2013/16482 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi- Erişim Tarihi, 07.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²⁹⁵ HMK md.141, 1) Taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe iddia veya savunmalarını genişletebilir ya da değiştirebilirler. Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra iddia veya savunma genişletilemez yahut değiştirilemez.

2) İddia ve savunmanın genişletilip değiştirilmesi konusunda ıslah ve karşı tarafın açık muvafakati hükümleri saklıdır.

²⁹⁶ “...Cevap dilekçesinde zamanaşımı def'i ileri sürülmemiş ve ya da süresi içinde cevap dilekçesi sunulmamış ise ilerleyen aşamalarda 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 141/2 maddesi uyarınca zamanaşımı def'i davacının açık muvafakati ile yapılabilir...” Yargıtay 7.HD. , 2014/693 E. , 2014/8828 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi- Erişim Tarihi, 07.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

²⁹⁷ Eren, N:207; Tutumlu, s.76-77.

şekilde kullanılmaları hem de hem mahkeme dışı hem de mahkeme önünde kullanılmaları yönünden def'i kavramı ile yenilik doğuran hak kavramı birbirine benzemektedir.

Doktrindeki hâkim görüşe göre, def'ilerin arzu ettiği sonuçları doğurması için öncelikle hak sahibi tarafından bizzat ya da temsilcisi tarafından kullanılmaları gerekmektedir.²⁹⁸ Hâkim, def'i hakkını kullanmayan kişinin yerine geçerek def'i niteliğindeki savunmayı kendisi yapamaz ve bu durumu re'sen göz önüne tutamaz.²⁹⁹ Bu durum TBK md.161'de zamanaşımı def'i için belirtilmiş, diğer def'i türleri için ise herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Bu hükmün diğer def'i türleri içinde geçerli olduğu kabul edilmektedir.³⁰⁰ Yani diğer def'iler içinde hâkimin def'i niteliğindeki savunmaları re'sen göz önüne almaması gerektiği, def'iyi kullanması gereken hak sahibinin bunu kullanılması gerektiği kabul edilmektedir.

Yenilik doğuran hak sahibi bir hakkı veya hukuki ilişkiyi gerek tek taraflı irade beyanı ile gerekse de mahkeme yoluyla (yenilik doğuran dava) kullanması gerekir.³⁰¹ Yenilik doğuran haklar ancak kullanıldığı takdirde arzu edilen sonucun ortaya çıkmasına yol açacaklardır. Aksi durumda yani yenilik doğuran hakkın kullanılmayacağı durumlarda haliyle söz konusu yenilik doğuran hak kullanılmayacaktır. Kullanılmayan yenilik doğuran haklarda herhangi bir hüküm ve sonuç doğurmayacaktır. Bu açıklamalara bakıldığı zaman da bu iki kavram arasında kullanılmaları bakımından aralarında fark olmadığı, bu bakımdan benzer oldukları görülmektedir.

Yenilik doğuran haklardan bahsederken özel hukukun hemen hemen tüm alanlarında rastladığımız ve örneklerin sınırsız olduğundan bahsetmiştik. Hatta tarafların kendi aralarında da yenilik doğuran hak kurabileceğinden bahsetmiştik.³⁰² Dolayısıyla yenilik doğuran hakların sınırsız olduğu ve numerus clausus ilkesine yani sınırlı sayı ilkesine tabi olmayacağına da işaret etmiştik. Def'i haklarında da durum aynıdır.

²⁹⁸ Buz, s.103; Eren, s.76; Hatemi, s.141; Çukadar, s.32.

²⁹⁹ Hatemi, s.141; Buz, s.103; Eren, s.76; Çukadar, s.32.

³⁰⁰ Çukadar, s.32.

³⁰¹ Yuk. Bkz. s.30-31-32.

³⁰² Yuk. bkz. s.24.

Taraflar sözleşme özgürlüğü çerçevesinde yapacakları sözleşme neticesinde borçlu def'i hakkını ileri sürerek borcunu yerine getirmeyebilir. Dolayısıyla def'ilerin hangi sözleşmeye getireceğini, hangi sözleşmelere def'i hakkının koyulacağından bahsedemeyeceğimizden def'ilerin sınırsız olduğunu, numerus clausus ilkesine tabi olmadığını söylemek mümkün olacaktır. Yani def'iler sınırlı sayı ilkesine sahip olmayıp tıpkı yenilik doğuran haklar gibi sınırsızdırlar. Bu bakımdan da bu iki kavramın bu yönden benzer olduğunu söylemek mümkün olacaktır.³⁰³

Yenilik doğuran haklar bir defa kullanıldıktan sonra tükenme özelliğine sahiptir. Bir defa kullanılan yenilik doğuran hak tükendiği için artık kullanılamayacaktır. Def'ilerde ise def'i hakkının bir kere kullanıldıktan sonra ne olacak sorusu doktrinde tartışmalıdır.

Def'i, taraflar arasında bir kere kullandıktan sonra mahkeme aşamasına geldikten sonra durumu ne olacaktır. Bir kere kullanılan def'i taraflar arasında kullandıktan sonra mahkeme aşamasına geldiği zaman mahkemenin her aşamasında mahkemeye bildirilmesi mi gerekir, bildirilmeyen def'iden def'i sahibi bundan vazgeçmiş mi sayılacaktır?

Doktrindeki hâkim görüşe göre, def'i maddi hukuk kurumudur ve mutlaka mahkeme önünde kullanılması koşul değildir. Def'i hakkını mahkemeden önce kullanan borçlu yani davalı mahkeme önünde bunu tekrarlanması koşul değildir. Yargılama öncesinde def'i hakkını kullanan davalı açılan davada susması halinde, davadan önce def'i hakkını kullandığını anlayan hâkim davayı re' sen reddetmesi gerekir. Bu görüşün kabulü halinde def'i ile yenilik doğuran hak arasında herhangi bir fark olmayacak, birbirleriyle bu anlamda benzer olacaklardır.³⁰⁴

Def'iler yenilik doğuran haklardan farklı etkilere sahiptir. Def'i hakkının mevcut olabilmesi için öncelikle def'i hakkı sahibine karşı kullanılabilir başka bir hakkın

³⁰³ Doktrindeki hâkim görüşe göre de kanunun öngörmediği durumlar için sözleşme özgürlüğü çerçevesinde taraflar yapacakları sözleşmeye def'i koşulu koyabilecekleri, bundan dolayı def'ilerde sınırlı sayı ilkesinin yani numerus clausus ilkesinin varlığından söz etmenin yanlış olduğu belirtilmiştir. Çukadar, s.43.

³⁰⁴ Belirtilen görüşe Buz katılmamıştır. Buz'a göre, "*def'i mahkeme öncesi kullanılmış olsa dahi hâkim tarafından re' sen göz önünde tutulması için, yargılama aşamasında yeniden kullanılması gerekmektedir.*" Buz, s.105-106.

mevcut olması gerekmektedir.³⁰⁵ Çünkü def'iler bir savunma aracıdır. Bir savunmadan bahsedebilmek için başkaca bir şeyin varlığında bahsedilmesi gerekecektir. Bu bağlamda def'iler bir hakkı bastırıp, güçsüzleştirme, mahkeme yoluyla ileri sürülmelerine engel olma durumları söz konusu olmaktadır.³⁰⁶

Yenilik doğuran haklar ise kurucu, değiştirici ve bozucu etkilere sahiptir.³⁰⁷ Bir hakkı veya hukuki ilişkiyi ortaya çıkarıp kurabileceği gibi mevcut bir hakkı veya hukuki bir ilişkiyi değiştirebilir veya mevcut bir hakkı veya hukuki bir ilişkiyi ortadan kaldırabilir. Yenilik doğuran haklar, belirttiğimiz bu üç farklı etkiye sahiptir. Def'iler ile yenilik doğuran haklar arasında farklı etkilere sahip olma bakımından da farklılıklar olduğunu görmekteyiz. Bu farktan görüldüğü üzere def'iler hakkında yenilik doğuran haklarda uygulanan sıkı rejim uygulanmamaktadır.³⁰⁸

Def'iler ile yenilik doğuran hak arasında feragat konusunda hem benzerlik hem de farklılık olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Bunun nedenini yenilik doğuran hakların kullanımının iki farklı şekilde olması şeklinde açıklayabiliriz.

Def'ilerden feragat konusunda kanunlarımızda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Def'ilerden feragat hususu ancak def'ilerin özelliklerinden çıkarılabilmektedir.³⁰⁹ Yukarıda bahsettiğimiz gibi def'ilerin borçlu tarafından kullanılması gerekir, söz konusu def'iler hâkim tarafında re' sen göz önüne alınamaz. Feragat konusunda ise def'i hakkı sahibi yani borçlu bu hakkını kullanmazsa feragat etmiş sayılacaktır ya da def'i hakkı sahibi hakkını kullanmadan önce edimini yerine getirmiş ise ya da def'i hakkını kullandıktan sonra da edimini yerine getirmiş ise alacaklının talebini kabul etmiş olacaktır, böylelikle def'i hakkı sahibi yani borçlu def'i

³⁰⁵ Eren, s.74.

³⁰⁶ Buz, s.102; Eren, s.74; Hatemi, s.140; Serozan, N.16.

³⁰⁷ Yuk. Bkz. s.20 vd.

³⁰⁸ Serozan, N.16; Çukadar, s.120-121.

³⁰⁹ Çukadar, s.121.

hakkından feragat etmiş sayılacaktır³¹⁰ ve borçlunun def'i hakkı da ortadan kalkmış olacaktır.³¹¹

Yenilik doğuran haklarda ise bu durumu yenilik doğuran hakların kullanılması iki farklı şekilde olduğundan iki farklı kullanım için ayrı ayrı açıklamak gerekecektir. Yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanı ile kullanıldığı zamanlarda yenilik doğuran hakların, kullanıldıktan ve sonuçlarını doğurduktan sonra geri dönülmesi mümkün olmamaktadır.³¹² Yenilik doğuran hak, kullanıldıktan sonra sona erecektir. Yenilik doğuran hakların bu özelliği yenilik doğuran hakların en karakteristik özelliklerindedir. Bu durum muhatabın menfaatini korumakta olup, yenilik doğuran hak sahibinin keyfi bir şekilde yenilik doğuran hakkını kullanıp, kullandığı hakkın geri almasının önüne geçilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanı ile kullanıldığı durumlarda feragat, geri alma, vazgeçme mümkün olmamaktadır. Def'iler ile yenilik doğuran haklar arasında yenilik doğuran hakların bu şekil kullanma amacıyla arasında farklılık bulunmaktadır.

Yenilik doğuran hakkın dava yoluyla kullanıldığı durumlarda ise dava açıldıktan önce veyahut dava açıldıktan sonra feragat, geri alma, sulh gibi usuli işlemler yapılarak dava sonuçlanabilmektedir. Yani HMK 307'ye göre mahkemeye feragat dilekçesi verilerek yenilik doğuran davadan feragat edilip, davanın bu şekilde sonuçlandırılması mümkündür.³¹³ Bu bağlamda da def'iler ile yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanma biçimi olan yenilik doğuran davalarda feragat yönünden benzer olduğu sonucu çıkmaktadır.

Hem mahkeme dışı hem de mahkeme önünde kullanılan bu iki kavram neticede birer hak olduklarından dürüstlük kuralına uygun olarak kullanılmaları gerekmektedir. Bu durumun istisnası olmamalıdır.

³¹⁰ “...Davadan feragat, öncelikli bir usul işlemidir. Davadan feragat aynı zamanda maddi bir hukuk işlemi olduğundan...” Detaylı ve ayrıntılı bilgi için bkz. Yargıtay 17. HD. 05.02.2018 tarihli 2016/20408 E. , 2018/595 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi, Erişim Tarihi- 09.03.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³¹¹ Çukadar, s.122 vd.

³¹² Yuk. Bkz. s.46-47.

³¹³ Yuk. Bkz. s.47.

Sonuç olarak def'i kavramı ile yenilik doğuran hak kavramı arasında iki kavramında hak olması ile hak tasnifinde aynı kategoride yer alması bakımından ve kullanma yöntemleri bakımından benzerliklerinin bulunmasının yanında geri alınma hususu yönünde, etkileri bakımından aralarında ciddi farkların olduğunu söylemek mümkündür. Bu itibarla def'i yenilik doğuran haklara yaklaşılsa da yenilik doğuran haktan farklı bir kavramdır.

3.4.Temsil Yetkisi Kavramı ile Yenilik Doğuran Hak Kavramının Karşılaştırılması

Yenilik doğuran hakların benzer kavramlarla karşılaştırılması başlığı altında inceleyeceğimiz bir diğer kavram temsil yetkisidir. Burada bu iki kavram arasında benzerlikler ve farklılıkların ele alınmasının yanı sıra temsil yetkisinin yenilik doğuran hak olup olmama konusundaki durumları ve doktrindeki tartışmaları da ele alıp, bu durumları hep birlikte inceleyeceğiz.

Temsil TBK md.40 ile md.48 arasında düzenlenmiştir. Diğer kanunlarda düzenlenen temsile ilişkin özel hükümlerin bulunduğu hallerde, özel kanunlarda belirtilen özel hükümler uygulanacaktır.

Bir kimsenin, hüküm ve sonuçlarını başka bir kimsenin hukuk alanında sonuç doğurmak üzere o kimsenin ad ve hesabına hukuki işlem yapmasına temsil adı verilmektedir.³¹⁴

Temsil yetkisi ise hukuki bir işlemin temsil olunan adına temsilci tarafından yapılmasını sağlayan yetki olarak tanımlanmaktadır.³¹⁵ Temsil yetkisinde işlemi yapan

³¹⁴ Eren, N:1315; Antalya, N:2620; Buz, s.130; Serozan, s.405; Kumru Kılıçoğlu Yılmaz, "Temsil Yetkisinin Açıklanması", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:70 sy. 2 (Mayıs-2021), s.362; Mehtap Ayrancı, *Yetkisiz Temsil ve Temsil Yetkisinin Kötüye Kullanılması*, Doktora Tezi (Kırıkkale, 2022) s.21.

³¹⁵ Kılıçoğlu Yılmaz, s.362; Buz, s.130; Serozan, s.408; Eren, N:1315; Antalya, s.580; Ayrancı, s.21; Demirbaş, s.75; Önen, s.23.

kişiyeye temsilci, işlemin adına yapıldığı kişiyeye temsil olunan, temsilcinin kendisi ile işlem yaptığı kişiyeye ise üçüncü kişi adı verilmektedir.³¹⁶

Temsil yetkisi, kanundan kaynaklanıyorsa kanuni temsilden³¹⁷, temsil olunanın iradesinden kaynaklandığında ise iradi temsilden³¹⁸ söz edilmektedir.³¹⁹

Bu açıklamalar ışığında temsilin üç unsuru vardır. Bunlar;

a)Temsil İlişkisinin Üç Kişi Arasında Olması Unsuru

Temsil ilişkisinde üç kişiyeye ihtiyaç vardır. Bunlar temsilci, temsil olunan ve üçüncü kişidir. Görüldüğü üzere temsil ilişkisinin varlığından bahsedilebilmesi için bu üç kişinin varlığından söz etmek gerekecektir.

³¹⁶ Antalya, s.580; Kılıçoğlu Yılmaz, s.362.

³¹⁷ “...Bir kimse kendi adına dava açmak üzere dilediği kimseye temsil yetkisi verebilir. Yalnız temsilci olan avukat vasfına haiz değilse Avukatlık Kanunu ile HMK md. 80 vd. hükümleri uyarınca o kişi dava açamaz. Somut olduğu davayı açan kişinin avukat olduğunu ve davayı takip ettiği görülmüştür...” Yargıtay 14.HD. , 2011/12305 E. , 2011/14722 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi-Erişim Tarihi, 06.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³¹⁸ “...Ticari mümessilin temsil yetkisinin kapsamı kanunda tam olarak belirlenmiştir. Bu haliyle ticari mümessillik, sınırı kanunla çizilmiş iradi bir temsil yetkisidir. Ticari mümessil, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı, işletme sahibi adına kambiyo taahhüdünde bulunmaya ve onun adına işletmenin amacına giren her türlü işlemleri yapmaya yetkili olup açıkça yetkili kılınmadıkça taşınmazları devredemez veya bir hak ile sınırlandıramaz. Ticari mümessil ticaret siciline tescil olunur. Ancak işletme sahibi tescilden öncede sorumludur. Somut olayda ticari mümessil A.A.’nın ticari mümessil sıfatıyla şirketi borçlanma yetkisi mevcut olup ayrıca kendisine açıkça kambiyo taahhüdü yetkisi verilmesine gerek bulunmamaktadır. Dolayısıyla yerel mahkemenin borçlunun itirazına reddi karar verilmesi gerekirken kabul kararı verilmesi isabetsizdir.” Yargıtay 12.HD. , 2014/14266 E. , 2014/16828 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi-Erişim Tarihi, 06.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³¹⁹ Antalya, s.581-582; Eren, s.497-498; Kılıçoğlu Yılmaz, s.362; Ayrancı, s.21.

b)Temsil Yetkisinin Kullanılması Unsuru

Burada temsilci, üçüncü bir kişi ile yaptığı işlemlerde temsil yetkisini kullanarak yapmaktadır.

c)Temsilin Etkisi Unsuru

Temsilcinin temsil yetkisini kullanmasıyla işlem sonucunun temsilci üzerinde değil, temsil olunan üzerinde doğması gerekir. Temsil etkisi doğrudan doğruya temsil olunanın üzerinde doğurur.

Temsil kavramını açıklamak üzere değişik teoriler ortaya atılmışsa da hâkim olan teori, temsil teorisidir. Buna göre, işlemi yapan temsilcidir, yapılan hukuki işlem, temsilcinin irade beyanına dayanmakla birlikte yapılan hukuki işlemin sonuçları temsil olunan üzerinde doğmaktadır. Bu nedenle de sözleşmenin unsurları, geçerlilik koşulları ve sonuçları yönünden temsilci esas alınır. Bu teori gerek Alman hukukunda gerek Türk hukukunda gerekse de İsviçre hukukunda hâkim olan teori temsil teorisidir.³²⁰

Temsil yetkisinin yenilik doğuran hak olarak nitelendirilip nitelendirilmeme konusunda doktrinde değişik görüşler vardır. Doktrindeki çoğunluk görüş, temsil yetkisinin yenilik doğuran hak kategorisinde olmadığı görüşüdür. Başta yenilik doğuran hakların isim babası olarak nitelendirilen Emil Seckel olmak üzere diğer yazarlar, temsil yetkisini yenilik doğuran haklar kategorisine dahil etmiştir. Bu görüşe göre, temsil yetkisi temsil olunana karşı kullanılan yenilik doğuran bir haktır. Bu görüş, hâkim görüş olmayıp azınlıkta kalan görüştür.

Buz'a göre, temsil yetkisi ile yenilik doğuran haklar farklı iki kurum olduğundan temsil yetkisini yenilik doğuran hak kategorisine dâhil etmek mümkün değildir.³²¹

Bizim de katıldığımız görüşe göre, temsil yetkisi yenilik doğuran hak kategorisine dâhil değildir. Her iki kavram da birbirinden farklı iki kavramdır. Bunun yanında yenilik doğuran haklarda temsil yoluyla kullanılabilir. Bu sebeplerle temsil yetkisinin yenilik doğuran hak olduğunu söylemek güç olacaktır.

³²⁰ Eren, N:1326; Antalya, N:2625- 2626.

³²¹ Buz, s.130.

Yukarıda belirttiğimiz gibi³²² yenilik doğuran haklar kullanılırken yenilik doğuran hak sahibi yenilik doğuran hakkını bizzat kullanabileceği gibi temsilci sıfatıyla da kullanabilmektedir. Bu bakımdan bu iki kavram arasındaki bu sıkı ilişkiden bahsetmek mümkün olacaktır.

Gerçekten de gerek Medeni hukukta gerekse de Borçlar hukukunun birçok alanında temsil önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda temsil yetkisinin birçok kurumla bağlantısı bulunduğunu söylemek mümkün olacaktır. Bu kavramlardan bir tanesi de yenilik doğuran haklardır. Yenilik doğuran hak sahibi, yenilik doğuran hakkını gerek tek taraflı irade beyanıyla gerekse de yenilik doğuran dava yoluyla kullansın, iki durumda da temsilciden faydalanarak, söz konusu yenilik doğuran hakkını temsilci vasıtasıyla temsil yetkisi ile kullanabilmektedir.

Temsil yetkisi, yenilik doğuran haklar gibi tek taraflı varması gereken irade açıklaması ile kurulur. Yine yenilik doğuran haklar gibi bu irade beyanının karşı tarafın kabul edip etmemesi önemli değildir. Temsilciye temsil yetkisine ilişkin irade beyanının ulaşması yeterlidir, ulaşmasıyla temsil ilişkisi kurulmuş olur.³²³

Temsil yetkisinin hukuksal niteliği yenilik doğuran hakların hukuksal niteliğine benzer. Her iki kavramın da hukuki nitelikleri hukuki işlemdir. Bu iki kavramda bu yönden benzerdir. Temsil olunanın açıkladığı iradenin temsilci tarafından kabul edilmesi gerekmemektedir. Temsil yetkisinin hukuki niteliğinin hukuki işlem olması, temsil olunanın belirtmiş olduğu iradesine hukuksal sonuçlar bağlanmasını ifade eder. Bahsedilen hukuksal sonuç, temsilcinin temsil olunan tarafından verdiği temsil yetkisini kullanarak yaptığı temsil işleminin temsil olunanın temsil yetkisinin verdiği sonuçlara katlanmasını ifade eder.³²⁴

Yenilik doğuran hakların özelliklerinden bahsederken kural olarak herhangi bir şekle tabi olmadığını söylemiştik. Bu durumun istisnaları mevcut ise de kural, yenilik doğuran hakların herhangi bir şekle tabi olmamasıdır.³²⁵ Temsil yetkisinin verilmesi şekline bağlanması hususunda ne Türk Borçlar Kanununda ne de Türk Medeni

³²² Yuk. bkz. s.34-35.

³²³ Antalya, s.581-582; Eren, s.497-498; Kılıçoğlu Yılmaz, s.362.

³²⁴ Serozan, s.407; Kılıçoğlu Yılmaz, s.369-370.

³²⁵ Yuk. bkz. s.44-45.

Kanununda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Temsil olunan tarafından temsilciye verilen temsil yetkisinin verilmesi kural olarak herhangi bir şekilde tabii değildir.³²⁶ Temsil yetkisinin verilmesi yazılı olarak verilebileceği gibi sözlü olarak da verilebilmektedir. Temsil yoluyla yapılması düşünülen işlem özel bir şekilde tabii olsa bile temsilciye verilecek temsil yetkisi herhangi bir şekilde tabii olması koşul değildir.³²⁷ Ancak bu durumda yenilik doğuran haklarda olduğu gibi istisnaları vardır. Misal olarak, Noterlik Kanunu md.84 uyarınca, taşınmaz malların satışına ilişkin temsil yetkisi ve vekâletname resmi şekilde tabiidir. Bu durumların verilmesi noterler tarafından düzenleme yoluyla yapılması gerekir.³²⁸ Diğer konularda da temsil yetkisinin ispatı, kolaylığı ve güvenlik açısından yazılı olarak verilmesi tavsiye edilmektedir. Nitekim temsil yetkisinin verilir verilmeyeceği, kapsamı hususları güven ilkesine göre belirlenmektedir.³²⁹ Bu bağlamda iki kavram arasında şekil açısından da benzerlik bulunmaktadır.

Yenilik doğuran haklar ile temsil yetkisi arasındaki ilk fark şudur. Yenilik doğuran haklarda yenilik doğuran hak sahibi, yenilik doğuran hakkını karşı tarafına yani muhataba karşı kullanmakta olup, söz konusu yenilik doğuran hak, yenilik doğuran hak sahibi nezdinde sonuç doğurmaktadır. Temsil yetkisinde bu durum farklıdır. Şöyleki, temsil yetkisini kullanan temsilci, bu sıfatla yaptığı hukuki işlemleri, temsil olunana karşı değil, üçüncü kişiye karşı kullanmaktadır. Temsilcinin üçüncü kişiyle yaptığı hukuki işlemler, temsil olunan kişiyi bağlayıcı sonuçlar doğurmaktadır.³³⁰

Yenilik doğuran haklar, tek taraflı hukuki işlem ile kullanılmaktadır. Temsil yetkisinde ise temsilcinin temsil olunanı bağlayan işlemler tek taraflı hukuki işlem olabileceği gibi bir sözleşme de olabilir.³³¹

³²⁶ Eren, N:1360; Antalya, s.603; Ayrancı, s.29.

³²⁷ Eren, N:1360; Antalya, s.603; Ayrancı, s.29.

³²⁸ Eren, N:1360; Antalya, s.603; Ayrancı, s.30.

³²⁹ Eren, N:1360; Antalya, s.603.

³³⁰ Antalya, s. 580; Eren, s.490; Serozan, s.405; Kılıçoğlu Yılmaz, s.369.

³³¹ Buz, s.131; Antalya, s.583.

Yenilik doğuran hakların önemli bir özelliği de yukarıda detaylıca açıkladığımız gibi kullanılmakla tükenme özelliğidir.³³² Kullanılan yenilik doğuran hakkı tükeneceğinden, bir daha kullanılamayacaktır, kullanılması da mümkün olmayacaktır. Temsil yetkisinde ise durum biraz farklıdır. Temsil yetkisinde temsil yetkisini kullanan temsilci, belirli bir iş için verilen temsil yetkisini kullandıktan sonra bu temsil yetkisini bir daha kullanamayacaktır. Bu bakımdan iki kavram birbirine benzerlik taşır. Belirli bir iş için verilen temsil yetkisinde temsilci, söz konusu işten fazla yetki kullanırsa yetkisiz temsil söz konusu olacak ve yapacağı işlemler geçersiz olacaktır. Yetkisiz temsilde yapılacak işlemler temsil olunanı bağlamayacaktır. Ancak temsil olunan daha sonra yetkisiz olarak yapılan işleme icazet verirse işleme geçerli hale gelecek ve yapılan işlemler temsil olunanı bağlayacaktır.³³³ Temsil olunanın temsilciye belirli bir süreli olarak temsil yetkisi verdiği durumlarda temsilci bu temsil yetkisini birden fazla süreyle kullanabilir. Ya da temsil olunan, temsil yetkisini sınırsız olarak temsilciye verebilir. Bu durumlarda temsil yetkisi birden fazla kullanılabilir. Bu bakımdan ise iki kavram arasında farklılık olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Yenilik doğuran haklar kural olarak koşula bağlanamaz. Bu durum yenilik doğuran hakların dava yolu ile kullanıldığı durumda kesindir. Yenilik doğuran haklar dava yoluyla kullanıldığı zaman istisnasız olarak koşula bağlanamaz. Yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanı ile kullanıldığı durumlarda ise yenilik doğuran hak istisnai olarak koşula bağlanabilmektedir. Yenilik doğuran haklar için öngörülen koşul, muhatap açısından tehlikeli veya menfi bir durum yaratmıyorsa işbu hak bu şekilde istisnai olarak koşula bağlı kullanılabilir. Temsil yetkisi ise kural olarak koşula bağlı olarak verilebilir. Koşula bağlı olarak verilecek temsil yetkisinde koşul, temsil yetkisinin kapsamına ilişkin olabilir, süre yönünden de temsil yetkisi koşula bağlı

³³² Yuk. Bkz. s.44-45. Yenilik doğuran hakların kural olarak usulüne uygun bir defa kullanılmakla tükenmesi özelliği.

³³³ Yetkisiz temsil için detaylı ve doyurucu bilgiler için ayrıca bkz. Antalya, s.641 vd. ; Eren, s.522 vd. ; Serozan, s.412; Kılıçoğlu Yılmaz, s.371; Ayrancı, s.75 vd. ; Pulaşlı, s.39; “...İcazet, temsil olunan şahsın temsilcinin yetkisi olmadan işlemi sonradan kabul ettiğini belirten yenilik doğuran bir hak olup, yetkisiz temsilci tarafından yapılan işlem icazet verildiği takdirde geçerli hale gelecektir...” Detaylı bilgi için bkz. Yargıtay 11.HD. , 2017/1462 E. , 2019/334 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi- Erişim Tarihi, 04.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

olarak (sınırlı süre şeklinde) verilebilmektedir. Bu bağlamda temsil yetkisi, geciktirici koşula ya da bozucu koşula bağlı olarak verilebilmektedir. Geciktirici koşul veya bozucu koşula bağlı olarak verilen temsil yetkisinde, geciktirici veya bozucu koşul bittikten sonra temsil yetkisi de sona ermektedir. Sona eren temsil yetkisi kullanıldıktan sonra yetkisiz temsil hükümleri uygulanacaktır.³³⁴ Yetkisiz temsil hükümleri neticesinde hak askıda olacaktır. Temsil olunan sonradan işleme icazet verdiği takdirde işlem geçerli olacaktır. Vermez ise söz konusu işlem geçersiz olacak ve temsil olunanı bağlamayacaktır.

Yenilik doğuran haklarda yenilik doğuran hak sahibi tek söz sahibidir. Muhatabın herhangi bir söz hakkı yoktur. Yenilik doğuran hak sahibi muhataba karşı söz sahibi olma gibi üstün yetkilerle donatılmıştır. Bu durum yenilik doğuran hakkın en önemli özelliği olarak gözümüze çarpmaktadır. Yenilik doğuran hak sahibi, söz konusu yenilik doğuran hakkını kullandıktan sonra hak kullanılmış olur. Kullanılan yenilik doğuran hakta kullanıldıktan sonra geri alınmaz, söz konusu bu hakta bir kere kullanılır, kullanıldıktan sonra da tükenir.

Temsil yetkisi ise yenilik doğuran hakkın aksine her zaman geri alınabilir.³³⁵ Temsil olunanın temsilciye verdiği temsil yetkisini tam olarak geri alabileceği kısmi olarak da geri alabilir. Temsil yetkisi gerek kısmi olarak gerekse de tam olarak geri alınsa bile her zaman geri alınabilir. Hatta temsil yetkisi, hiçbir gerekçe gösterilmeksizin temsil olunan tarafından geri alınabilmektedir.³³⁶

Temsil yetkisinin geri almasının hukuki niteliği bozucu yenilik doğuran haklardır.³³⁷ Burada temsil yetkisinin geri alma hakkı, diğer haklarda olduğu gibi dürüstlük kuralına uygun olarak yapılmalıdır. Temsil yetkisi geri alınırken temsil yetkisinin verildiği gibi herhangi bir şekle tabi değildir. Temsil yetkisinin geri alınması bozucu yenilik doğuran

³³⁴ Ayrancı, s.24-25; Pulaşlı, s.39.

³³⁵ TBK md.42/ c'ye göre, temsil olunan, hukuki bir işlemde doğan temsil yetkisini her zaman sınırlayabilir veya geri alabilir. Ancak taraflar arasındaki hizmet, vekâlet veya ortaklık sözleşmeleri gibi hukuki ilişkilerden doğabilecek haklar saklıdır. Temsil olunan, bu hakkından önceden feragat edemez.

³³⁶ Eren, s.516-517; Antalya, s.629; Buz, s.133.

³³⁷ Antalya, s.629; Eren, s.517.

hak olduğu için bundan dönme de mümkün olmayacaktır.³³⁸ İki kavramında geri alınabilme hususunda aralarında farklılıklar bulunduğunu açıkladığımız nedenlerle görmekteyiz.

Sonuç olarak yenilik doğuran haklar ile temsil yetkisi arasında bağlantı, benzerlik ve farklılıklar olduğunu söylememiz mümkündür.

Doktrindeki çoğunluk görüşüne katılarak, temsil yetkisi yenilik doğuran hak olarak nitelendirmek mümkün olmayacaktır. Nitekim yenilik doğuran hak temsil yoluyla kullanılabilir. Yenilik doğuran hak sahibi bir temsilci seçerek yenilik doğuran hakkını kullanabilmektedir. Bu durum bu iki kavram arasındaki bağlantıyı da çok açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bunun dışında bu kavramların geri alma hususu, koşula bağlanma hususları, kullanımları ile kullanılan kişiler bakımından farklılık taşımaktadır.

Her iki kavramın da hukuki niteliklerinin hukuki işlem olmaları, iki kavramında kullanılırken herhangi bir şekle tabi olmamaları ve kural olarak varması gereken tek taraflı irade beyanı ile kullanılmaları dolayısıyla benzerlik taşımaktadır.

3.5.Beklenen Hak Kavramı ile Yenilik Doğuran Hak Kavramının Karşılaştırılması

Yenilik doğuran hakların benzer kavramlarla karşılaştırılması başlığı altında inceleyeceğimiz bir diğer kavram beklenen hak kavramıdır. Beklenen hak kavramına muntazar hak kavramı adı da verilmektedir.³³⁹ Ancak çalışmamızda beklenen hak kavramını kullanacağız.

³³⁸ Antalya, s.629; Eren, s.517.

³³⁹ “Bu tabir için eski Türk Hukuk terminolojisinde “muntazar hak” veya “müntezar hak” terimleri de kullanılmıştır. Bahsedilen terimler arasında fark olmadığı söylenmektedir. Haklı beklenti, beklenen hak veya muntazar hak terimleri eş anlamlıdır.” Detaylı bilgi için bkz. Ali Volkan Özgüven, *Türk Vergi Hukukunda Geriye Yürümezlik İlkesi*, Yüksek Lisans Tezi, (Ankara, 2006) s.58 (<https://www.lexpera.com.tr>); *Bazı Medeni Hukuk kitaplarında bu hak için “Beklemece Hak” adını veren yazarlarda vardır.* Bkz. Mustafa Fadıl Yıldırım, *Miras Hakkından İvazsız Feragat Halinde Feragat Eden Mirasçının*

Bu bölümde bu iki kavram arasında benzerliklerin ve farklılıkların ele almasının yanı sıra beklenen hakların yenilik doğuran hak olup olmama konusundaki durumları ve doktrindeki tartışmaları da ele alıp, bu durumları hep birlikte inceleyeceğiz. Gerekli yerlerde de Yargıtay kararlarına ve Anayasa Mahkemesi kararlarına da değineceğiz.

Beklenen hakların yasal tanımına ne İsviçre Medeni ve Borçlar Kanununda ne Alman Medeni ve Borçlar Kanununda ne de Türk Medeni ve Borçlar Kanununda rastlamak mümkündür.³⁴⁰

Beklenen hak kavramı Türk Hukukunda ve İsviçre Hukukunda çok fazla önemsememiş kavram olarak belirtilirken aynı kavramın Alman Hukuku bakımından ise fevkalade öneme sahip olduğu belirtilmektedir.

Beklenen haklar, ileride kazanılacak hakkın bir hazırlığını ya da ön aşamasını teşkil eder.³⁴¹

Nomer' e göre, hak sahibi olmayı bekleyen bir kişinin hukuki durumuna beklenti adı verilmektedir.³⁴² Gelecekte kazanılması söz konusu olan hakka ise beklenen hak adı verilmektedir.³⁴³

Yargıtay, beklenen hakları şu şekilde tanımlamaktadır. Muntazar hak (beklenen hak), henüz bütün sonuçlar ile ihzar edilmeyip ancak ileride gelmesi beklenen haktır.³⁴⁴

Alacaklılarının Feragatin İptalini İsteme Sorunu, “Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi”, 18.Cilt, 2014, sayı 3-4, s.73.

³⁴⁰ Doktrinde bir hakkın kazanılması için gerekli koşullardan bazıları gerçekleşmesi ile birlikte kurucu nitelik taşıyan son bir unsurun hala eksik olduğu ancak bu unsurun gerçekleşmesinin hakkı devreden ya da üçüncü bir kişinin iradesine değil hakkı kazanacak olan kişinin iradesine ya da belirli bir sürenin geçmesi koşuluna tabi olduğu durumlarda beklenen haklardan söz edilmektedir. Buz, s.115; Serozan, s.233; Haluk Nomer, *Beklenen Haklar Üzerindeki Tasarrufların Hukuki Sonuçları* (İstanbul: Beta Basım, 2002) s.6.

³⁴¹ Buz, s.115.

³⁴² Nomer, s.5.

³⁴³ Nomer, s.5 vd.

³⁴⁴ Detaylı bilgi için bkz. Yargıtay 14.HD. 04.11.1980 tarihli 1980/3850 E. , 1980/5064 K. , numaralı ilamı (Lexpera İçtihat Arama Sitesi-Erişim tarihi 3 Nisan 2024). (<https://www.lexpera.com.tr>). Anayasa Mahkemesi ise beklenen hakları, eski kanun

Beklenen hak sahibinin ileride kazanacağı hak, aynı hak olabileceği gibi şahsi hak da olabilir. Hatta doktrinde bazı yazarlar, kazanılması gereken beklenen hakkın veya hakların yenilik doğuran hak olabileceğine ilişkin görüşte ortaya atmışlardır. Yenilik doğuran hakkın kazanılmadan önce beklenen hak olma durumu doktrinde belirtilmiştir. Dolayısıyla beklenen hak, tam olarak hak haline geldikten sonra yenilik doğuran hak statüsüne kavuşacaktır. Fakat doktrindeki hâkim görüş, beklenen hakların ileride kazanacağı haktan farklı bir amaca ve içeriğe sahip ayrı bir hak olduğudur.³⁴⁵

Beklenen hakların uygulamada en bilinen örneklerinden birisi de mülkiyeti muhafaza kaydıyla satım sözleşmesidir.³⁴⁶ Mülkiyeti muhafaza kaydıyla satım sözleşmesinde alıcı, taşınırı satıcıdan mülkiyetini alır fakat noterde yapacağı mülkiyeti muhafaza kaydıyla satım sözleşmesiyle satış miktarını alamazsa söz konusu taşınırı geri iade edecektir. Bu sözleşmelerin geçerli olabilmesi için resmi kanalla (noterde) yapılması gerekmektedir. Resmi olarak değil, taraflar arasında yapılan mülkiyeti muhafaza kaydıyla satım sözleşmesi herhangi bir hüküm ve sonuç doğurmayacaktır. Bu tür sözleşmelerde satıcı tarafından satış miktarı ödenmezse alıcı tarafından haciz ve icra prosedürleri işlemeye başlayacaktır. Bu prosedürler başladıktan sonra satıcının başka hacizleri varsa alıcı bu sözleşme sayesinde diğer hacizlerin önüne geçecek ve alacağına daha çabuk kavuşma imkânına sahip olacaktır. Bu sözleşmede ilk başta mülkiyet alıcının üstüne geçmiş olsa bile hak henüz doğmamıştır. Hak, satıcının alıcıya satış bedelini tam olarak ödedikten sonra hak tam hak haline gelecektir.

zamanında tüm sonuçlarıyla doğmamış bulunan fakat doğması olasılık içinde olan haklar şeklinde tanımlamıştır. 18/09/2008 tarihli 2006/76 E. , 2008/142 K. Numaralı ilamı. Bkz. Burçin Aydoğdu, *Kazanılmış Hak Kavramının Hukuk Felsefesi Açısından Temellendirilmesi* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020) s.120-121.

³⁴⁵ Nomer, s.10; Buz, s.123.

³⁴⁶ “...Mülkiyeti muhafaza kaydıyla satım sözleşmesi genel olarak, alıcıya teslim edilmiş olmasına rağmen, satılan şeyin mülkiyetini belli bir koşulun gerçekleşmesine kadar alıcıda saklı tutan bir sözleşme türü olup, taşınırlarda mülkiyetin intikalinin teslimle gerçekleşeceği kuralının bir istisnasıdır...” Yargıtay 8.HD.’nin 31.01.2014 tarihli 2014/415 E. , 2014/1392 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi- Erişim Tarihi, 04.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

Beklenen haklara başka bir örnek olarak TMK md.521'de belirtilen artmirasçı³⁴⁷ (esk adıyla namzet mirasçı) durumu verilebilir.³⁴⁸ Bu durumda miras nakli mükellef mirasçıdan artmirasçıya intikal edinceye kadar geçen dönemde artmirasçının hakkı beklenen haktır.³⁴⁹

İleride doğması muhtemel haklar olarak tanımlanan beklenen haklar, yenilik doğuran haklar sayılabilir mi?

Doktrinde bazı yazarlar, beklenen hakların yenilik doğuran hakların bir alt türünü oluşturduğunu söylemişlerdir. Fakat bu görüş pek taraftar bulamamış, beklenen haklar da yenilik doğuran hakların bir türü olarak görülmemiştir.

Doktrindeki bazı yazarlara göre ise yenilik doğuran haklar ile beklenen haklar birbirinden farklıdır fakat bazı durumlarda yenilik doğuran hakların beklenen hakkı tam hak haline gelmesinin bağlı olduğu koşulun, beklenen hak sahibinin yenilik doğuran hakkın kullanılması şeklinde görüş ortaya atmışlardır.

Buz'a göre, beklenen hak sahibinin beklenen hakkını tam hak haline dönüştüren işlem ve eylemleri yenilik doğuran hak olarak sayılmamaktadır. Beklenen hakların teoride ve pratikte en somut örneği olarak karşımıza çıkan mülkiyeti muhafaza kaydıyla satım sözleşmesidir. Bu örneğe bakıldığı zaman yazar, satım sözleşmesinde satıcının satım bedelini ödemesini yenilik doğuran hak olarak kabul etmemektedir. Bunun nedenini ise yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanı ile kullanılmasını, mülkiyeti

³⁴⁷ "...Mirasbırakan 05.09.1956 tarihli ölüme bağlı tasarrufuyla eşini önmirasçı olarak atamış ve mirasını artmirasçı davacıya devretmekle yükümlü kalmıştır. Toplanan delillerden önmirasçının ölümü üzerine artmirasçı olan davacının, ölüme bağlı tasarruf sebebiyle mirasçılık belgesi verilmesi isteminde bulunduğu anlaşılmaktadır..." Yargıtay 2.HD.'nin 23.06.2008 tarihli 2008/9636 E. , 2008/9158 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi- Erişim Tarihi, 04.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³⁴⁸ TMK md.521 hükmü şu şekildedir.

Mirasbırakan, ölüme bağlı tasarrufuyla önmirasçı atadığı kişiyi mirası artmirasçıya devretmekle yükümlü kılabilir.

Aynı yükümlülük artmirasçıya yüklenemez.

Bu kurallar belirli mal bırakmada da uygulanır.

³⁴⁹ Nomer, s.133 vd. ; Buz, s.118.

muhafaza kaydıyla satım sözleşmesinde ise satıcının satım bedelini ödemesini tek taraflı hukuki işlem olarak sayılmaması gerektiğini tarif etmiştir. Dolayısıyla beklenen hakkın, tam hakka dönüştüğü zamandaki beklenen hak sahibinin eylem ve davranışlarının yenilik doğuran hak olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.³⁵⁰

Bizim de katıldığımız görüşe göre, beklenen haklar, henüz doğmamış, ileride doğması muhtemel olan haklar olduğundan, bu sebeple haklara yüklenen anlam ve sonuçlara bağlı olmadığından yenilik doğuran hak sayılamaz. Belki ileride doğduğu anda bağlı olduğu hukuki duruma gelmesi durumuna göre yenilik doğuran hak sayılabildiği düşünülse de bu durumda da beklenen haktan söz edilmesi mümkün olmayacaktır. Çünkü beklenen hakkın tam hak haline gelmesi durumunda hakkın niteliğine göre nispi hak ya da mutlak hak haline gelecek, artık beklenen haktan söz edilmeyecektir. Dolayısıyla beklenen hakkı, yenilik doğuran hak olarak nitelendirmek mümkün değildir.

Beklenen haklar ile yenilik doğuran arasındaki farklardan birisi de kullanılmaları yönündeki oluşan farklılıklardır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi yenilik doğuran haklar, kullanılmakla tükenirler, bir daha da kullanılmaları mümkün değildir.³⁵¹ Beklenen haklarda ise böyle bir durum söz konusu değildir. Beklenen haklar, beklenen hak sahibinin iradesinin ortaya koyduğu koşulun gerçekleşmesinden veya süre belirlenmişse sürenin dolması durumlardan sonra tam hak haline dönüşmektedir. Başka bir deyişle beklenen haklar kullanıldıktan sonra yenilik doğuran haklar gibi tükenmemektedir ya da herhangi bir ileride kullanılması mümkün olmayan haklardan değildir. Beklenen haklar tam hak haline gelince beklenen hak niteliğini kaybedip işin durumuna göre nispi ya da mutlak hakka dönüşürler. Dolayısıyla aralarında kullanmaları yönünden farklar bulunmaktadır.

Yenilik doğuran haklar ile beklenen haklar arasındaki başka bir fark ise iki kavramın da koşula bağlı olarak kullanıp kullanılmayacağı yönündeki bir farktır. Bu farkı açıklarken yenilik doğuran hakkın tek taraflı irade beyanı ile kullanılması yönünde ayrı bir açıklama, yenilik doğuran hakların yenilik doğuran dava yoluyla kullanılması

³⁵⁰ Buz, s.123-124.

³⁵¹ Yuk. Bkz. s.44-45. Yenilik doğuran hakların kural olarak usulüne uygun bir defa kullanılmakla tükenmesi özelliği.

yönünden ise farklı bir açıklama yapmak gerekeceğinden iki şekilde açıklamamız daha yararlı olacaktır.

Beklenen haklar, koşula bağlı olarak yapılabilir. Koşula bağlı olarak yapılan beklenen haklar, koşulun gerçekleşmesinden sonra tam bir hak haline dönüşür. Yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanılma yönü olan yenilik doğuran dava yoluyla kullanılması durumunda yenilik doğuran hak herhangi bir koşula bağlanamayacaktır. Bu durum kesindir, istisnası da yoktur. Bu anlamda iki kavram arasında hakların koşula bağlı olup olmama konusunda farklılıklar vardır.

Yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanı ile kullanılması durumunda ise yenilik doğuran hak koşula bağlanmaması kural olarak belirlenmiş ise de yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanıyla kullanıldığı durumlarda yenilik doğuran hak istisnai olarak koşula bağlanabilir. Yenilik doğuran haklar için öngörülen koşul, muhatap açısından tehlikeli veya menfi bir durum yaratmıyorsa işbu hak bu şekilde istisnai olarak koşula bağlı kullanılabilir. Beklenen haklarla yenilik doğuran hak arasında yenilik doğuran hakkın tek taraflı irade beyanı ile kullanılması durumunda ise benzerlik olduğunu söyleyebiliriz.

Beklenen haklar, hakkın kazanılması için belirli bir sürenin dolmasına veya beklenen hak sahibinin iradesi dışında herhangi bir koşula bağlı olarak verilebilmektedir. Bu koşullar gerçekleştikten sonra beklenen hak artık beklenen hak değil tam hak haline dönüşmektedir. Gerçekleşen koşullarda beklenen hak sahibinin iradesinin bir önemi yoktur. Konulan koşul gerçekleşirse beklenen hak tam hak haline dönüşecektir. Bu da beklenen hak sahibinin iradesinin çok önemli hatta hiç önemli olmadığını göstermektedir. Hâlbuki yenilik doğuran haklarda yenilik doğuran hak sahibinin yenilik doğuran hakkını kullanabilmesi için tek taraflı irade beyanına ihtiyaç vardı. Hatta bu irade beyanı yenilik doğuran hakları yenilik doğuran haklar yapan özelliktir. Dolayısıyla bu yönden de iki kavram arasında fark mevcuttur.³⁵²

Sonuç olarak beklenen hak ile yenilik doğuran hak kavramı birlikte incelendiğinde aralarında benzerliğin sadece yenilik doğuran hakların beyan ile kullanılması durumundaki koşula bağlanmanın istisnai durumudur. Diğer durumlarda aralarında benzerlik bulunmayan iki kavramın bambaşka kavram oldukları göz önündedir.

³⁵² Buz, s.122.

Nitekim beklenen hakların yenilik doğuran hak olmaması yönünde doktrinde çoğunluk görüşü vardır. Azınlık görüşün ise belirli koşullar gerçekleştiikten sonraki durumlarda beklenen hakkın yenilik doğuran hakka yakınlaştığı, bunun dışında iki kavramında başka kavramlar olduklarını belirtmişlerdir.

3.6.Tasarruf İşlemi Kavramı ile Yenilik Doğuran Hak Kavramının Karşılaştırılması

Yenilik doğuran hakların benzer kavramlarla karşılaştırılması başlığı altında incelenmesi gereken bir diğer kavram tasarruf işlemi kavramıdır. Yukarıda ikinci bölümde yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerini açıklarken yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri bakımından çoğunluk görüşü hukuki işlem olduğunu, azınlık görüşü olarak da tasarruf işlem olduğunu ifade etmiştik.³⁵³ Aslında ikinci bölümde bu iki kavramı karşılaştırmıştık ancak yukarıda belirtmediğimiz şeyleri burada daha detaylı olarak açıklayacağız.

Tasarruf işlemi, ne Medeni Kanununda ne de Borçlar Kanununda tanımlanmış değildir.³⁵⁴

Tasarruf işlemi günlük hayatta en sık karşılaştığımız hukuki işlemlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Taşınmaz ya da taşınır mülkiyetlerin devri, taşınmaz ya da taşınır mülkiyetin feragati, taşınmazın kat irtifakıyla ya da ipotekle sınırlanması,

³⁵³ Yukarıda bkz. İkinci Bölüm s.37 vd.

³⁵⁴ Tasarruf işlemi doktrinde, malvarlığında yer alan bir hakkı doğrudan etkileyerek hakkı devreden, hakkı sınırlayan, hakkı sona erdiren ve hakkın içeriğini değiştiren hukuki işlemidir. Yuk. Bkz. s.39.

alacağın temliki³⁵⁵, ibra sözleşmesi³⁵⁶ ya da diğer adıyla ibraname şeklinde adlandırılan sözleşme uygulamada ve günlük hayatta en sık karşılaştığımız tasarruf işlemlerine örnektir.³⁵⁷

Tasarruf işlemi, yenilik doğuran hakların aksine bir hakkı veya hukuki ilişkiyi kurma yetkisi olmadığı görülmektedir.

Tasarruf işlemi tek taraflı olarak kurulabilmekteyse de genellikle sözleşme şeklinde kurulabilmektedir. Sözleşme şeklinde kurulan tasarruf işlemlerine tasarruf sözleşmesi denilmektedir.³⁵⁸ Yenilik doğuran haklar ise kural olarak varması gerekli tek taraflı irade beyanı ile kullanılmaktadır. Bu bağlamda yenilik doğuran haklar, tasarruf işleminden ayrılmaktadır.

Peki, tasarruf işlemi yenilik doğuran hak mıdır? Ya da yukarıda bahsettiğimiz şekilde yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri tasarruf işlemi midir?

Doktrindeki çoğunluk görüşüne göre, yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri hukuki işlemdir. Yenilik doğuran hakların mahiyeti, amacı ve irade beyanını esas alması nedeniyle yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri hukuki işlemdir denilmektedir. Azınlık görüşüne göre ise yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri tasarruf işlemidir.

³⁵⁵ “...Tasarruf işlemi olan alacağın temliki sonrasında alacak, üçüncü kişiye intikal etmektedir. Bu andan itibaren üçüncü kişi, borçlu karşısında alacaklı sıfatını kazanmaktadır. Niteliği itibariyle alacağın temliki, alacaklının tasarruf işlemidir...”
Yargıtay 4.HD.’nin 25.02.2022 tarihli 2021/11227 E. , 2022/3424 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi- Erişim Tarihi, 04.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³⁵⁶ “...İbra sözleşmesi, varlığı tartışmasız olan bir borcun sona erdirilmesine dair bir yol olmakla, varlığı şüpheli ya da tartışmalı olan borçların ibra yoluyla sona erdirilmesi mümkün değildir...” Yargıtay 9.HD.’nin 17.06.2013 tarihli 201/9186 E. , 2013/18675 K. Numaralı ilamı (Yargıtay Karar Arama Sitesi- Erişim Tarihi, 04.06.2024) (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

³⁵⁷ Hamamcıoğlu, s.2.

³⁵⁸ Antalya, N:602.

Buz'a göre, tasarruf işlemi kavramı hak değildir. Dolayısıyla yenilik doğuran haklarının hukuki niteliklerinin tasarruf işlemi niteliğinde olmadığını belirtmektedir.³⁵⁹

Eren'e göre, yenilik doğuran hakkın kullanılması tasarruf işlemi olarak kabul edilmemektedir.³⁶⁰

Bizim de katıldığımız görüşe göre, yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri itibariyle tasarruf işleminin özelliklerinin taşımaması ve aralarında herhangi bir bağlantı ve hukuki ilişki olmadığından yenilik doğuran hakların tasarruf işlem niteliğinde olmadığını, yenilik doğuran hakların mahiyeti, amacı, unsurları ve tanımı göz önüne alındığında yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerinin hukuki işlem niteliğinde olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Tasarruf işlemi yenilik doğuran hakka göre daha geniş bir kavramdır. Tasarruf işlemi doğrudan hakka tesir ettiği halde yenilik doğuran haklar genellikle hukuki ilişkiyi etkiler. Fakat tasarruf işlemi niteliğinde de yenilik doğuran haklar söz konusudur.³⁶¹ Örneğin, fesih, dönme haklarının kullanılması hukuki ilişkiyi etkilemeleri sebebiyle geniş anlamda tasarruf işlemi niteliğindedir.³⁶² Bu bağlamda bu iki kavram arasındaki ilişki mevcuttur diyebiliriz.

Tasarruf işlemi, hak değildir. Hak olmayan tasarruf işlemi de yenilik doğuran hak olarak sayılmamaktadır. Kanaatimizce yenilik doğuran haklar ikincil hak niteliğinde haklar olduğundan, tasarruf işlemi de hak olmadığından tasarruf işlemini yenilik doğuran hak olarak adlandıramayız. Bunun dışında tasarruf işlemi bir hakkı kurmaya yönelik işlemler değil, bir hakkı sınırlayan, devreden, sona erdiren veya bir hakkı değiştiren özelliklere sahip işlemlerdir. Yenilik doğuran haklar ise bir hakkı veya bir hukuki işlemi kuran, değiştiren ya da bozan etkilere sahiptir. Bir hakkı kurmaya yaramayan tasarruf işlemi de bu özelliği nedeniyle yenilik doğuran hak olarak adlandırılmamaktadır.

³⁵⁹ Buz, s.80-81.

³⁶⁰ Eren, s.182.

³⁶¹ Antalya, s.87.

³⁶² Antalya, s.87.

Yenilik doğuran haklar, kullanılmakla sona ermektedir ve kullanıldıktan sonra da geri dönülmemektedir. Geçerli olarak yapılacak bu işlemin tek koşulu olan tasarruf yetkisi, tasarruf işleminin yapılmasıyla sona ermektedir.³⁶³ Aynı şeyi veya şeyleri konu alan ikinci bir tasarruf işlemi yapılamamaktadır. Yapılması halinde ise tarih itibariyle ilk yapılan tasarruf işlemi öncelik ilkesi göz önüne alınarak geçerlilik kazanacaktır.³⁶⁴ Dolayısıyla bu iki kavram kullanılmakla tükenme özelliğe sahip olunması bakımından benzerdir.

Yenilik doğuran haklarını kullanan yenilik doğuran hak sahibi kendi alanında değil muhatabın alanında sonuçlar meydana getirmektedir. Tasarruf işleminde ise tasarrufu yapana kişi her zaman kendi hukuk alanını etkilemektedir.³⁶⁵ Bu bağlamda iki kavram birbirinden ayrılmaktadır.

Herhangi bir hukuki işlemin ya da hakkın tasarruf işlem olabilmesi için öncelikle mevcut bir malvarlığı hakkı olmalıdır. Diğer bir koşul ise tasarruf işleminden sonra hakta meydana gelmiş bir sonuç bulunmalıdır.³⁶⁶ Yenilik doğuran haklar, tali nitelikte bir haktır. Dolayısıyla tasarruf işlemi yenilik doğuran hak gibi bir hak olmadığından aralarında benzerlik yoktur. Tasarruf işleminin de meydana gelebilmesi açısından mevcut bir hak ortada olmalıdır. Bu bağlamda da tasarruf işleminin yenilik doğuran hak kavramına göre daha kapsamlı bir kavram olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Yenilik doğuran haklar ile tasarruf işlemi kavramı arasındaki başka bir fark ise iki kavramın da koşula bağlı olarak kullanıp kullanılmayacağı yönündeki bir farktır. Bu farkı açıklarken yenilik doğuran hakkın tek taraflı irade beyanı ile kullanılması yönünde ayrı bir açıklama, yenilik doğuran hakların yenilik doğuran dava yoluyla kullanılması yönünden ise farklı bir açıklama yapmak gerekeceğinden iki şekilde açıklamamız daha yararlı olacaktır.

³⁶³ Hamamcıoğlu, s.42; Antalya, s.170.

³⁶⁴ Antalya, N:605; Eren, s.183.

³⁶⁵ Hamamcıoğlu, s.42.

³⁶⁶ Antalya, s.171.

Tasarruf işlemin koşula bağlı olup olmaması hususunda kanunlarımızda bir hüküm bulunmasa da doktrinde bu kavramın koşula bağlanamayacağı hususu kabul edilmiştir.³⁶⁷

Yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanılma yönü olan yenilik doğuran dava yoluyla kullanılması durumunda yenilik doğuran hak herhangi bir koşula bağlanamayacaktır. Bu durum kesindir, istisnası da yoktur. Bu anlamda iki kavram arasında hakların koşula bağlı olup olmama konusunda benzerlik vardır.

Yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanı ile kullanılması durumunda ise yenilik doğuran hak koşula bağlanmaması kural olarak belirlenmiş ise de yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanıyla kullanıldığı durumlarda yenilik doğuran hak istisnai olarak koşula bağlanabilir. Yenilik doğuran haklar için öngörülen koşul, muhatap açısından tehlikeli veya menfi bir durum yaratmıyorsa işbu hak bu şekilde istisnai olarak koşula bağlı kullanılabilir.

Sonuç olarak tasarruf işlemi bir hak olmadığından yenilik doğuran haklar ile aralarında benzer yönler yoktur ve yenilik doğuran hakları tasarruf işlemi niteliğinde kabul etmek mümkün değildir. Tasarruf işlemi ile yenilik doğuran hak arasında benzerlikleri saysak da bu benzerlikler teori açısından önem taşır. Tasarruf işlemi bir hakkı kurmaya yönelik işlemler değil, bir hakkı sınırlayan, devreden, sona erdiren veya bir hakkı değiştiren özelliklere sahip işlemlerdir. Yenilik doğuran haklar ise bir hakkı veya bir hukuki işlemi kuran, değiştiren ya da bozan etkilere sahiptir. Bir hakkı kurmaya yaramayan tasarruf işlemi de bu özelliği nedeniyle yenilik doğuran hak olarak adlandırılmamaktadır. Tasarruf işlemi yenilik doğuran hakka göre daha kapsamlı ve kullanıldığı durumlara bakıldığında yenilik doğuran hakları da içine alan geniş bir kavramdır.

³⁶⁷ Hamamcıoğlu, s.207 vd.

SONUÇ

Yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri, özellikleri ve benzer kavramlarla karşılaştırılması adlı çalışmamızda aşağıda belirtilen şekilde birden fazla sonuç çıkarılmıştır.

1-Hakkın tanımı sözlükte ve halk dilinde değişik anlamlarda kullanılmış ise de Türk hukukunda hukuken tam olarak yapılmamıştır. Ancak hakkın tanımına ilişkin öğretilerde birden fazla görüş ortaya atılmıştır. Bu görüşler, menfaat teorisi, irade teorisi ve bu iki teorinin harmanlanması neticesinde ortaya çıkan karma teoridir. Bugün öğretilerde hakkın tanımı olarak karma teori ışığında hakkın tanımı yapılmıştır. Bu teoriye göre hak, hukuk düzenince korunan ve kullanılması söz konusu hak sahibinin istemine bırakılmış olan menfaattir. Hakkın tanımı bu şekilde yapılmış ve halen günümüzde bu şekilde kullanılmaktadır.

Hak, belirli sınıflara ayrılmıştır. Öğretilerde yazarlar bakımından farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Yenilik doğuran haklar bu sınıflandırma içinde ikincil haklar kategorisine dâhil edilmiştir.

Hak sahibi sadece kişiler olabilmektedir. Kişilerde hukukumuzda gerçek kişiler ve tüzel kişilerdir. Gerçek kişiler insanlar, tüzel kişiler ise fiziki varlıkları olmayan hukuk düzeni tarafından kendisine kişilik tanınmış mal veya kişi topluluklarıdır. Özel hukukta dernekler, şirketler vakıflar tüzel kişidir. Kişi haricindeki kimselerin hak sahibi olması mümkün görünmemektedir.

2-Yenilik doğuran haklar, yenilik doğuran hak sahibinin tek taraflı bir irade beyanı ile bir hukuki ilişki kurmak, mevcut bir hukuki ilişkiyi değiştirmek veya mevcut bir hukuki sona erdirme sureti ile başka bir şahsın hukuk alanında değişiklik meydana getirme yetkisi veren haklardır. Yenilik doğuran haklar, hakların tasnifinde ikincil hak (tali) sınıfında yer almaktadır. İkincil hakların birincil haklardan ayrılan en önemli özelliği, ikincil hakların bir hukuki ilişkiyi kurmaya, değiştirmeye veya kaldırmaya yönelik haklar olmasıdır. Bu açıdan yenilik doğuran haklar tanımı da göz önüne alındığında ikincil haklar sınıfında yer alır ve bu haliyle birincil haklardan ayrılır. Yenilik doğuran haklar, irade beyanı ile kullanılır. İki şekilde kullanılan işbu hakların birinci kullanımı yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanı ile kullanılmasıdır, ikinci olarak ise yenilik doğuran hakların yenilik doğuran dava yoluyla kullanılmasıdır. Yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanılmasına yenilik doğuran

dava denilmektedir. Yenilik doğuran hakların tek taraflı irade beyanı ile kullanılması durumunda yenilik doğuran hak sahibinin muhataba yenilik doğuran hakkını kullanma iradesini bildirmesi yenilik doğuran hakkını kullanması için yeterlidir. Ayrıca muhatabın bunu kabul edip etmemesi ya da bu durumun herhangi bir adli veya idari merciin iznine gerek yoktur. Ancak bazı yenilik doğuran haklar dava yoluyla kullanılmaktadır, bu hakların dava yoluyla kullanılması zorunludur. Bu davalara da yenilik doğuran davalar denilmektedir. Yenilik doğuran hakların dava yoluyla kullanıldığı durumlar kanunla belirlenmektedir. Kanundaki koşulları taşıyan bazı yenilik doğuran haklar dava yoluyla kullanılmaktadır. Bunlara örnek olarak, alım, önalım ve geri alım hakları, boşanma hakkı, ortaklığın giderilmesi davaları gösterilebilir. Bu haklar, yasanın belirlediği koşullar gerçekleştikten sonra yenilik doğuran dava yoluyla kullanılmalıdır.

Yenilik doğuran haklar bakımından numerus clausus yani sınırlı sayı ilkesi geçerli değildir. Yani yenilik doğuran haklar numerus clausus ilkesine tabi değildir. Taraflar aralarında anlaşarak, irade özgürlüğü çerçevesinde, yasadan düzenlenenler haricinde yenilik doğuran haklar kurabilirler.

Yenilik doğuran haklara Roma hukukunda, Pandekt hukukunda ve hatta geriye doğru gittiğimizde İslam hukukunda da rastlamak mümkündür. Fakat yenilik doğuran hakların bir bütün olarak kullanılması, bilimsel anlamda incelemeler yapılması ve tek çatı altında toplanması 19.yüzyılın sonlarında ve 20.yüzyılın başlarında Alman Hukukunda olmuştur. Yenilik doğuran hakların isim babası Emil SECKEL' dir.

Yenilik doğuran haklar öğretilerde çeşitli şekilde tasniflendirilmiştir. Ancak genel olarak üç şekilde tasnif edilen yenilik doğuran hakları kurucu yenilik doğuran haklar, değiştirici yenilik doğuran haklar ve bozucu yenilik doğuran haklar olarak tasnif etmemiz mümkün ve yeterli olacaktır. Kurucu yenilik doğuran hakları, yenilik doğuran hak sahibinin tek taraflı irade beyanı ile muhataba yöneltilen hukuki bir ilişkiyi meydana getiren haklar olarak ifade etmek mümkündür. Buna örnek olarak alım, önalım ve geri alım hakkı verilebilir. Değiştirici yenilik doğuran hakları, mevcut bir hukuki ilişkiyi veya hakkı değiştiren haklar olarak tarif etmek mümkündür. Bu haklara örnek olarak seçimlik borçlarda seçim hakkı verilebilir. Bozucu yenilik doğuran hakları ise taraflar arasında mevcut bir hukuki ilişkiyi bozan ya da ortadan kaldırmayı amaçlayan haklar olarak tanımlamak mümkündür. Bozucu yenilik doğuran

haklara ise örnek olarak boşanma hakkı, sözleşmeden dönme, sözleşmenin feshi verilebilir.

3-Yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerine bakıldığı zaman doktrinde tartışmalar mevcuttur. Yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerinin bir tasarruf işlemi niteliğinde olması mümkün değildir. Nitekim tasarruf işlemi yenilik doğuran hak kavramına göre daha geniş bir kavramdır ve tasarruf işlemin amacı esasen tasarruf işlemi yapan kişinin malvarlığında aktifinde azalmalara yol açar. Dolayısıyla bu görüşe katılmak mümkün görünmemektedir. Kaldı ki bu görüş, doktrinde azınlık görüşüdür. Ancak doktrindeki çoğunluk görüşü uyarınca yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerinin hukuki işlem olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Yenilik doğuran hakların amacı, mahiyeti, yenilik doğuran hak sahibinin iradesinin ön planda olması, hukuk işlemin de merkez noktası irade olduğundan, yenilik doğuran haklarında hukuki işlem den etkilendiği görüldüğünden yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri hukuki işlemdir.

Bizim de katıldığımız görüşe göre, yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri itibariyle tasarruf işleminin özelliklerinin taşımaması ve aralarında herhangi bir bağlantı ve hukuki ilişki olmadığından yenilik doğuran hakların tasarruf işlem niteliğinde olmadığını, yenilik doğuran hakların mahiyeti, amacı, unsurları ve tanımı göz önüne alındığında yenilik doğuran hakların hukuki niteliklerinin hukuki işlem niteliğinde olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

4-Yenilik doğuran hakların diğer haklarda ve diğer kavramlarda da olduğu gibi belirli özellikleri vardır. Yenilik doğuran hakların özellikleri onu birincil haklardan ve diğer haklardan ayırmaktadır. Ancak yenilik doğuran hakların özellikleri yenilik doğuran hakların hepsi için aynı şekilde uygulanamaz. Çünkü yenilik doğuran haklar tek bir kavram altında toplanmış olmasına rağmen birbirinden oldukça bağımsız ve birbirinden farklı haklardır. Dolayısıyla tüm yenilik doğuran haklar için genel ilkelerin uygulanacağı imkânsız bir durumdur. Ancak yenilik doğuran hakların özelliklerinin bazılarının tüm yenilik doğuran haklar için genel nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

İşbu haklar varması gerekli hak sahibinin irade beyanı ile kullanılmaktadır. Bu irade beyanı karşı tarafa ulaştığı anda sonuç doğurur. Yenilik doğuran hakların başka bir özelliği de kural olarak şekle tabi olmamasıdır. Bu haklar tali hak niteliğindedirler.

İşbu haklar, kural olarak usulüne uygun olarak bir defa kullanılmakla tükenerek sona ererler. Yenilik doğuran hakların kural olarak kullanıldıktan sonra geri dönülmesi mümkün değildir. İşbu haklar, kullanılmaları yönünden süreye tabidirler, bu süreler ise hak düşürücü sürelerdir.

İşbu hakların kullanılmaları bakımından kural olarak herhangi bir koşula bağlanamazlar. Yenilik doğuran hakların başka bir özelliği de kural olarak dürüstlük kuralına uygun olarak kullanılmasıdır.

Yenilik doğuran haklar kural olarak devredilebilen haklardan olduğu söylenmektedir. Ancak bu devredilme malvarlığı alanında yenilik doğuran haklar için geçerlidir. Kişiyeye sıkı sıkıya bağlı yenilik doğuran hakların ise kural olarak devredilmesi mümkün olmamaktadır.

5-Yenilik doğuran haklara benzeyen ve karşılaştırılması gereken birden çok kavram vardır. Bunlar, çalışmamızda yer verdiğimiz yenilik doğuran davalar, def'i, beklenen haklar, temsil yetkisi ve tasarruf işlemi kavramlarıdır.

Yenilik doğuran davalar ile yenilik doğuran haklar birbirleriyle iç içe geçmiş kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim yenilik doğuran davalar yenilik doğuran hakka dayanmaktadır. Bu bağlamda iç içe geçen bu iki kavramın benzer yönleri olduğu gibi farklı yönleri de bulunmaktadır. Tabii bu ayırım teorik bakımında yapılan ayırımdır. Bu iki kavram arasındaki en önemli ve göze çarpan farklardan bir tanesi de numerus clausus ilkesine sahip olup olmama konusunda karşımıza çıkar. Yenilik doğuran davalar, kanunda sayılmıştır ve bu sayılma dışında yenilik doğuran dava üretilemez ve açılmaz. Yani yenilik doğuran haklar sınırlıdır ve numerus clausus ilkesine tabidir. Yenilik doğuran haklar ise özel hukukun tüm alanlarında kullanılır ve sınırsızdır, bu hakları saymak mümkün değildir. Taraflar aralarında anlaşarak bile yenilik doğuran haklar kurabilir. Dolayısıyla da yenilik doğuran haklar numerus clausus ilkesine tabii değildir. Bunun dışında bu iki kavram arasında kullanma, geri alma, sonuçları ve etkileri bakımından farklılıklar bulunmaktadır.

Yenilik doğuran haklar ile def'iler kavramsal olarak birbirine benzer kavramlar ise de def'iyi yenilik doğuran hak olarak adlandırmak mümkün değildir. Def'i hakları, yenilik doğuran haklar başka bir kişinin haklarını ortadan kaldırmayıp, alacaklının borcunu ödemeyerek onu bastırıldığı, alacaklının hakkını almasını ortadan kaldıran bir savunma aracıdır. Bu iki kavram arasında ortak noktalar çoktur. İlk ortak nokta iki

kavramın da ikincil hak niteliğinde olması ve düzenleme hakları içerisinde yer almasıdır. Bunun dışında numerus clausus ilkesine tabi olmamaları, iki şekilde kullanılıyor olmaları ve haklarını kullanmaları halinde sonuç doğuracağı şeklindeki özellikleri ortaktır. Bunun dışında bu iki kavram etkileri bakımından, geri alınmaları bakımından be feragat konusunda farklıdır. Feragat konusunda ikili ayrıma gidildiği için kısmen ortak kısmen farklıdır demek daha doğru olacaktır. Def'ileri yenilik doğuran hakların bir türü olarak gösterdiğimiz bozucu yenilik doğuran haklar kategorisine dâhil edip o şekilde kullanan görüş ortaya atılsa da doktrindeki hâkim görüş bu iki kavramın farklı şekillerde değerlendirilmesi ve def'ilerin yenilik doğuran hak olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

Yenilik doğuran haklar da temsilci vasıtasıyla kullanılabilen haklardandır. Temsil yetkisinin yenilik doğuran haklar olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Bu iki kavram arasında da benzer yönler olduğu kadar farklı yönler de vardır. Bu iki kavramın geri alma hususu, koşula bağlanma hususları, kullanımları ile kullanılan kişiler bakımından farklılık taşımaktadır. Her iki kavramın da hukuki niteliklerinin hukuki işlem olmaları, iki kavramında kullanılırken herhangi bir şekle tabi olmamaları ve kural olarak varması gereken tek taraflı irade beyanı ile kullanılmaları dolayısıyla benzerlik taşımaktadır. Aralarında benzerlikler olsa da temsil yetkisi yenilik doğuran hak değildir. Kaldı ki temsil yetkisi hak bile değildir. Bu belirtilen benzerlikler ve farklılıklar teorik olarak yapılan benzerlikler ve farklılıklardır.

Yenilik doğuran haklar ile tam hak haline gelmeden önce kullanılan, ileride doğması muhtemel hak olan beklenen haklarda birbirinden farklı haklar olup, beklenen hakları yenilik doğuran hak olarak kabul etmek ise mümkün değildir. Nitekim beklenen haklar tam olarak hak bile değildir. Tam hak haline geldikten sonra da beklenen haklar beklenen hak niteliğini kaybedecektir. Beklenen hak ile yenilik doğuran hak kavramı birlikte incelendiğinde aralarında benzerliğin sadece tez çalışmamıza konu ettiğimiz kavramın beyanla kullanılması durumundaki koşula bağlanmanın istisnai durumu olduğu görülmektedir. Diğer durumlarda aralarında benzerlik bulunmayan iki kavramın bambaşka kavram oldukları söylenebilir.

Yenilik doğuran hakların hukuki nitelikleri hukuki işlemdir. Doktrinde bazı yazarlarca tasarruf işlemi olarak savunulsa da çoğunluk görüş hukuki işlem olduğu yönündedir. Dolayısıyla tasarruf işlemi de yenilik doğuran hak değildir. Tasarruf işlemi yenilik doğuran hakka göre daha geniş bir kavramdır. Aralarında benzerlik teorik olarak

vardır, diğer türlü benzerlikten söz etmek mümkün değildir. Bu iki kavram birbirinden farklı kavramlardır. Dolayısıyla tasarruf işlemleri ne bir yenilik doğuran haktır ne de bu hakların hukuki nitelikleridir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Osman. *Tarım Arazilerinde Yasal Önalım Hakkı*, 2.baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Adınır, Kaptan Merter. *İşverenin Yönetim Hakkı*, 1.Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Ak, Aslınur. *Davada ve İcra Takibinde Zamanaşımı Def'i*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020.
- Akbıyık, Cem. *Vasiyeti Yerine Getirme Görevlisi*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012.
- Akıntürk, Turgut ve Derya Ateş. *Medeni Hukuk*, 27.baskı, İstanbul: Beta Basım, 2023.
- Altaş, Hüseyin. *Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri*, bs.2, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2020.
- Antalya, Gökhan. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C:5/1, 1, bs.2, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019.
- Aral, Fahrettin ve Hasan Ayrancı. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 16.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023.
- Arslan, Ramazan ve diğerleri. *Medeni Usul Hukuku*, 5.Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2019.
- Atamer, Yeşim ve Engin B. İlkay (Serozan). *Medeni Hukuk (Genel Bölüm, Kişiler Hukuku)* 9.bası, İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2022.
- Ateş, Mustafa ve Afif Kaya. *Medeni Hukuk Pratik Çalışmalar*, Güncellenmiş 2.Baskı, İstanbul: Adalet Yayınevi, 2022.
- Ayan, Mehmet ve Nurşen Ayan. *Medeni Hukuka Giriş*, 13.bs, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Aybay, Aydın ve Hüseyin Hatemi. *Eşya Hukuku*, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2014.
- Aydoğdu, Burçin. *Kazanılmış Hak Kavramının Hukuk Felsefesi Açısından Temellendirilmesi*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Aydoğdu, Murat. *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Güncelleştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3.baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.

- Aydoğdu, Murat. *Yasadan ve Sözleşmeden Doğan Önalım Hakkı*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2013.
- Ayrancı, Mehtap. *Yetkisiz Temsil ve Temsil Yetkisinin Kötüye Kullanılması*, Doktora Tezi, Kırıkkale: 2022.
- Balcı, Mesut ve diğerleri. *İş Kazaları ve Meslek Hastalıklarından Kaynaklanan Manevi Tazminat Davaları*, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2019.
- Baycık, Gaye. *İş Hukukunda Yenilik Doğuran Haklar*, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2011.
- Baygın, Cem ve Ahmet Nar. *Medeni Hukuk Dersleri-1*, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021.
- Bicaz, Fatma Arda. *Türk İş Hukukunda Tüzel Kişilik Perdesinin Aralanması*, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2017.
- Budak, Ali Cem ve Varol Karaarslan. *Medeni Usul Hukuku*, 7.baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2023.
- Buz, Vedat. *Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar*, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2005.
- Buz, Vedat. *Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme*, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2014.
- Büyük, Elif Irmak. *Medeni Usul Hukukunda İnşai Dava ve İnşai Hüküm*, 1.Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Çelik, Ferhat. *Boşanma Davalarında İspat ve Deliller*, 2.bs, İstanbul: Adalet Yayınevi, 2021.
- Çelik, Nuri vd. *İş Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 31.Bası, İstanbul: Beta Basım, 2018.
- Çukadar, Neslihan. *Borç İlişkilerinde Def'i ve İtirazlar*, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2014.
- Demirbaş, Harun. *Yenilik Doğuran Haklar*, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2007.
- Duman, İlker Hasan. *İnşaat Hukukunda Sözleşme Adaleti*, Güncellenmiş 2.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2020.
- Dural, Mustafa. *Türk Özel Hukuku, Miras Hukuku*, C. 4, 19.baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2023.

- Dural, Mustafa. *Türk Özel Hukuku, Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri*, 18.baskı, C:1, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2023.
- Durmuş, Rukiye Ferah. *Yenilik Doğuran Davalar*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Ekinci, Ekrem Buğra. *İslam Hukuku*, İlaveli 2.baskı, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2016.
- Ercan, İsmail. *Uygulamacılar İçin Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 6.baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.
- Erdoğan, Hasan. *Ortaklığın Giderilmesi Davaları*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2008.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, bs. 26, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 11.Baskı, Ankara: LEGEM Yayınevi, 2023.
- Erman, Hasan. *Medeni Hukuk Dersleri*, bs.9, İstanbul: D&R Yayınları, 2023.
- Erman, Hasan ve Zahit İmre. *Miras Hukuku*, Gözden Geçirilmiş, 14.baskı, İstanbul: D&R Yayınları, 2018.
- Ertaş, Şeref. *Eşya Hukuku*, 12.baskı, İzmir: Barış Yayınları, 2021.
- Gençcan, Ömer Uğur. *Boşanma Usul Hukuku*, 5.bs, İstanbul: Yetkin Yayınevi, 2023.
- Gözler, Kemal. *İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları*, 16.Baskı, Bursa: Ekin Basım, 2018.
- Gözütok, Zeki ve Adem Albayrak. *Alfabetik Medeni Usul El Kitabı*, 1. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Gümüş, M.Alper. *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri*, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021.
- Güneş, Yusuf. *Orman Hukuku*, 1.baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Gürsoy, Kemal ve diğerleri. *Türk Eşya Hukuku*, 2.baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1984.
- Hamamcıoğlu, Gülşah Vardar. *Medeni Hukukta Tasarruf İşlemi Kavramı*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014.

- Hatemi, Hüseyin. *Medeni Hukuka Giriş*, Gözden Geçirilmiş 10.bs, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Helvacı, Serap. *Medeni Hukuk*, bs.9, İstanbul: Legal Kitabevi, 2020.
- Işıқтаç, Yasemin ve Sevtap Metin, *Hukuk Metodolojisi*, 5.Tıpkı Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2016.
- İkizler, Metin ve Özlem Tüzüner. *Medeni Hukuk-1*, Güncellenmiş 2.baskı, İstanbul: Adalet Yayınevi, 2023.
- Kalabalık, Halil. *İnsan Hakları Hukuku*, Güncellenmiş 4.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2015.
- Kanışlı, Erhan. *İsviçre-Türk Borçlar Hukukuna Göre Sözleşmenin Kurulmasında Yanılma*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.
- Kılıçoğlu, Ahmet. *Medeni Hukuk*, 4.baskı, Ankara: Turhan Kitapçılık, 2023.
- Kodakoğlu, Mehmet. *Medeni Usul Hukuku*, 17.Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, 2021
- Kuru, Baki. *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, bs.6, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2023.
- Kuru, Baki. *Medeni Usul Hukuku El Kitabı Cilt II*, 1. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2024.
- Nomer, Haluk. *Beklenen Haklar Üzerindeki Tasarrufların Hukuki Sonuçları*, İstanbul: Beta Basım, 2002.
- Oğuzman, M.Kemal ve Nami Barlas. *Medeni Hukuk*, 29.bs, İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2023.
- Ormancı, Altınok Pınar. “Önalım Hakkından Feragat Hakkı ve Hakkı Kullanmaktan Vazgeçme” , *Türkiye Barolar Birliği (TBB) Dergisi*, 2019 sayısı.
- Önen, Ergun. *İnşai Dava*, Ankara: 1981.
- Özgüven, Ali Volkan. *Türk Vergi Hukukunda Geriye Yürümezlik İlkesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2006.
- Özmen, Etem Saba. “Geçerli Sebebe Dayanmaksızın Kullanılan Bozucu Yenilik Doğuran Hakkın Hukuki Sonuçları ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı Eleştirisi” , *İstanbul Barosu Dergisi*, C:90 sy. 2016/3, Mayıs-Haziran, 2016.

- Öztañ, Bilge. *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 47.baskı, İstanbul: Yetkin Yayınevi 2022.
- Palanduz, Seda. *Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Ortaklıktan Çıkarma Hakkı*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Pekcanitez, Hakan ve diğlerleri. *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 11.bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Pekcanitez, Hakan ve diğlerleri. *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku*, 15. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Pulaşlı, Hasan. *Şirketler Hukuku Genel Esaslar*, 7.Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Remzi, Mehmet. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 9.Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Şengel, M. Ahmet. *Medeni Hukuk*, Ankara: Temsil Kitap, 2018.
- Tekdoğau, Aydın. *Borçlar Kanununa İlişkin Asliye Hukuk Davaları*, Güncellenmiş 2.baskı, C:2 Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Tekdoğau, Aydın. *Medeni Kanununa İlişkin Asliye Hukuk Davaları*, Güncellenmiş 2.baskı, C:1, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Tekdoğau, Aydın. *Nüfus- Kamulaştırma- İmar Davaları ile İcra İflas Kanununa İlişkin Asliye Hukuk Davaları*, Güncellenmiş 2.baskı, C:2 Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Tekdoğau, Aydın. *Sulh Hukuk Davaları*, Güncellenmiş 2.baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Tekdoğau, Aydın. *Yolsuz Tescilden Kaynaklı Tapu İptali Tescil ve Düzeltme Davaları*, Güncellenmiş, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.
- Tezcan, Durmuş ve diğlerleri. *İnsan Hakları El Kitabı*, bs.10, İstanbul: Seçkin Yayınevi, 2024.
- Torun, Yıldırım. *Hukuk Felsefesi*, Yalova: Orion Kitabevi, 2020.
- Tuncay, A. Can. *Hukuksal Etik Dersleri*, Genişletilmiş 3.Bası, İstanbul: BETA Basım, 2017.

- Tutumlu, Mehmet Akif. *Zamanaşımı Def'i*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019.
- Ugan, Deniz Aslan. *Geri Alım (Vefa) Hakkı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2019.
- Velidedeoğlu, Veldet Hıfzı. *Türk Medeni Hukuku, C. 1, cüz 1, Umumi Esaslar*, 6. Bası, İstanbul: 1959.
- Yavuz, Cevdet. *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler*, İstanbul: BETA BASIM, 2019.
- Yazıcı, Çiğdem. *Medeni Usul Hukukunda Karşı Dava*, 1.Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Yıldırım, Mustafa Fadıl. “Miras Hakkından İvazsız Feragat Halinde Feragat Eden Mirasçının Alacaklılarının Feragatin İptalini İsteme Sorunu” , *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18.Cilt, 2014, sayı 3-4.
- Yıldırım, Nejd. *Boşanma ve Mal Rejimi Davaları Öz Kitabı*, Ankara: Bilge Yayınevi, 2021.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Genişletilmiş 4. Baskı, 2.Cilt, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021.
- Yılmaz, Kılıçoğlu Kumru. “Temsil Yetkisinin Açıklanması” , *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:70 sy. 2, Mayıs, 2021.

İnternet Kaynakları

<https://mevzuat.gov.tr>

<https://karararama.yargitay.gov.tr>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1661319>

<https://www.lexpera.com.tr>

<https://www.sozluk.gov.tr>

ÖZGEÇMİŞ

Hamza Çelik

A.EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Özel Hukuk, 2024 (Tezli),
İstanbul

Lisans : İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2019, İstanbul

B.MESLEKİ DENEYİM

2019-2020, Stajyer Avukat

2020- ve sonrası, Serbest Avukat (Çelik Hukuk Bürosu, İstanbul)

C.YAYINLARI

Know-how Sözleşmesinin Hukuki Niteliği ve Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması,
İstanbul Barosu Dergisi Sayı: 2023-3, Mayıs-Haziran, Cilt: 97, (ISSN 1304-737X)
(01.07.2023).